

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

АКАДЕМІЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ

ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ФІНАНСІВ

КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

**VI Всеукраїнська
науково-практична конференція**

**«СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ»**

Збірник матеріалів

23 листопада 2018 р.

Харків, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018

УДК 336
ББК 65.26я4
С 56

Рекомендовано до видання Вченою радою фінансового факультету
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця (протокол № 4 від 15.11.2018 р.)

Редакційна колегія збірника (оргокомітет конференції):

Пономаренко В. С.	д. е. н., проф., ректор ХНЕУ ім. С. Кузнеця (голова оргкомітету);
Внукова Н. М.	д. е. н., проф., зав. кафедри управління фінансовими послугами ХНЕУ ім. С. Кузнеця (заступник голови);
Проноза П. В.	д. е. н., проф., декан фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця;
Журавльова І. В.	д. е. н., проф., зав. кафедри фінансів ХНЕУ ім. С. Кузнеця;
Маковоз О. С.	к.е.н., доц., зав. кафедри економіки і фінансів ХНУВС;
Колодізєв О. М.	д. е. н., проф., зав. кафедри банківської справи ХНЕУ ім. С. Кузнеця;
Сердюков К. Г.	к. е. н., доц., директор Харківського інституту фінансів КНТЕУ;
Тарасенко В. В.	завідувач філії Академії фінансового моніторингу у Східному регіоні;
Тищенко В. Ф.	д. е. н., доц., зав. кафедри митної справи та оподаткування ХНЕУ ім. С. Кузнеця;
Успенко В. І.	к. т. н., проф., завідувач кафедри фінансів та кредиту ХНУБА;
Андрійченко Ж. О.	к. е. н., доцент кафедри управління фінансовими послугами ХНЕУ ім. С. Кузнеця (відповідальний секретар).

Сучасні проблеми фінансового моніторингу: Збірник матеріалів VI
с56 Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 листопада 2018 р.). –
Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТОВ «ТО Ексклюзив», 2018. – 160 с.

ISBN 978-617-7204-82-3

У збірнику за матеріалами конференції представлені оригінальні авторські бачення вирішення сучасних проблем фінансового моніторингу.

Видання призначене для фахівців органів державного контролю, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

ББК 65.26я4

ISBN 978-617-7204-82-3

© Колектив авторів, 2018
© ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

УДК 343.7:3.088.6](477)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ

Бандурка О. М.

На цей час основним видом правопорушень, які характеризуються найвищою складністю та наносять найбільшу шкоду державам як в усьому світі, так і в Україні, є економічні злочини. За оцінками багатьох аналітиків обсяги тіньової економіки – лише одного з видів економічних злочинів в Україні, величезні і наближаються до 40 млрд. дол. на рік, або охоплюють до 50 % української економіки. Внаслідок цього значно знижується фінансування оборони, освіти, науки, охорони здоров'я, розвитку інфраструктури та ін. В зв'язку з цим підготовка сучасних висококваліфікованих фахівців для боротьби з економічними злочинами гостро актуальна, має стратегічне державне значення, сприяє посиленню національної безпеки.

Основними організаціями, які потребують висококваліфікованих фахівців в галузі попередження і розслідування економічних злочинів є: Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Державна митна служба, органи прокуратури. Конкретними споживачами кадрів із сфери протидії економічним злочинам: Департамент захисту економіки кримінальної поліції Національної поліції МВС України. Департамент діє відповідно Закону України «Про національну поліцію» та наказу Голови Національної поліції «Про затвердження Положення про департамент захисту економіки Національної поліції України» від 07.11.2015 року № 81.

Департамент захисту економіки Національної поліції України є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність.

Основними завданнями Департаменту є: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю, захисту економіки та об'єктів права власності; виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, у тому числі вчинених суспільно - небезпечними організованими групами та злочинними організаціями, які впливають на соціально - економічну і криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах; боротьба з корупцією й хабарництвом у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави, та серед посадових осіб органів державної влади і самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією; установлення причин і умов, які

сприяють учиненню правопорушень у сфері економіки, та вжиття заходів щодо їх усунення.

Державна служба фінансового моніторингу (Держфінмоніторинг). Ця служба є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу.

Держфінмоніторинг України створений та розпочав свою діяльність у 2002 році у складі Міністерства фінансів України у статусі Державного департаменту фінансового моніторингу. З 2005 року Держфінмоніторинг набув статусу центрального органу виконавчої влади. Подібні організації діють більш ніж у 100 країнах світу та мають загальноприйнятту назву «підрозділ фінансової розвідки».

У своїй діяльності Держфінмоніторинг керується Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»[3], «Стратегією розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року» і проводить збирання, оброблення та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції, або інформацію, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму та розповсюдженні зброї масового знищення.

Відповідно до Указу Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» та «Положення про Державну службу фінансового моніторингу України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 року № 537 діяльність Держфінмоніторингу спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України.

Фінансова поліція. На цей час у цій сфері існує деяка невизначеність. З 01.01.2017 р. податкова міліція, яка входила до складу Державної фіскальної служби, відповідно до Закону України, була ліквідована. Замість неї у багато чому ідентичних проектах Законів України від групи депутатів Верховної Ради України та Міністерства фінансів пропонується створити Фінансову поліцію у організаційному вигляді Національного бюро фінансової безпеки.

На відміну від податкової міліції, яка працювала за частиною податкового і бюджетного законодавства, Фінансова поліція повинна концентрувати в себе функції попередження, виявлення, розслідування, оперативно-розшукової діяльності у фінансовій, економічній, податковій, бюджетній, митній сферах. Міністерство фінансів України виступає з пропозицією передачі Національному бюро фінансової безпеки функцій економічних підрозділів СБУ, МВС, податкової міліції. Цю пропозицію підтримують Асоціація платників податків України і міністр внутрішніх справ України А. Аваков.

Діяльність Фінансової поліції буде координуватись Кабінетом Міністрів

України через Міністра фінансів. Структура Фінансової поліції буде поділена на державних службовців і детективів, які будуть мати спеціальні звання. Співробітники і детективи будуть відбиратися на конкурсній основі.

Таким чином, очевидно, що державні органи, які протидіють економічній злочинності, на цей час проходять важливе реформування. Але, на нашу думку, якими б не були його результати, підготовка сучасних, відповідальних, висококваліфікованих фахівців, які б змогли пройти відкритий конкурсний відбір для цих органів і ефективно виконували свої обов'язки, буде завжди актуальною.

Сучасні економічні злочини характеризуються великою різноманітністю, складністю, потребують у процесі попередження і розслідування дотримання юридичних норм. Тому зрозуміло, що для успішного, відповідального виконання своїх складних обов'язків такі фахівці повинні мати і використовувати одночасно знання і навички з права та фінансів і, на наш погляд, мати ступені вищої освіти магістрів за двома спеціальностями: 081 «Право» і 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Для їх підготовки крім загальнотеоретичних дисциплін треба викладати багато спеціальних навчальних курсів з характеристики умов виникнення, розвитку, існування, виявлення і розслідування економічних злочинів. Над вирішенням цих завдань ми успішно працюємо.

Література:

1. Про національну поліцію. Закон України від 31.08.2018, № 40-41 2462-VIII/ Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015.– ст.379
2. Про затвердження Положення про департамент захисту економіки Національної поліції України. Наказ Національної поліції України від 07.11.2015 , № 81.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом. Закон України від 05.01.2017, № 50-51, 1798-VIII./ (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014.– ст.2057

УДК 336.711.65:330.131.7(477)

ВПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО НАГЛЯДУ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Єгоричева С. Б.

Функціонування національної системи запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, яка у нашій країні отримала назву системи фінансового моніторингу, визначається законодавчими актами України та іншими нормативно-правовими документами, які, у свою чергу,

базуються на положеннях міжнародних документів, насамперед, Рекомендацій FATF. Остання редакція цих Рекомендацій, прийнята у лютому 2012 р., акцентує увагу на застосуванні підходу, що ґрунтується на оцінці ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, сутність якого сформульована саме у першій рекомендації.

Підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, дозволяє країнам застосовувати більш гнучкий комплекс заходів для того, щоб ефективніше зосередити свої ресурси й реалізовувати попереджувальні дії, які відповідають характеру ризиків. Важливим моментом є те, що ресурси мають спрямовуватися у відповідності до пріоритетів таким чином, щоб найбільшим ризикам була приділена найбільша увага. Втім, якщо підхід, заснований на оцінці ризику, застосовується непослідовно або частково, це робить систему уразливою до зловживань, що може призводити навіть до гірших результатів, порівнюючи з використанням альтернативних директивних методів. Світова практика свідчить, що використання методик оцінки ризиків є непростю, затратною справою й передбачає, серед іншого, забезпечення отримання достовірної та актуальної інформації, наявності у фінансових установ та наглядових органів достатніх ресурсів, компетенцій та досвіду для того, щоб оцінити цю інформацію, а також достатніх можливостей, щоб мінімізувати виявлені ризики [1, с. 55].

З тексту першої рекомендації FATF випливає, що ризик-орієнтований підхід повинен застосовуватися, насамперед, на національному рівні (здійснення «національної оцінки ризиків»), а також безпосередньо фінансовими установами та визначеними нефінансовими установами й професіями, тобто, за вітчизняною термінологією, суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Проте рекомендація 26 прямо вказує на те, що до фінансових установ необхідно застосовувати регуляторні та наглядові заходи у такому порядку, як це здійснюється для цілей боротьби з відмиванням доходів і фінансуванням тероризму, а також зважаючи на ризик відмивання коштів або фінансування тероризму у відповідному секторі [2].

Варто зазначити, що нова, Четверта Директива Європейського Союзу 2015/849 з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (ПВК/ФТ) також містить ґрунтовні вимоги до державних регуляторів з точки зору організації ризик-орієнтованого нагляду. Так, стаття 48 передбачає обов'язок держав-членів ЄС забезпечити, щоб при застосуванні підходу, заснованого на оцінці ризиків, наглядові органи:

- мали чітке розуміння ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, присутніх у відповідній країні;
- мали безпосередній та дистанційний доступ до всієї необхідної інформації щодо специфічних національних та міжнародних ризиків, пов'язаних з клієнтами, продуктами та послугами зобов'язаних суб'єктів ;
- визначали періодичність та масштаби виїзного та дистанційного на-

гляду, ґрунтуючись на профілі ризику зобов'язаних суб'єктів і ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму у певній державі-члені [3].

У рамках імплементації у законодавство України та практику реалізації фінансового моніторингу положень Директиви ЄС 2015/849 вимоги щодо застосування ризик-орієнтованого нагляду були включені до Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року й планів відповідних заходів на 2016 та 2017-2019 роки, затверджених Кабінетом Міністрів України. Одночасно слід відмітити, що ризик-орієнтованому нагляду у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» не приділяється стільки ж уваги, як реалізації ризик-орієнтованого підходу на макро- та мікрорівнях. Його здійснення лише згадується як одне з повноважень суб'єктів державного фінансового моніторингу (СДФМ) (п. 3 частини другої статті 14 Закону) [4].

Аналіз вітчизняної нормативно-правової бази засвідчив, що практично всі СДФМ (крім Міністерства економічного розвитку і торгівлі України) впродовж 2015-2016 років у тій чи іншій формі задекларували використання ризик-орієнтованого нагляду у сфері фінансового моніторингу, ввівши відповідні положення до документів стосовно здійснення перевірок діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу (НБУ та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку) або розробивши критерії оцінки ризику діяльності останніх для подальшого визначення періодичності перевірок (всі інші СДФМ). Одночасно, у Плані заходів на 2017-2019 роки як окремий недолік зазначається відсутність проведення секторальної оцінки ризиків.

Слід наголосити, що ризик-орієнтований нагляд у сфері ПВК/ФТ базується на процесному підході, коли об'єктом оцінювання стає не просто виконання формальних вимог щодо організації фінансового моніторингу, а ефективність управління ризиками, пов'язаними з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, ризик-профіль суб'єкта первинного фінансового моніторингу та тенденції його зміни. Одночасно, наглядові органи повинні розмежовувати величину ризиків й якість управління ними. Високий рівень ризику клієнтів або операцій не завжди є безпосередньою загрозою за умови належної якості внутрішньої системи ризик-менеджменту.

Отже, ризик-орієнтований нагляд є безперервним й циклічним процесом, який включає чотири етапи:

- ідентифікацію чинників ризику, що притаманні об'єкту нагляду у сфері ПВК/ФТ, на основі аналізу широкого спектру інформації;
- оцінювання ризику з винесенням професійного (вмотивованого) судження, тобто деталізованого висновку відповідальної особи наглядового

органу щодо всіх факторів, що визначають притаманний суб'єкту ризик, й можливостей його зниження;

- розподіл наглядових ресурсів, що базується на оцінці ризиків і включає визначення спрямованості, глибини, тривалості та періодичності інспектування та дистанційного нагляду, а також потреби у персоналі належної кваліфікації;

- моніторинг і перегляд оцінок для забезпечення співмірності нагляду поточної ситуації.

Проведення ризик-орієнтованого нагляду об'єктивно повинно базуватися на вивченні значних обсягів інформації, що стосується, насамперед, результатів національної оцінки ризиків, особливостей певного сектору фінансового ринку, які обумовлюють потенційні його слабкості у сфері ПВК/ФТ, тенденцій та типологій відмивання коштів та фінансування тероризму, які оприлюднюють міжнародні організації та національні компетентні органи. Відомості про безпосередній об'єкт нагляду мають, зокрема, включати: структуру власності та корпоративну структуру, оскільки різним структурним одиницям може бути притаманний різний рівень ризику; обсяги бізнесу та його місце на певному сегменті фінансового ринку, що дозволить визначити рівень його системної важливості; види діяльності, їх географічний масштаб та канали надання фінансових послуг; якість корпоративного управління й корпоративну культуру, ділову репутацію, досвід та кваліфікацію власників та вищих менеджерів; організацію внутрішньої системи фінансового моніторингу з урахуванням оцінки ризиків, результати аудиторських та попередніх інспекційних перевірок.

Отже, оцінювання загального ризику діяльності суб'єкта первинного фінансового моніторингу доцільно проводити за двома напрямками: визначення рівня внутрішньо притаманних йому ризиків у сфері ПВК/ФТ та оцінка якості системи ризик-менеджменту.

Література:

1. Гринберг Т. Политически значимые лица. Руководство для банков по предотвращению финансовых злоупотреблений / Т. Гринберг, Л. Грей, Д. Шанц. – Москва : Альпина Паблишер, 2012. – 185 с.

2. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation [Електронний ресурс] : The FATF Recommendations. February 2012. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>

3. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>.

4. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [Електронний ресурс] : прийнятий 14 жовт. 2014 року № 1702-VII. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗБУДОВІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ

Шимків С. А.

Активний розвиток світової фінансової системи, постійне удосконалення та поява нових технологій, глобалізація дає змогу все швидше здійснювати фінансові операції. У зв'язку з цим загроза відмивання коштів набула глобальних масштабів, а система фінансового моніторингу в Україні повинна відповідати всім сучасним вимогам, що характеризують і притаманні системам фінансового моніторингу країн, перш за все країн Європейського союзу.

В сучасних умовах, сектор тіньової економіки і можливість фінансування різних правопорушень є серйозною проблемою забезпечення законності в області фінансів [1]. Тому з метою ефективної протидії в сфері відмивання злочинних доходів, зростаюча роль надається контрольному механізму, який поєднує прагнення держави до прозорості бізнесу з цілком виправданим бажанням останнього зберегти комерційну і банківську таємницю, яка є гарантією його стабільності в умовах гострої ринкової конкуренції. В результаті країни почали розвивати структури, основним завданням яких стала закрита аналітична робота в області фінансової розвідки, або моніторинг фінансових потоків, а головною метою якого є протидія відмиванню «брудних» грошей і орієнтування правоохоронних органів на припинення злочинної економічної діяльності конкретних осіб.

При цьому «фінансову розвідку» слід трактувати як мережеву інформаційну систему, здатну проводити широкий пошук, обробку і використання отриманих даних в інтересах загальної безпеки країни. Вона необхідна для комплексного аналізу всезростаючих грошових потоків, що особливо важливо при виявленні коштів, на які фінансується тероризм і інші види суспільно небезпечної діяльності [2].

Активізація міжнародного співробітництва в цій сфері пов'язана, перш за все, з роботою Спеціальної фінансової комісії з проблем відмивання грошей (FATF). Найбільш важливим результатом діяльності FATF стала розробка спеціальних міжнародних стандартів, які використовуються для перевірки ступеня готовності окремих країн до боротьби з фінансовими злочинами. FATF, з 2000 р. стала використовувати організаційно-політичні важелі впливу на країни, які недостатньо активно беруть участь в міжнародній боротьбі з легалізацією злочинних доходів. Одним із інструментів такого впливу стало щорічне складання «чорного списку» країн, що не проводять цілеспрямованих заходів щодо запобігання відмивання злочинних капіталів. Даний список є своєрідною рекомендацією світовому діловому співтовариству виявляти особливу обережність у відносинах з фізичними та юридичними особами

зазначених у ньому держав і супроводжується застосуванням фінансових санкцій до останніх. В результаті багато отримали «чорну мітку» і країни почали активно реформувати національні правові системи в напрямі посилення боротьби з відмиванням грошей. У зв'язку з цим, вітчизняне законодавство в сфері боротьби з легалізацією злочинних доходів також піддавалось істотним змінам.

Для України, в частині визначеного вектору розвитку та побудови ефективної системи фінансового моніторингу на сьогодні стоїть впровадження ризик-орієнтованого підходу, що підтверджується винесеним Міністерством фінансів України на обговорення проект змін до деяких законодавчих актів України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Цей документ зроблений у зв'язку з необхідністю адаптувати українське законодавство до норм Європейського Союзу (четвертої Директиви (ЄС) 2015/849 та Регламенту (ЄС) 2015/847), а також для виконання зобов'язання перед Міжнародним валютним фондом [3]. Застосування ризик-орієнтованого підходу є загальноприйнятною практикою, яка широко розповсюджена на території Європейського Союзу. Метою запровадження ризик-орієнтованого підходу є оптимізація використання ресурсів та підвищення ефективності та результативності заходів завдяки раціональному налаштуванню внутрішніх процедур з фінансового моніторингу, що дозволяють регулювати інтенсивність вжиття превентивних заходів пропорційно виявленим ризикам. Крім того, ризик-орієнтований підхід є прогресивним та дієвим механізмом попередження, обмеження та/або зниження до прийняттого рівня ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також недопущення здійснення фінансових операцій у великих обсягах, проведення яких може наразити на здійснення ризикової діяльності.

Отже, Україна повинна прагнути до того, щоб здійснити перехід від виявлення і розкриття порушень в сфері відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом і фінансування тероризму до комплексних попереджувальних дій щодо нейтралізації і припиненню діяльності шахрайських організацій.

Література:

1. Україна проти корупції: економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014-2018 рр. аналітична доповідь. Київ – 2018.
2. Глущенко О. О. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід : монографія / О. О. Глущенко, І. Б. Семененко; ред.: Р. А. Слав'юк; Ун-т банк. справи Нац. банку України. – Київ: УБС НБУ, 2014. – 386 с.
3. Проект Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення / Проекти актів. - [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=123&art_id=29491&lang=uk

УДК 658.589

ЗАХИСТ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Маковоз О. С.

Проблема стабілізації розвитку суб'єктів економічних відносин всіх без винятку секторів та сфер національної економіки може бути продуктивно вирішена лише через досягнення ними належного для здійснення розширеного відтворення рівня економічної ефективності основної діяльності. При цьому зовнішні виклики та недосконалості у внутрішньому середовищі підприємств та об'єднань продукують динамічні зміни в ринковій конкуренції, фінансуванні здійснення виробничо-комерційної діяльності, адекватною відповіддю на які має стати створення стійких конкурентних переваг підприємств та їх продукції, що забезпечить підвищення та тривале підтримання адекватного завданням розвитку рівня економічної ефективності. Здійснення таких зрушень можливе лише за умови реалізації відповідних проектів розвитку, які, в свою чергу, потребують залучення інвестиційних ресурсів.

Вказані умови успішного функціонування поширюються на вітчизняні підприємства, що в кінцевому результаті прямим чином впливають на фінансову безпеку держави. Фінансова безпека держави – це її здатність здійснювати самостійну фінансово-економічну політику у відповідності зі своїми національними інтересами. Фінансова безпека держави може бути забезпечена за рахунок стійкості економічного розвитку держави, його платіжно-розрахункової системи та основних фінансово-економічних параметрів; нейтралізації впливу світових фінансових криз і тіньових структур на національну економічну та соціально-політичну систему; запобігання великомасштабному витоку капіталів за кордон; запобігання конфліктам між владою різних рівнів з приводу розподілу і використання ресурсів національної бюджетної системи; оптимального залучення та використання коштів іноземних позичень; попередження злочинів та адміністративних правопорушень у фінансових правовідносинах [1, с. 99-100].

Особливості функціонування суб'єктів вітчизняного бізнесу, неврегульованість низки інституційних та регуляторних процесів в економічних відносинах, викривлений характер конкуренції на цільових ринках збуту, непропорційність концентрації торговельного та виробничого капіталу та інші причини суттєво знижують інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств та об'єднань, передусім, за рахунок пониженого рівня гарантованості повернення інвестованих в проекти розвитку коштів. З огляду на вирішення завдань стабілізації розвитку суб'єктів бізнесу саме підвищення інвестицій-

ної привабливості, дотримання вітчизняними підприємствами та об'єднаннями безпечного стану здійснення основної діяльності, а також забезпечення належного ступеня реалізації економічних інтересів інвестора потребує розробки та впровадження науково-обґрунтованих систем та механізмів економічного захисту результатів інвестиційної діяльності.

Інвестиційна діяльність є основою економічного розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання, а також нарощування їх економічного потенціалу, підвищення конкурентоспроможності та ефективності діяльності. При цьому саме інвестиції відіграють ключову роль в процесі економічного відтворення. Критичний аналіз наукових позицій дослідників проблемних питань інвестиційної діяльності показав, що інвестиційна діяльність, інвестиції та інвестиційний процес майже не розглядаються через призму економічного відтворення. В той же час, саме інвестиції є основним джерелом збільшення ринкової вартості суб'єктів господарювання, оновлення їх матеріально-технічної бази, впровадження технологічних, організаційно-управлінських та комерційно-збутових інновацій, що призводить до підвищення рівнів конкурентоспроможності та фінансово-економічної стійкості підприємств.

При цьому враховано, що значна частка викликів дотриманню захищеного стану економічних інтересів інвестора, навіть у випадку, коли інвестицію розміщує безпосередньо суб'єкт агробізнесу, лежить в сфері правових відносин та організаційно-правових процесів. Втім, результати спостережень за діяльністю аграрних підприємств та їх об'єднань показали, що саме залучення інструментарію економічного захисту, досягнення таких показників фінансово-економічного стану та економічної безпеки суб'єкта господарювання, які б забезпечували гарантоване дотримання захищеного стану результатів, які формуються в процесі здійснення інвестиційної діяльності. Таким чином, побудова систем економічного захисту результатів інвестиційної діяльності, як середовища імплементації відповідного механізму управління, як показали дослідження, має відбуватися в площині стратегічного управління. Вказане обумовлюється тією обставиною, що без генерування та імплементації відповідного стратегічного портфелю, рівень захищеності підприємства та результатів інвестиційної діяльності залишатиметься низьким. При цьому кожна стратегія економічного захисту характеризується наявністю певних ризиків, що має враховуватися в процесі ідентифікації стратегічного діапазону.

Держава ініціює розробку, прийняття та реалізацію різнорівневих програм економічного та соціального розвитку на макро- та мікрорівнях. Не в останню чергу держава прогнозує виникнення небезпек для діяльності суб'єктів господарювання і програмує розвиток систем та механізмів захисту їх економічної безпеки. Проте це все здійснюється на глобальному рівні, тоді як на локальному рівні питання організації захисту економічної безпеки пок-

ладаються на самі суб'єкти господарювання. Завданням держави є здійснення нагляду та контролю за захистом економічної безпеки на підприємствах. І особлива увага перевіряючих структур приділяється контролю саме за службами безпеки, які надають охоронні послуги іншим суб'єктам господарювання [2,с. 135.]

При цьому завдання стратегічного управління економічним захистом результатів інвестування суб'єктів господарювання полягає у визначенні лінії поведінки на довготривалу перспективу, яка в умовах конкурентної взаємодії може підтримувати належний для відтворення авансованого капіталу та забезпечення отримання інвестором прибутку від його розміщення. Функціональне навантаження механізму стратегічного управління полягає в налагодженні ефективної взаємодії між суб'єктом господарювання і його зовнішнім середовищем на основі мобілізації економічного потенціалу, стабілізації фінансово-економічного становища та підвищення ефективності і забезпечення фінансової безпеки держави загалом.

Література:

1. Головченко О. М. Фінансова безпека держави: сутність проблеми та механізми забезпечення / Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави» (м. Харків, 21 лютого 2014 року). – с. 99-102.

2. Громова, О.М. Правове забезпечення захисту економічної безпеки суб'єктів господарювання : дисертація ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право / О.М. Громова; наук. керівник Б.В. Деревянко. – Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут, 2015. – 199 с.

УДК 336.71.078.3

СИСТЕМА КОМПЛАЄНСУ В БАНКАХ: НОВІ ВЛАСТИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Колодізев О. М.

Управління банківськими ресурсами є складовою системи управління банком, що зумовлює необхідність забезпечення ефективної діяльності та кооперації всіх структурних підрозділів. Негативні наслідки криз вимагають своєчасних зважених управлінських рішень від банківського менеджменту не тільки у сфері операційної діяльності, а й з точки зору інформаційної безпеки банку та ризику відмивання коштів. При цьому повинен забезпечуватися синергетичний ефект від прийняття комплексу рішень. На етапі прийняття рішень при управлінських процесах вкрай важливим стає необхідність вра-

хування потреб та певних аспектів діяльності усіх департаментів та структурних підрозділів банківської установи. Оскільки банк активно взаємодіє із усіма суб'єктами ринкової економіки, в умовах глобалізації фінансових відносин необхідним залишається забезпечення відповідності його діяльності встановленим Міжнародним стандартам, нормативам та правилам. Це актуалізує проблематику ризикоорієнтованого підходу й обумовлює необхідність впровадження удосконаленого методичного інструментарію системи комплаєнсу в банках.

У дослідженнях вітчизняних вчених [1-4] достатньо повно розглянуто сутність створеної системи комплаєнсу в банках в загальному вигляді, а також специфічні принципи управління комплаєнс-ризиками в рамках системи ризик-менеджменту банку. Проте залишаються проблемними питання впровадження та ефективного використання системи комплаєнс в умовах активної інтеграції вітчизняної банківської системи в структуру відносин міжнародних фінансових ринків, які розглянуто недостатньо повно та потребують подальшого вирішення.

Результати узагальнення існуючого досвіду дозволили сформулювати розуміння сутності поняття «комплаєнс» як відповідності державних та внутрішньобанківських норм і правил банку міжнародним вимогам у сфері ефективного управління банківськими ризиками для захисту фінансової безпеки банку. Впровадження системи-комплаєнс у практику функціонування вітчизняних банківських установ знаходиться на початковому етапі. В той же час зарубіжний досвід свідчить про те, що такі системи використовуються банками достатньо активно і дозволяють забезпечувати позитивний фінансовий результат.

Поняття комплаєнс як процес доцільно розглядати у практичній банківській діяльності у вигляді системи-комплаєнс, на меті якої є здійснення ефективного контролю за виникненням, а також управління комплаєнс-ризиками у банківській установі і як будь-яка фінансова система має використовувати 4 загальні методи для організації своєї роботи: організація, облік (аналіз), планування та контроль.

Першим елементом у системі комплаєнсу в рамках такого фінансового методу як організація є інформаційне забезпечення функціонування як конкретного банку, вітчизняної банківської системи, а також інших представників банківського сектору світу. Безпосередньо це ті внутрішньобанківські, всеукраїнські та міжнародні нормативно-правові документи, положення, інструкції, які регламентують порядок управління ризиками та встановлюють правила і принципи побудови системи ризик-менеджменту. Прикладами базових документів є Basel I-IV, FATF Recommendations, Закони України у сфері запобігання та протидії відмивання коштів та фінансового моніторингу в банках.

Однією із складових системи комплаєнс є організаційне забезпечення,

а саме ті адміністративні структурні одиниці, які на рівні банку та банківської системи забезпечують управління комплаєнс-ризиками. Згідно з документу «Комплаєнс та функція комплаєнсу в банках» («Compliance and the compliance function in banks») compliance function вживається як департамент комплаєнсу [5]. Механізм впровадження даного департаменту у діяльність окремого банку залежить від його розміру. Так, у великих банках департамент комплаєнсу має існувати в рамках кожного банківського продукту. Банки, які функціонують на міжнародній арені мають створювати також і регіональні комплаєнс-офіси. Невеликим банкам доцільно створювати лише один департамент комплаєнсу, який включатиме в себе напрями діяльності такі як захист інформації та протидія відмиванню коштів.

Вітчизняні суб'єкти господарювання поступово впроваджують комплаєнс-системи в структуру власних систем управління. Так, на базі ГП НЕК «Укренерго» була запроваджена позиція комплаєнс-офіцера, за результатами конкурсу яку зайняв Гліб Бакалов. Ключова задача комплаєнс-офіцера в ГП НЕК «Укренерго» - це удосконалення системи управління комплаєнс-ризиками в компанії, а також впровадження системи внутрішнього контролю за виконанням політик у сфері антикорупції, бізнес-етики, конфлікту інтересів, подарунків, захисту персональних даних [6].

Необхідно відмітити, що незважаючи на необхідну самостійність діяльності департаменту комплаєнс, не всі функції повинні виконуватися безпосередньо ним. У деяких банках, наприклад, юридичний департамент може бути відповідальним за моніторинг нормативно-правових актів у сфері комплаєнс, за підготовку правил та стандартів підготовки інструкцій персоналу. У той час, коли департамент комплаєнс може бути відповідальним за відповідність системи-комплаєнс банку встановленим політикам та правилам міжнародними правилами. В інших банках частина функцій комплаєнс департаменту може бути перекладена на відділ операційного ризику або департамент ризиків в цілому. У будь-якому випадку необхідно розробити ефективний механізм кооперації департаментів.

Слід відзначити, що наявність комплаєнс-ризиків не є критичним для банку. Вони, в тій чи іншій мірі, обов'язково присутні в будь-якому фінансовому бізнесі [1, с. 64]. Залишається відкритим питання, чи піддаються комплаєнс-ризика на рівні банківської установи та банківської системи в цілому ефективному аналізу та управлінню.

Незважаючи на багатоаспектність умов, які призводять до виникнення різного роду ризиків, основними регламентними документами визначено, що комплаєнс охоплює наступні основні сфери виникнення ризиків [5]:

- контроль над використанням ефективних та легальних методів оцінки стану ринку;
- управління конфліктами інтересів між банком, його співробітниками та третіми особами;

- запобігання відмиванню коштів;
- контроль над ефективною податковою політикою банку тощо.

Результати аналізу спеціалізованої літератури підтверджують висновок, що до комплаєнс ризиків вітчизняні автори відносять операційний, репутаційний, юридичний, інформаційний ризики та ризик відмивання коштів [1-4]. Слід приймати до уваги, що комплаєнс-ризик є багатоаспектним явищем, яке можна розглядати як «сукупний прояв» основних видів функціональних ризиків, які формують і підвищують ризик та посилюють негативний вплив на загальну фінансову безпеку.

Підтвердженням необхідності впровадження заходів ефективного управління комплаєнс-ризиками є ситуація, що виникла із естонським Danske Bank, через який було легалізовано близька 30 млрд.дол. економічними суб'єктами із Росії та країн колишнього СНД упродовж 2007-2015 рр. Встановлено, що найбільша кількість незаконних операцій припала на 2013 р. [7]. Наслідки щодо впливу таких подій є доволі руйнівним для авторитету провідних банків світу.

Статистика і результати аналізу впливу подій періоду останніх п'яти років наочно підтверджують доцільність розвитку системи комплаєнс, яка створює необхідні умови для забезпечення ефективної роботи банку у рамках міжнародної практики ведення бізнесу, а також з урахуванням синергетичного ефекту від виникнення юридичного, репутаційного, операційного, інформаційного ризиків та ризику відмивання коштів. А це є запорукою подальшого стабільного розвитку як національної, так й світової економік.

Література:

1. Береславська О. І. Перспективи імплементації рекомендацій Базельського комітету в практичну діяльність банків України / О. І. Береславська // Наукові записки Херсонського національного університету. Серія «Економіка» - Випуск 23. - 2013. – С. 262-266.
2. Деревська О. Б. Запровадження системи внутрішнього контролю в банках України / О. Б. Деревська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 жовтня 2010 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". — Суми, 2010. — Т. 1. — С. 59–61.
3. Ключко Л. А. Фінансовий моніторинг та комплаєнс-контроль в банках / Л.А. Ключко // Финансы, учет, банки. - № 1 (120). – 2014. – с. 153-160.
4. Правдива Л. Удосконалення корпоративного управління в банках та управління комплаєнс-ризиком / Л. Правдива // Вісник НБУ. — 2011, липень. — С. 10–13.
5. Compliance and the compliance functions in banks / [Electronic source]: - Access Mode: <https://www.bis.org/publ/bcbs113.pdf>
6. В «Укрэнерго» назначили комплаєнс-офіцера / Офіційний сайт РБК-Україна // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrenergo-naznacheno-complaens-ofitsera-1540812953.html>
7. Через банк в Естонии «отмыли» 30 миллиардов долларов российских денег / Офіційний сайт ТСН // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <https://ru.tsn.ua/groshi/chez-bank-v-estonii-otmyli-30-milliardov-dollarov-rossiyskih-deneg-1211475.html>

ПИТАННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОЦЕСУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЦП

Марамзіна Н. В.

Безпосередня взаємодія субєкта первинного фінансового моніторингу (СПФМ) та Держфінмоніторингу може відбуватися як у паперовій формі, так і в електронній [1]. Незалежно від форми взаємодії, отримані від СПФМ повідомлення вносяться в Єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації доходів і фінансування тероризму в електронному вигляді (ЄДІС) [1]. На даний момент така взаємодія забезпечується спеціалізованими банківськими системами, а також системою автоматизації - «Експерт-ФМ», у небанківських установах. У кожному випадку обмін інформацією відбувається процедура накладання електронно-цифрового підпису (ЕЦП), як ідентифікації підписанта.

Під системою ЕЦП (або більш широко - інфраструктурою відкритих ключів) слід розуміти організаційно-технічну структуру, призначену для надання послуг ЕЦП, яка об'єднує центри сертифікації ключів, контролюючий орган, підписантів і користувачів в єдину систему, що працює за єдиними принципами і правилами. Ці принципи і правила являють собою сукупність норм і вимог, викладених в декількох десятках нормативно-правових актів.

Після прийняття 22 травня 2003 року Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг" і Закону України "Про електронний цифровий підпис" роботи по розгортанню інфраструктури ЕЦП увійшли в правове поле, набули системного і більш організованого характеру.

Одним з найпроблемніших питань у процесі електронного обміну інформацією є перенасиченість кількістю ЕЦП, яку повинен використати відповідальний працівник у своїй діяльності. Це стосується той більшості фахівців, які поєднують декілька відповідальних посад: директор, або його заступник, або головний бухгалтер, тощо. За родом діяльності вони беруть участь у багаточисленному електронному документообігу з іншими звітувальними службами : податковою, статистикою, пенсіоним фондом, а також доступом до он-лайн – реєстрів профільних сфер: депозитарію цінних паперів, митниці, реєстру нерухомості та іншими. У таких випадках зростає ризик помилки в процесі накладання ЕЦП або труднощі з проходженням цього етапу (загублення паролей, файлів секретних ключів, їх переплутання, інше). В подальшому це може привести до загублення, запізнення та навіть викривлення важливої інформації.

На сьогодні проблема сумісності центрів сертифікації ключів (ЦСК) - один з найбільш гострих питань подальшого розвитку інфраструктури ЕЦП в Україні. Через відмінності в форматах ЕЦП і протоколах, що забезпечують взаємодію елементів системи, абоненти ЦСК, в яких використовуються програмно-технічні комплекси (ПТК) від різних виробників, не можуть

взаємодіяти між собою [2]. Очевидний шлях вирішення цієї проблеми - гармонізація національних стандартів, запровадження в дію технічних специфікацій на формати підписи, криптографічних повідомлень, протоколів перевірки статусу сертифікатів, формування міток часу [2]. Завдяки такій уніфікації та впровадженню заходів для її реалізації кількість ЕЦП кожного користувача повинна зменшитись до одного.

Нажаль, темпи просування у напрямку уніфікації ЕЦП йдуть повільніше, ніж бажалося. Актуальність її залишається вже понад 10 років. Якщо бути оптимістом, то накопичений досвід становлення інфраструктури електронного цифрового підпису в Україні, творчий потенціал колективів розробників, висока кваліфікація фахівців, які беруть участь у розвитку інфраструктури ЕЦП в державному, банківському та комерційному секторах дозволяють прогнозувати завершення формування системи ЕЦП в межах реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні [3]. На прискорення темпів можна розраховувати завдяки швидкому зростанню різноманітних додатків з успішним використанням технологій ЕЦП у них.

Література:

1. Про деякі питання фінансового моніторингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. №552 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/552-2015-%D0%BF>.

2. Горбенко Ю.І. Система ЕЦП в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pcweek.ua/themes/detail.php?ID=127254>

3. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2011 р. №1014-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1014-2011-%D1%80>.

УДК 336.1:349.2

КОНТРОЛЬ ЗА НЕЗАДЕКЛАРОВАНОЮ ПРАЦЕЮ В КОНТЕКСТІ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН

Баранник Л. Б., Тараненко В. Є.

Питання працевлаштування безпосередньо пов'язані з вирішенням проблеми бюджетної безпеки. Погоджуючись з думкою, що бюджетна безпека виражає здатність держави за допомогою бюджету задовольняти потреби платників податків та одержувачів бюджетних коштів [1, с. 37], хочемо наголосити, що поява тіньової зайнятості є великою загрозою як для держави, так і суспільства загалом. Професор Баранник Л.Б. вважає феномен неофіційних трудових відносин головною причиною тіньової економіки, загрозою бюджетній та соціальній безпеці країни [2].

Втрачаючи доходи через високий рівень тіньової зайнятості, держава змушена йти на непопулярні кроки: підвищення податків для підтримки державних витрат і надання соціальних послуг населенню. Це, в свою чергу, стає додатковим податковим тягарем як для підприємств, так і для громадян, якщо підвищення платежів зосереджено на непрямих податках, уникнути сплати яких при споживанні майже неможливо. Таким чином утворюється замкнуте коло з небажання сплачувати офіційно податки та обов'язкові платежі соціального характеру, які є обов'язковими при офіційному працевлаштуванні, та посиленням податкового тиску з боку держави для забезпечення надходжень до бюджетів та цільових фондів.

В Україні найчастіше незадекларована праця спостерігається у вигляді проведення діяльності без державної реєстрації, неоформлення трудових відносин, приховування від державних органів частини доходу або відпрацьованого робочого часу, тобто виплати заробітної плати «у конвертах», фіктивної самозайнятості, замаскованих трудових відносин тощо. При цьому під повністю задекларованою працею розуміють укладання трудового договору між роботодавцем та найманим працівником, офіційне повідомлення про працевлаштування Державній фіскальній службі, офіційну і в повному розмірі виплату заробітної плати, сплату за працівника єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Окрім втрат для бюджетів та державних цільових фондів існують загрози і для самих найманих працівників: позбавлення гарантованого державою розміру заробітної плати, виплати своєчасно та не нижче мінімальної заробітної плати, офіційної відпустки, відпустки для догляду за дитиною тощо; виплат у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю; допомоги у разі настання нещасного випадку на виробництві; соціального страхування тощо. Крім того, такий працівник втрачає трудовий та страховий стаж при розрахунку розміру пенсії, що є загрозою добробуту громадян у майбутньому та збільшення державних виплат на їх соціальне забезпечення.

Слід також наголосити, що неофіційно працевлаштований працівник позбавлений законодавчого захисту та повністю залежить від роботодавця та його дій по відношенню до працівників, втрачає підстави відстоювати свої права у судах у разі конфлікту з роботодавцем.

Зауважимо, що крім зазначених наслідків для фізичних осіб, існує загроза формування недобросовісної конкуренції, яка призведе до погіршення бізнес-середовища та інвестиційного клімату.

Заходам з детінізації ринку праці та боротьбі з виплатою заробітної плати «в конвертах» сьогодні ДФС приділяється значна увага. Виявлення порушників податкового законодавства в частині виплати заробітної плати є однією зі складових захисту інтересів працівників та забезпечення бюджетної і податкової безпеки. Державна фіскальна служба України бере участь у діяльності робочих груп, створених при облдержадміністраціях з метою виявлення найманих працівників, які працюють неофіційно, та залучення їх до оподаткування. Також значна увага надається проведенню роз'яснювальної

роботи серед роботодавців для забезпечення підвищення рівня заробітної плати найманих працівників [2].

Нові підходи в реалізації повноважень Державної служби України з питань праці, передбачені Порядком здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017 року № 295 «Деякі питання реалізації статті 259 Кодексу законів про працю України та статті 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», довели свою ефективність у вирішенні проблеми незадекларованої праці. Зокрема, у 2017 р. інспекторами праці виявлено у 2,7 рази більше незадекларованих працівників, ніж у 2016 р. [3].

При цьому зазначимо, що незадекларована праця залишається за своєю суттю важко вимірюваною. Тому більш дієвим заходом боротьби з неофіційним працевлаштуванням наразі залишається застосування штрафних санкцій, розмір яких повинен бути суттєвим.

Головною умовою подолання явища незадекларованої праці має бути виважені дії держави для досягнення балансу між консультаціями роботодавців і найманих працівників щодо застосування фінансових санкцій та каральних інструментів ККУ. Хоча, звісно, ця проблема багатоаспектна.

Література:

1. Зверук Л.А. Бюджетна безпека як важливий пріоритет розвитку бюджетної системи України / Л.А. Зверук // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука», серія «Економічні науки». - №2 (2). - 2017. – с.35-39.
2. Баранник Л.Б. Бюджетная безопасность в контексте социальной стабильности / Л.Б. Баранник // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: зб. наук. пр. – 2017. – № 4 (32). – С.112-119.
3. Прес-служба Державної фіскальної служби України [Електронне джерело]. - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/353776.html>.
4. Інформаційні матеріали Державної служби України з питань праці [Електронне джерело]. — Режим доступу: <http://dsp.gov.ua>.

УДК 336.71.078.3(477)

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД СУБ'ЄКТІВ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КЛІЄНТІВ

Внукова Н. М.

Запровадження ризик-орієнтованого підходу до суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ) є необхідною вимогою міжнародних стандартів ФАТФ [1].

Відповідно до статей 6 та 16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4] постає питання із визначення критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення (ФТ/РЗМЗ). Ці критерії встановлено наказом Міністерства фінансів України № 584 від 08.07.2016 року «Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» [5]. Критерій визначається як ознака, характеристика, параметр або їх сукупність, за якими здійснюється оцінка ризику за аналізом ідентифікаційних даних клієнта, інших наявних відомостей та інформації про нього та його діяльність, результатом чого є визначення рівня ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, (ФТ/РЗМЗ) [5]. Завдання із запровадження ризик-орієнтованого підходу внесено до Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [7].

Критерії розроблені для здійснення СПФМ класифікації своїх клієнтів та виявлення фінансових операцій, що мають ризик та можуть підлягати внутрішньому фінансовому моніторингу.

Ці Критерії використовують у своїй діяльності такі СПФМ: банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем; товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами; професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів); оператори поштового зв'язку, інші установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів; філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України, інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги та ін..

Дія ризик-орієнтованого підходу поширюється і на спеціально визначених СПФМ відповідно до статті 8 закону [4]: ріелторів, нотаріусів, адвокатів, адвокатські бюро та об'єднання, аудиторів, аудиторські фірми, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги та ін..

СПФМ розробляють власні критерії ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення з урахуванням визначених Міністерством фінансів критеріїв, вимог та рекомендацій, визначених суб'єктом державного фінансового моніторингу, що здійснює державне регулювання та нагляд за діяльністю відповідного суб'єкта, та особливостей діяльності суб'єкта.

За рівнем ризику як ступеня міри ризику легалізації (відмивання) до-

ходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення клієнти поділяються на таких, що мають «низький», «середній», «високий» ризик. що встановлюється СПФМ .

Оцінювання ризику клієнта здійснюється за географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, типом клієнта, видом товарів та послуг, які клієнт отримує від СПФМ .

Оцінка ризику здійснюється щодо клієнтів, яким надаються фінансові або інші послуги та/або з якими встановлюються ділові (договірні) відносини, з урахуванням вимог та рекомендацій щодо управління ризиками, визначених та наданих відповідними СПФМ.

Уперше рівень ризику визначається та фіксується СПФМ під час встановлення ділових (договірних) відносин з клієнтом самостійно та відображається у внутрішніх документах з питань фінансового моніторингу. Метод та порядок оцінки ризику визначається з урахуванням вимог та рекомендацій, визначених Міністерством фінансів України або Держфінмоніторингом, який періодично переглядає власні критерії ризику, а також заходи з управління ризиками з метою їх актуалізації та врахування змін, які відбулися в діяльності самого суб'єкта та в законодавстві у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, (ФТ/РЗМЗ) .

Існують певні особливості визначення критеріїв ризику за географічним розташуванням. Це стосується країн, які не виконують у повному обсязі вимоги міжнародних стандартів ФАТФ, належать до переліку офшорних зон, визначених КМУ та ін.. Суб'єкт первинного фінансового моніторингу може скласти власний список ризикових держав.

За типом клієнта критерії ризику визначаються за Переліком осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, що формується спеціально уповноваженим органом.

За міжнародними стандартами ФАТФ додатковий контроль здійснюється за публічним діячем, його близькою особою або пов'язаною з ним особою; неприбутковою організацією; іноземною фінансовою установою (крім фінансових установ, які зареєстровані в державах – членах Європейського Союзу, державах – членах FATF), з якою встановлюються кореспондентські відносини та ін..

При визначенні критеріїв ризику за видом товарів та послуг, що надаються суб'єктами контролюється сума операції, дистанційні послуги, товари (послуги), визначити вартість яких складно або неможливо, зокрема об'єкти інтелектуальної власності, деякі види послуг, що не мають постійної ринкової вартості, консалтингові, юридичні, аудиторські послуги та ін..

У разі виявлення суб'єктом фінансової операції, яка може мати ризик легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансу-

вання тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, суб'єкт вживає всіх необхідних заходів для з'ясування, чи підлягає така фінансова операція внутрішньому фінансовому моніторингу.

Фінансова операція має ризик легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення у разі, якщо вона має заплутаний або незвичний характер, або це сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій, що не мають очевидного економічного сенсу або очевидної законної мети.

Більшість критеріїв ризику для фінансових операцій, які можуть мати ризик легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення стосується операцій з готівкою, переказів, зокрема, міжнародних, операцій з цінними паперами, операцій страхування та ін..

Держфінмоніторингом України затверджено Критерії ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом або фінансування тероризму], але більшість положень залишаються неформалізованими і невизначеними. Положенням про організацію внутрішнього контролю в банках України, затвердженим Постановою Правління Національного банку України № 867 від 29.12.2014 року, зафіксовано поняття «комплаєнс» як – дотримання банком законодавчих норм, ринкових стандартів, а також положень та внутрішніх документів банку, зокрема, процедур щодо організації системи фінансового моніторингу [6].

Банки, які мають розроблені та впроваджені системи ризик-менеджменту, включають ризик-комплаєнс у перелік ризиків, застосовуючи інноваційні методи контролю ризику з обробкою великих масивів інформації за системою комплаєнс-контролю, що забезпечить стабільну роботу фінансової установи [2].

На основі СППР Expert Choice СПФМ можна систематизувати отриману з різних джерел інформацію про критерії ризиковості сумнівних та незвичайних операцій, а також суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що найбільш схильні до здійснення таких операцій.

У цілому найбільший ризик здійснення сумнівних або незвичайних операцій належить банкам, платіжним системам та операторам поштового зв'язку.

Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, становить помітну загрозу національній й глобальній безпеці, порушує нормальне функціонування держави і її основних економічних інститутів, перешкоджає ринковим перетворенням і контролю над фінансовою системою країни з боку державних органів, викликає недовіру в суспільстві до державних інститутів, створює негативний імідж України у світовому співтоваристві.

Варто також ширше використовувати міжнародний досвід боротьби із цим явищем, створити скоординований системний механізм протидії міжнародним проявам відмивання грошей.

Література

1. Андрійченко Ж. О. Статистичне обґрунтування необхідності запровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу в Україні/ Ж.О. Андрійченко, С.О. Літвінова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць ХНАДУ. – №2 (17) – 2017. – Харків: ХНАДУ, 2017. – С. 49 – 55.

2. Внукова Н.М. Управління ризиками фінансових установ у сфері фінансового моніторингу / Н.М.Внукова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2018. – Серія «Економіка» . – №8(36). – С. 64-68.

3. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.pdf.

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

5. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: Наказ Міністерства фінансів України від 08.07.2016 № 584 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1047-16/print1510224246346787>

6. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України: Постанова Правління Національного банку України № 867 від 29.12.2014 року. [Електронний ресурс]: Режим доступу – <http://zakon2.rada.gov.ua/> .

7. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1407-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-%D1%80>.

ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ НАУКОВЦІВ

УДК 336.71.078.3

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У БАНКУ

Азізова К. М., Ус Ю. В.

Найбільш активними в системі звітування до Державної служби фінансового моніторингу України, в розрізі суб'єктів первинного фінансового моніторингу, є банківські установи, які надсилають переважну більшість повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу, так протягом 2017 р. від банківських установ було отримано 99,09 % від загальної кількості повідомлень про фінансові операції [6]. Це пояснюється тим, що банки є фінансовими посередниками, які здійснюють грошові розрахунки, перекази, акумулюють грошові кошти та інші цінності, надають кредити, здійснюють інші послуги за фінансовими операціями та часто стають посередниками у легалізації (відмиванні) коштів, отриманих незаконним шляхом.

Наукові дослідження різних аспектів фінансового моніторингу знайшли відображення в працях таких економістів як О.М. Бандурки, С.А. Буткевича, Н.Г. Виговська, О.М. Горбунової, Б.Ф. Киріянов, В.С. Зеленецького, В.Л. Кротюка, В.А. Некрасова, О.П. Орлюка, Л.А. Савченка, С.В. Сімов'яна, В.А. Тимошенка, М.І. Хімічевої, Д.А. Файера, Шиян Д.В. та ін., в яких розглянуто сутність, зміст, функції та організаційне забезпечення фінансового моніторингу. Однак, існують наступні недостатньо висвітлені і дискусійні аспекти: теоретичні розробки в області формування цілісної системи фінансового моніторингу банків в сучасних українських умовах.

Необхідно зазначити, що немає єдиної точки зору на визначення поняття «фінансовий моніторинг»: існує економічний та юридичний підхід к тлумаченню цього поняття. Так, в загальному економічному розумінні моніторинг розглядається як комплексне спостереження за змінами об'єктів дослідження з метою оцінки та аналізу їх поточного стану та прогнозування у досягнення поставленої цілі. Деякі економісти фінансовий моніторинг визначають як спеціально організоване систематичне безперервне спостереження за станом економічного об'єкта та негайною його оцінкою, метою якої є вивчення та підготовка економічної інформації заради підтримки прийняття рішень на різних рівнях управління [1, 2]. Таке тлумачення при здійсненні фінансового моніторингу, дозволяє використовувати банком такі інструменти, як аналіз, оцінка, планування, контроль, корегування, регулювання.

В енциклопедії під редакцією О.П. Орлюка міститься визначення фінансового моніторингу як специфічної форми державного фінансового контролю, який проводять уповноважені державні органи та установи, що

обслуговують здійснення фінансових операцій, відстежують та фіксують фінансові операції, які відповідають критеріям сумнівності, аналізують одержану інформацію про сумнівні операції з метою виявлення схем та механізмів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму [5].

Згідно [5] фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

Отже, в першу чергу для виконання первинного фінансового моніторингу банку необхідно здійснити наступне:

1) призначити відповідального працівника за проведення фінансового моніторингу (обов'язки та права якого визначаються посадовою інструкцією, затвердженою керівником банка);

2) розробити і затвердити Правила внутрішнього фінансового моніторингу та Програми здійснення фінансового моніторингу банка;

3) зареєструватись в інформаційно-аналітичній системі Державного фінансового моніторингу України та зареєструвати свої філії та територіальні підрозділи, які здійснюють ведення реєстру фінансових операцій, що стали об'єктом фінансового моніторингу.

При здійсненні фінансового моніторингу банк повинен забезпечити постійне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю всіх своїх філій; здійснювати контроль за валютними операціями; здійснювати контроль за виконанням банком положень законодавства України щодо визначення пов'язаних осіб та здійснення операцій з ними; розробляти та здійснювати заходи щодо приведення операцій банка з пов'язаними особами у відповідність до вимог законодавства України.

Основними завданнями фінансового моніторингу банку мають бути [3, 4, 8]:

– належне управління ризиками, використання відповідні заходи, які забезпечують ефективну мінімізацію ризиків залежно від їх рівня;

– впровадження та застосування в банку вимог законодавства та міжнародних вимог із використанням ризик орієнтованого підходу;

– забезпечення здійснення належної перевірки та вивчення осіб, з якими банк вступає в ділові (договірні) відносини та/або яким надає банківські послуги;

– звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику України у сфері фінансового моніторингу про порогові фінан-

сові операції та/або підозрілі фінансові операції/підозрілу фінансову діяльність (активність) клієнтів, а також фінансові операції, стосовно яких є підстави підозрювати, що вони пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення та/або про спроби проведення таких операцій;

– недопущення в роботі банку порушень вимог законодавства та законодавства інших юрисдикцій, зокрема, при відкритті кореспондентських рахунків в іноземних банках та/або проведення іншої діяльності банку у цих юрисдикціях.

З урахуванням вище викладеного, слід зазначити, що формування системи фінансового моніторингу у банку повинно здійснюватися таким чином, щоб були задіяні та враховані всі аспекти його діяльності. У зв'язку з цим першочерговою задачею фінансового моніторингу є забезпечення оптимізації взаємозв'язків і залежностей інформаційних потоків між всіма основними суб'єктами банківської діяльності, що забезпечить можливість отримання релевантної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Література:

1. Азізова К. М. Побудова системи моніторингу функціонування капіталу підприємства / К. М. Азізова // Коммунальное хозяйство городов : науково-технічний збірник. Серія : Економічні науки. – К. : Видавництво «Техніка», 2010. – № 92. – С. 211–222.

2. Ёльникова Г. В. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи : монографія / Г. В. Ёльникова, Т. А. Борова, О. М. Касьянова, Г. А. Полякова та ін., за ред. Г. В. Ёльникової. – К. : 2009. – 572 с.

3. Глущенко О.О. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід : монографія / О. О. Глущенко, І. Б. Семейн ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Р. А. Слав'юка. – К. : УБС НБУ, 2014. – 386 с.

4. Політика ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» з питань дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://static.privatbank.ua/files/politics-new-16_06.pdf.

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

6. Статистичні дані щодо отриманих Держфінмоніторингом повідомлень про фінансові операції [Електронний ресурс] / Державна служба фінансового моніторингу України // Офіційний сайт. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=83&lang=uk.

7. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха [та ін.] ; за заг. ред. О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.

8. Фінансовий моніторинг [Електронний ресурс] / Національний банк України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/index>.

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Алексєєнко І. І., Літвінова А. А., Федоренко В. В.

За ринкових умов господарювання фінансовий напрямок діяльності підприємств визначається, без перебільшення, одним із головних напрямів. Починаючи з моменту створення підприємства, фінансові ресурси, а саме обрані джерела їх формування та напрями використання, закладають фундамент успішного функціонування суб'єкта господарювання. В подальшому, фінансова складова визначає фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання, його фінансову стійкість, платоспроможність і динаміку структури джерел фінансування. Поточний фінансовий стан підприємства демонструє його можливості до створення такої системи управління, яка б була би здатна забезпечувати фінансову стійкість, шляхом запровадження механізмів подолання впливу сукупності загроз та небезпек, які виникають в процесі його функціонування. Все це обумовлює актуальність дослідження і підводить до того, що така функціональна складова діяльності підприємства, як фінансова, є визначальною впродовж всього його життєвого циклу та її призначення полягає у забезпеченні сталого економічного розвитку, зокрема і належного рівня фінансової безпеки.

Проблемі фінансової безпеки суб'єктів господарювання значну увагу приділено у працях зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як Т. Аллісон, І. Ансофф, Ф. Котлер, Г. Фостер, Л. І. Абалкін, О. І. Баранівський, І.О. Бланк, А. Д. Шеремет та інших. Однак, не спадаюча актуальність цього питання, в умовах мінливості української економіки і перманентного загострення кризових явищ, потребує постійної уваги та подальших досліджень.

Основна мета забезпечення фінансової безпеки впливає із сутності фінансової безпеки підприємства і полягає у безперервному й сталому підтриманні такого стану фінансової діяльності, який характеризується збалансованістю і якістю всіх фінансових інструментів, технологій і фінансових послуг, які використовуються підприємством, стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також – розвиток цієї системи [1, с. 174]. Посилаючись на визначення автора, щодо основної мети забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання, можна окреслити його первинний структуроутворюючий елемент, такий як достатній обсяг фінансових ресурсів.

Фінансові ресурси – один із найважливіших чинників економічного відтворення та зростання підприємства. Вони забезпечують: безперервність процесу відтворення через фінансування поточних витрат підприємства; виконання зобов'язань перед державою, працівниками та іншими господарюючими суб'єктами; страхування капіталу від можливих фінансових ризиків за-

вдяки диверсифікації форм фінансових ресурсів. Отже, ефективне управління фінансовими ресурсами підприємства, що полягає в оптимізації структури їх формування та раціоналізації напрямів використання, є невід'ємним заходом в процесі організації управління фінансовою безпекою підприємства.

Наявність ресурсно-функціонального підходу, в рамках визначення сутності фінансової безпеки підприємства, дозволяє виокремити наступний її елемент, такий як фінансовий потенціал. Так, за такого підходу під фінансовою безпекою розуміється стан корпоративних фінансових ресурсів і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) [2, с. 134]. В даному випадку, підкреслюється важливість достатнього рівня фінансових ресурсів суб'єкта господарювання для забезпечення його фінансової безпеки, так і робиться акцент на можливостях, які він має в своєму арсеналі. Обидві ці складові окреслюють економічний зміст та сутність фінансового потенціалу підприємства. Забезпечення сталого економічного розвитку суб'єкта господарювання можливо лише за умови найбільш оптимального режиму функціонування фінансів підприємств, при якому максимально ефективно розподіляються і використовуються вже наявні ресурси та мобілізуються потенційні [3, с. 168].

Доведеність тези про те, що фінансовий потенціал доцільно вважати взаємопов'язаним елементом організації управління фінансовою безпекою підприємства знаходимо в роботі І. О. Бланка. Він визначає фінансову безпеку як базове значення рівня і структури фінансового потенціалу підприємства в забезпеченні цілей його економічного розвитку [4, с. 26].

Спираючись, на мету формування системи фінансової безпеки підприємства, а саме забезпечення його стійкого фінансового стану та подальшого економічного зростання, ще одним, але не останнім, структурним елементом процесу організації управління фінансовою безпекою підприємства, слід визначити його фінансову стійкість.

Фінансова стійкість – невід'ємний елемент фінансової безпеки. Головна умова фінансової безпеки підприємства – здатність протистояти небезпекам і загрозам, що існують і виникають та можуть завдати фінансової шкоди підприємству. Для забезпечення цієї умови підприємству треба підтримувати фінансову стійкість, рівновагу, забезпечувати достатню фінансову незалежність і гнучкість при прийнятті фінансових рішень. [3, с. 167].

Як підкреслює Л. Матвійчук, забезпечення фінансової безпеки вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, що покликана на своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам, забезпечення захисту інтересів підприємства та досягнення ним основної мети діяльності [5, с.134]. Досягнення основної мети діяльності суб'єкта господарювання можливе за ефективної взаємодії окреслених структурних елементів організації управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання, а саме: управління фінансовими ресурсами, фінансовим потенціалом та фінан-

совою стійкістю. Вони вважаються взаємопов'язаними, доповнюють один одного та створюють основу ефективного та безпечного функціонування суб'єкта господарювання.

Література:

1. Картузов Є.П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №8(134). – С. 172-181.
2. Васильців Т. Г. Фінансова безпека підприємства: місце в системі економічної безпеки та пріоритети посилення на посткризовому етапі розвитку економіки / Т. Г. Васильців, О. Р. Ярошко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21.02. – С. 132-136.
3. Швороб Г. М. Теоретичні підходи до трактування поняття фінансової безпеки / Г. М. Швороб // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – № 1 (70). – С. 165-169.
4. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Вид-во "Ельга", "Ника-Центр", 2004. – 784 с.
5. Матвійчук Л.О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки підприємства / Л.О. Матвійчук // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 4. – С. 133–136.

UDC 336.711.65

**ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF OUTSOURCING PROCEDURE
OF CLIENTS IDENTIFICATION AND VERIFICATION IN FINANCIAL MONITORING**

Andriichenko Zh. O., Smoliak V. A.

According to information which was disseminated and issued by the National Bank of Ukraine for discussion on June 13, 2018, the NBU intends to allow third parties to provide the identification and verification of individuals during the procedure of creation an account by a bank. It means, that one of the responsibilities of the subjects of initial financial monitoring – the banks is planned to be transferred to outsourcing. Taking into account the deadlines and pace of introduction of similar measures of the NBU, for example, cash outsourcing (on September 21, 2015, a draft resolution of the Board of the National Bank of Ukraine «On Approval of the Regulation on the Procedure for Granting to Legal Persons Licenses for the Provision of Services for the Collection, Processing and storage of cash» was offered for the discussion, and after 3 months, by Resolution of the NBU Board dated December 24, 2015, No. 926, the Regulation on the procedure for issuing to legal entities licenses to provide cash collection services to banks was approved [1]), outsourcing of identification and verification of clients is an event of the nearest future.

Therefore, the purpose of this work is to identify the advantages and disadvantages of outsourcing identification and verification of customers-individuals and to determin the appropriateness of its use.

According to the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction of the Legalization (Laundering) of the Proceeds from Crime, Terrorist Financing and the Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction", prevention of money laundering is carried out through: establishing a minimum amount of a financial transaction, the excess of which is subject to registration by the entity of initial financial monitoring for possible further verification; development and introduction of a list of features (risk assessment criteria) that make it possible to determine whether a financial transaction is one of those which carried out for money laundering purposes; informing the SSFM of Ukraine, law enforcement agencies about detected financial transactions in accordance with the current legislation; carrying out the identification and verification of the person who conducts a financial transaction, which are subject to financial monitoring; ensuring the storage of documents relating to the identification of persons who are subject to financial monitoring and all the documentation on a financial transaction [2].

The Draft Resolution "On Approval of Amendments to the Instruction on the Procedure for the Opening, Use and Closing of Accounts in the National and Foreign Currencies" [3] provides the provision of rights to banks on the basis of an agreement with a bank that is a subscriber-identifier, during the procedure of opening an account to use information about identification data of clients - individuals received through the Unified National System of Electronic Remote Identity of Individuals and Legal Entities of the BankID NBU.

Banks will also be able to entrust resident legal entities, individual resident entrepreneurs and resident individuals (agents) on a contractual basis to identify and verify clients-individuals of the bank in the order prescribed by the regulatory legal act of the NBU on financial monitoring issues.

Apparently, technologically, according to its mechanism, the subject structure – the customer identification through BankID NBU and the identification by special outsourcing entities – these are completely different procedures.

BankID is a way of electronic identification of citizens through Ukrainian banks for the provision of administrative services via the Internet. The NBU launched the BankID project in 2015. The introduction of the system is aimed to create the possibility for Ukrainian banks to provide electronic remote identification of clients and to provide Ukrainian citizens with remote access to many state and administrative services.

Currently, the NBU is the owner of the system and regulates the relations between subscribers of the system. Connection to BankID system for Ukrainian banks, state institutions and commercial enterprises is free of charge.

Identification through BankID is no different from checking documents in banks in the direct mode. Evidence of this can be the following criteria: reliability of data, data quality and security guarantee. Ukrainian banks collect and store client data when opening an account, so the data is reliable. In addition, banks are subjects of primary financial monitoring and, therefore, fundamentally not

important, in which the bank was the primary identification and verification of the client, where the information is stored physically, which later will be used by other entities through the BankID system, which may not be subjects of initial financial monitoring. Thus, in the point of view of the subjects of the system of financial monitoring of Ukraine the full transfer of identification to outsourcing during using the BankID system really doesn't take place, it can be possible to talk only about "inside-system" outsourcing.

The state represented by the NBU, approves the standards for registration and storage of customer data and controls their compliance, therefore, the quality of data is controlled by the state. Access to customer data is protected as securely as access to money through Internet banking, and this provides a high security guarantee [4].

Citizens' verification systems through the BankID system have been in some countries for about 10-15 years. The BankID system is fully implemented in such countries as Sweden, Finland, Estonia, Latvia and Norway, whose experience is the base for Ukraine in the process of developing this system [5]. Actually, an identical BankID system of Norway is taken as a model for Ukraine.

On November 5, 2018, a new edition of the Resolution of October 3, 2018, No. 105 on the approval of the Regulations on the BankID system of the National Bank of Ukraine entered into legal force. The first version of the Regulation on the Unified National System of Electronic Remote Identity of Individuals and Legal Persons of BankID of the National Bank of Ukraine was approved by the Resolution of the NBU Board dated 30 June 2016 No. 378 [6].

The Regulation on the BankID system of the National Bank of Ukraine determines the functioning of the national system of electronic remote identification of individuals, connecting, stopping and restoring the operation of subscribers of the system, the transfer of identification data in the system. The Regulation expands the possibilities of using remote identification of individuals through the system by entities providing administrative services, banks and non-banking institutions, as well as updates the procedure for connecting to the system and conditions for its use.

Thus, the NBU has expanded the ability to use the identification to receive bank customers administrative, banking, commercial and other services.

An update of the BankID system was due to the need for detailed regulation of the relationship between banks and the NBU in the course of remote identification of the entities of appeal, expanding the possibilities for remote identification and updating the requirements for the protection of information in the BankID system.

Before the upgrade, with using the BankID system it was possible only to receive administrative services. After the upgrade, BankID became possible to use as one of the identification and verification tools for providing banking services and remotely opening accounts for new customers. In addition, commercial companies will be able to provide services to banks customers remotely, for example, will be able to receive services by subscribers of mobile

operators.

By using the BankID system bank customers will be able to save time while receiving administrative services and opening accounts or using other financial services that require identification procedures. Another advantage of the BankID system is that it prevents bank account and plastic cards fraud [7].

On the other hand, the BankID system is useful and interesting for banks in terms of expanding the list of services provided by them and increasing the competitiveness of their products and the bank as a whole [8].

When the identification procedures is delegated to external parties regarding the system of financial monitoring of Ukraine – to legal entities-residents, individuals-entrepreneurs-residents and individuals-residents (agents) on a contractual basis – it is a question of full outsourcing. Therefore, it is expedient to consider in more detail the advantages and disadvantages of full outsourcing.

Managing the financial institution in modern conditions requires the adoption of complex and non-traditional solutions to achieve its goals. At the same time, it is most likely that some of the resources will be spent to achieve these goals, while, as a rule, they are not key, but far from secondary functions remain unattended. A rational solution to this problem is the use of outsourcing. The meaning of outsourcing is in the following: the entity must focus all its resources on the main activity, and additional functions that require significant financial or time resources should transfer to a firm that specializes in one or another field. With the right approach, it's possible to significantly improve quality and reduce costs. The opportunities offered by outsourcing are extensive and can be used in all areas of business without limitations.

Consequently, the main functions of outsourcing are: saving financial institution funds; focusing its own resources on the main, profile business goals; providing high quality of services; risk sharing. On the outsourcing can be passed only tactical functions, not the key ones. A financial institutions can not transfer functions related to the its profile activity, they must deal with them themselves.

Considering the possibility of co-existence of the bank's financial monitoring department with the use of outsourcing services in the field of identification, the NBU's position confirms that they can and must co-exist, as it is not about specific functions of the bank. The main task here is the coherence and coordination of actions. However, taking into account that the customer identification is both a primary stage of establishing business relations with him and the implementation of the financial monitoring procedure, the involvement of third parties in this process may delay the conclusion of the agreement and bring uncertainty in the decision-making process.

It is advisable to identify the advantages and disadvantages of outsourcing on individuals-clients identification.

Outsourcing, as well as any business process, has a number of advantages. If earlier the main argument in favor of outsourcing was the saving of funds,

today the most significant arguments are the use of the experience of the specialists, saving time, reducing the burden on staff. In addition, the positive aspects of outsourcing include improving the quality of the activities due to specialization in isolated functions and expertise, objectivity, and the use by outsourced companies the best practices.

The shortcomings of outsourcing the identification procedure of banks individual clients include:

1. The need for control by the bank on the consistency and coordination of the activities of its departments with the entity of outsourcing;

2. Loss of direct control over the identification procedure as a part of the procedure of financial monitoring, on the background of legal responsibility for the whole procedure of financial monitoring;

3. The need to search for an appropriate outsourcing entity that fully complies with the requirements of the NBU regarding its professional identification and verification activities, as well as to financial monitoring requirements.

Consequently, the NBU's proposal to outsource client identification, on the one hand, significantly reduces the burden on the initial financial monitoring subjects, on the other hand, the introduction of BankID NBU requires a significant level of organizational and technical support for this process, and the creation of new outsourcing entities for the identification and verification of individuals clients of banks – requires clear legal regulation of their activities and effective control by the relevant state bodies.

References:

1. Положення про порядок видачі юридичним особам ліцензій на надання банкам послуг з інкасації : Постанова правління НБУ від 24.12.2015 р. №926. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0926500-15>

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

3. Про затвердження змін до інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах : проект постанови НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71600585>.

4. Ситник І. П. BANKID як спосіб верифікації для надання платіжних і адміністративних послуг у мережі Internet: світовий та український досвід / І. П. Ситник, В. В. Головіна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – №11. – С. 145-147.

5. BankID – спосіб верифікації громадян через українські банки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bankid.org.ua/>.

6. Про затвердження Положення про Систему BankID Національного банку України : Постанова правління НБУ від 30.08.2016 р. №378. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0378500-16?lang=ru>.

7. Розвиток Інтернет-банкінгу в Україні / Т.А. Говорушко, І.П. Ситник, В.М. Ляховецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Вип. 15. – Ч. 5. – С. 146–149.

8. Світові тренди банківських інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/>.

**НАГЛЯДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ РЕГУЛЯТОРНО-НАГЛЯДОВИХ
ОРГАНІВ УКРАЇНИ ЗА ДІЯЛЬНІСТЬ СПФМ
ЩОДО ПОРУШЕНЬ ВИМОГ У СФЕРІ ПВК/ФТРЗ**

Ачкасова С. А.

Особливої актуальності набувають питання аналізу наглядової діяльності регуляторно-наглядових органів України за діяльністю СПФМ щодо порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ та підходи до оцінки ризику СПФМ щодо можливості бути використаним з метою ВК/ФТРЗ.

Ризик СПФМ з невиконання нормативних вимог щодо організації системи фінансового моніторингу має кримінальну відповідальність із фінансовими санкціями і може привести до припинення діяльності фінансової установи, тому має бути мінімізований [1].

Встановлено, що показники наглядової діяльності (кількість проведених перевірок, кількість СПФМ, у діяльності яких були виявлені порушення, кількість порушень за результатами перевірок) не конкретизують кінцеві результати діяльності.

Саме тому, запропоновано розраховувати відносні показники наглядової діяльності регуляторно-наглядових органів України за діяльністю СПФМ щодо порушень вимог у сфері ПВК/ФТРЗ за 2013-2017 роки:

– питомої ваги кількості СПФМ, у діяльності яких були виявлені порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ, у загальній кількості перевірок регуляторно-наглядових органів України за діяльністю СПФМ, що ґрунтується на даних наглядової діяльності регуляторно-наглядових органів України за діяльністю СПФМ щодо порушень вимог у сфері ПВК/ФТРЗ;

– питомої ваги кількості порушень вимог у сфері ПВК/ФТРЗ у загальній кількості перевірок;

– питомої ваги кількості штрафів за порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ у загальній кількості перевірок.

Відносні показники наглядової діяльності регуляторно-наглядових органів України за діяльністю СПФМ щодо порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ розраховано та проаналізовано на основі даних джерел [2 - 9].

До відносного показника наглядової діяльності Національного банку України за діяльністю підзвітних СПФМ щодо порушень вимог у сфері ВК/ФТРЗ віднесено питому вагу кількості СПФМ, у діяльності яких були виявлені порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ, у загальній кількості перевірок. За 2013-2015 роки недостатньо даних для розрахунків цього показника, у 2016 році він дорівнював 0,66, а у 2017 році становив 1.

До відносного показника наглядової діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України за діяльністю підзвітних СПФМ щодо порушень вимог у сфері ПВК/ФТРЗ віднесено питому вагу кількості СПФМ, у діяльності яких були виявлені пору-

шення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ, у загальній кількості перевірок. У 2013 році цей показник дорівнював 0,59, у 2014 році – 0,71, у 2015 – недостатньо даних для розрахунків, у 2016 – 0,91, а у 2017 – 0,97.

До відносного показника наглядової діяльності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України за діяльністю підзвітних СПФМ щодо порушень вимог у сфері ПВК/ФТРЗ віднесено питому вагу кількості СПФМ, у діяльності яких були виявлені порушення вимог у сфері ВК/ФТРЗ, у загальній кількості перевірок. У 2013 – 2017 роках цей показник знаходився в інтервалі від 0,61 до 0,84.

До відносного показника наглядової діяльності Міністерства фінансів України за діяльністю підзвітних СПФМ щодо порушень вимог у сфері ПВК/ФТРЗ, віднесено питоми ваги кількості порушень вимог у сфері ПВК/ФТРЗ у загальній кількості перевірок. У 2013 році цей показник дорівнював 0,58, у 2014 році – 0,44, у 2015 – 2017 роках було недостатньо даних для розрахунків.

До відносного показника наглядової діяльності Міністерства юстиції України віднесено питому вагу кількості штрафів за порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ у загальній кількості перевірок. У 2013 – 2015 роках цей показник знаходився в інтервалі від 0,37 до 0,76, а у 2016 – 2017 роках було недостатньо даних для розрахунків.

До відносного показника наглядової діяльності Міністерства інфраструктури України віднесено питому вагу кількості порушень вимог у сфері ПВК/ФТРЗ у загальній кількості перевірок. У 2013 – 2014 роках цей показник дорівнював 0, а у 2015 – 2017 роках було недостатньо даних для розрахунків.

До відносного показника наглядової діяльності Державної служби фінансового моніторингу України віднесено питому вагу кількості СПФМ, у діяльності яких були виявлені порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ, у загальній кількості перевірок. У 2014 році цей показник дорівнював 0,85, у 2015 – 0,28, а у 2013, 2016 та 2017 роках було недостатньо даних для розрахунків.

Зазначені відносні показники наглядової діяльності у динаміці свідчать про неоднозначність тенденцій їхніх змін, оскільки, наприклад, кількість перевірок різниться за досліджувальний період. Між тим відзначено, що найбільшу кількість перевірок за абсолютними показниками з метою контролю діяльності СПФМ проведено Міністерством юстиції України.

Числові характеристики питоми ваги кількості СПФМ, у діяльності яких були виявлені порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ, у загальній кількості перевірок регуляторно-наглядових органів України за діяльністю СПФМ наведено в табл. 1.

Згідно даних табл. 1 за результатами проведених розрахунків виявлено, що показник мав несиметричний розподіл (лівобічна асиметрія, адже асиметрія мала від'ємне значення), оскільки умовою симетричного розподілу є рівність значень моди, медіани та середнього значення.

Отже, проаналізовано наглядову діяльність регуляторно-наглядових органів України за діяльністю СПФМ у сфері ПВК/ФТРЗ, що передбачає кількісне вимірювання питоми ваги порушень СПФМ вимог у сфері ПВК/ФТРЗ, який

Таблиця 1

Числові характеристики питомої ваги кількості СПФМ, у діяльності яких були виявлені порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ, у загальній кількості перевірок регуляторно-наглядових органів України за діяльністю СПФМ

Показник	Середнє значення	Медіана	Мода	Асиметрія
Питома вага кількості СПФМ, у діяльності яких були виявлені порушення вимог у сфері ПВК/ФТРЗ, у загальній кількості перевірок регуляторно-наглядових органів України за діяльністю СПФМ	0,735	0,710	0,660	-0,84

характеризує стратегічну мету цих органів, зокрема розвиток ризик-орієнтованої системи забезпечення ПВК/ФТРЗ в Україні, що дає можливість зменшити ризик використання СПФМ для ВК/ФТРЗ.

Крім того, аналіз інших показників діяльності вітчизняних регуляторно-наглядових органів України у сфері фінансового моніторингу потребує дослідження, зокрема таких показників як: отримані та взяті на облік повідомлення, сформовані досьє, прийняті рішення про зупинення фінансових операцій, загальна вартість арештованого та вилученого майна (коштів), передача узагальнених матеріалів правоохоронним органам, використання узагальнених матеріалів в ході досудових розслідувань та ін. Однак, будь-яке оцінювання передбачає використання комплексу відповідних статистичних даних, насамперед показників діяльності конкретних контролюючих органів, а така інформація в Україні майже бути закрита для широкого кола користувачів.

Література:

1. Внукова Н. М. Управління ризиками фінансових установ у сфері фінансового моніторингу / Н. М. Внукова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА. – 2018. – № 8(36). – С. 64–68.
2. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.pdf.
3. Звіти про діяльність Держфінмоніторингу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=88&lang=uk.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства інфраструктури України. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua>.
5. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua>.
6. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua>.
7. Офіційний веб-сайт НБУ. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
8. Річні звіти Нацкомфінпослуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity-Natskomfinposluh.html>
9. Річні звіти НКЦПФР України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/reports>.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ ЯК СКЛАДОВА ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Берест М. М., Дудка М. О.

Однією із системоутворюючих складових економічної безпеки держави є фінансова складова, що пояснюється, в першу чергу, потребою економіки у забезпеченості фінансовими ресурсами. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до суттєвих негативних наслідків як на макро, мезо-, так і на мікрорівні і, взагалі, до порушення балансу функціонування держави як економічної системи. Це обумовлює підвищену увагу до необхідності підтримки необхідного та достатнього рівня фінансової безпеки країни.

Однією з ключових ланок економіки України є агропромисловий сектор. Так, частка продукції АПК в експорті товарів України станом на 01.01.2018 р. була максимальною серед усіх галузей та склала 41 %, що на 4,7 млрд. дол. США або на 16,3 % більше у порівнянні з 2016 р. [1], частка валового внутрішнього продукту галузі у ВВП України станом на 01.01.2017 р. склала 11,63 %, а на 01.01.2018 р. – 10,23 % [2], що підкреслює посилення ролі галузі у формуванні доходів бюджету та високий рівень її експортного потенціалу. Підтримка стабільного функціонування АПК надає можливість забезпечити населення продовольчими товарами, промисловість – сировиною, зовнішню торгівлю – експортними товарами, а державу – зростанням валютних доходів. Саме тому підтримка ефективного функціонування та стійкого розвитку агропромислового сектору економіки є одним з першочергових завдань, виконання яких покликане забезпечити високий рівень фінансово-економічної безпеки України.

Відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 р. [2], причиною невдалої адаптації суб'єктів АПК до роботи у зоні вільної торгівлі з державами-членами ЄС, є недостатній обсяг державної фінансової підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва, недосконала система страхування ризиків та нестабільність податкового законодавства. Зокрема, залишаються невирішеними питання фінансової підтримки заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів. Недостатній рівень фінансування є перешкодою у виході суб'єктів АПК на світовий аграрний ринок та причиною виникнення ризиків всередині галузі. Тому можемо стверджувати, що необхідною умовою досягнення цілей стійкого розвитку агропромислового сектору України є розвиток його фінансового забезпечення.

Фінансове забезпечення – це процес формування, накопичення та ви-

користання фінансових ресурсів галузі з метою сприяння її стійкому розвитку та реалізації окремих завдань фінансової політики. Тому в першу чергу розглянемо структуру джерел фінансування підприємств агропромислового сектору за останні 10 років (2008-2017 рр.) [1]. Аналіз статистичних даних свідчить про те, що основним джерелом фінансування підприємств галузі виступає власний капітал. Досить високу питому вагу мають поточні зобов'язання (не менше 30% у загальній структурі), а у 2015 та 2016 рр. саме вони формують найбільший вклад у фінансові ресурси галузі. Частка довгострокових зобов'язань є досить невисокою (максимум 17,6% у 2008 році), при цьому спостерігається її поступове скорочення (до 6,48% у 2017 р.).

Така структура джерел фінансування має певні недоліки. По-перше, висока питома вага поточних зобов'язань сприяє зниженню рівня фінансової стійкості агропромислового сектору економіки України в цілому та його суб'єктів господарювання зокрема та зростанню їхньої фінансової залежності від зовнішніх кредиторів. При цьому слід підкреслити, що поточні зобов'язання мають досить короткий період залучення – до 1 року, що не дозволяє віднести їх до джерел забезпечення стійкого розвитку галузі. По-друге, частка довгострокових зобов'язань, які, навпаки, можуть бути залучені на тривалий термін, скорочується. Тому така структура джерел фінансування не відповідає потребам стійкого розвитку галузі.

Ефективність використання фінансових ресурсів агропромислового сектору економіки України проаналізуємо за допомогою показника рентабельності, який, за даними [1], протягом останніх років демонструє негативну тенденцію до зниження. Так, максимальне значення коефіцієнта рентабельності зафіксовано на рівні 28% у 2015 р., а у 2016-2017 рр. він знизився до 22% та 15% відповідно, що свідчить про зниження прибутковості галузі в цілому та рівня віддачі від фінансових ресурсів зокрема.

У даному зв'язку, можемо зробити висновок про те, що розвиток фінансового забезпечення агропромислового сектору як фактор підтримки фінансової безпеки держави потребує вирішення наступних завдань:

1) формування сприятливого зовнішнього середовища щодо доступності та привабливості залучених джерел фінансування для підприємств АПК: розвиток банківських кредитних програм для сільського господарства, підтримка з боку держави, використання сучасних фінансових інструментів (аграрна розписка тощо);

2) підвищення рівня ефективності використання фінансових ресурсів підприємств галузі.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Міністерство аграрної політики та продовольства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Беляєва Л. А., Пеняк Ю. С.

Актуальним завданням сучасного етапу розвитку економіки є впровадження ефективних методів управління фінансами підприємств, тому як фінансовий стан більшості компаній залишається нестабільним і залежить від зовнішніх факторів: нестабільність економічної та політичної ситуації, дефіцит грошових коштів, нерозвиненість фондового ринку, дефіцит кредитних ресурсів, тяжкі наслідки військових дій на сході держави. В той же час, часто підставою для виникнення фінансової кризи в компанії є її власні прорахунки в стратегічних планах, неефективність механізму забезпечення інтересів власників і безконтрольність менеджерів, повільна внутрішня реструктуризація підприємств, гострий дефіцит часу для адекватного реагування й прийняття оптимальних управлінських рішень та ін.

Посилена конкуренція змушує власників підприємств випереджати конкурентів шляхом використання сучасних технологій та аналізу показників поточної діяльності і фінансових результатів, що дозволяє оперативнo і своєчасно приймати управлінські рішення. Сьогодні власники зацікавлені в наявності реальної інформації не тільки про поточний фінансовий стан, але й стосовно найближчої перспективи, що забезпечить своєчасне виконання зобов'язань перед державою та бізнес партнерами. У сучасних умовах основними напрямками підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами є наступні: по-перше, формування фінансової бази (основного і оборотного капіталу) в обсягах, необхідних для нормального здійснення відтворювального процесу на простий і розширеній основі; по-друге, забезпечення безперебійного кругообігу капіталу на всіх стадіях відтворювального процесу; оптимізація фінансових потоків як при формуванні фінансових ресурсів, так і при їх використанні в процесі здійснення виробничо-економічної діяльності (формування оптимальних співвідношень між власним і позиковим, між реальним і фінансовим капіталом, між фондами виробничого і соціального розвитку і т.д.); здійснення постійного контролю за дотриманням найважливіших фінансово-вартісних пропорцій, а також за загальним фінансовим станом підприємства і тенденціями його зміни; оперативне прийняття необхідних управлінських рішень за результатами фінансового моніторингу [1].

Реальність сучасного господарювання пов'язана з різкими змінами в технологіях, в конкуренції на ринках, обумовлює використання в менеджменті стратегічного планування і управління, що відповідно змінює і структуру управління з метою забезпечення економічної самостійності підприємства і виникає більша потреба в інформації. Враховуючи сучасні тенденції інте-

грації економіки країни в європейський простір, перед виробниками виникає проблема приведення умов виробництва відповідно до європейських стандартів. Але, як показав досвід перших років, економіка виявилася не зовсім готовою до таких стрімких змін у зв'язку з відсутністю уявлення та відповідної інформації про стандарти виробництва, стан ринку, потреби споживачів, і головне відсутність аналізу щодо власних можливостей та прогнозування подальшої своєї діяльності. Таким чином, на сьогодні перед кожним підприємством постала проблема оцінки рівня конкурентоспроможності, тобто здатності здійснювати діяльність в умовах ринку та одержувати при цьому прибуток, необхідний для науково-технічного вдосконалення виробництва, стимулювання працівників на високоякісному рівні.

В сучасних умовах відсутній єдиний універсальний метод пізнання конкуренції, і одним із головних напрямів досягнення високого рівня конкурентоспроможності вважають визначення раціональних обсягів інформації відповідно до повного задоволення потреб у аналітичних даних різних рівнів управління, забезпечення змістовності, глибини і ступеня відповідності інформації поставленим цілям. Паралельно необхідно вирішувати питання впровадження міжнародних стандартів, поліпшення технології збирання і обробки даних. Необхідним для покращення є відпрацювання моделей інформаційних систем, які б забезпечили ефективне управління виробничою і маркетинговою діяльністю різних суб'єктів господарювання, їх взаємодію між собою та органами управління [2].

Таким чином, для майбутнього розвитку економіки країни та поодальшої її глобалізації у світовий простір необхідно розробити систему економічного аналізу, яка здатна об'єднати дослідження на мікро- та макрорівні, та в ході синтезу вміло поєднати ці дані для досягнення високих кінцевих результатів та привести продукцію до світового рівня. При цьому показник конкурентоспроможності повинен враховувати всі критерії споживачів конкретного ринку, бо для успішного продажу продукції необхідна поява ринку з існуючим попитом, в необхідній кількості, для підготовленого споживача, а маркетинг був би більш ефективним, ніж у конкурентів. Більшість підприємств поки не досягла необхідної ефективності ведення конкуренції на ринку, що пояснюється недостатнім знанням методів оцінки конкурентоспроможності та визначенням внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливають на позицію підприємств.

Література:

1. Архипов А.І., Погосов І.А. Методологія управління фінансовими ресурсами підприємств. URL: <http://reci.pp.ua/166-metodologiya-upravleniya-finansovyimi-37229.html>.

2.Бурачек І.В., Біленчук О.О. Конкурентоспроможність продукції підприємств: сутність, методи оцінки та зарубіжний досвід управління. Економіка та управління підприємствами. 2016р.- Вип.14.- с.288-292 / URL:<http://global-national.in.ua/archive/14-2016/60.pdf>.

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ВІД НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ДОСТУПУ В СУЧАСНИХ СФЕРАХ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виганяйло С. М.

Захист інформації від несанкціонованого доступу залишається досить актуальним на сьогоднішній день. Кожне підприємство, незалежно від масштабів і виду діяльності, кожна підприємницька структура в умовах ринкового господарювання веде документацію у електронному вигляді, яка обробляється з використанням програм, що дозволяє легко здійснювати шахрайські дії в сучасних комп'ютерних системах. Бурхливий розвиток інформаційних технологій зробив проблему захисту інформації актуальною і гострою.

Практика господарювання свідчить про зростання кількості комп'ютерних злочинів і пов'язаних з ними розкрадань конфіденційної інформації, при цьому підприємства зазнають значних збитків.

Втрати від комп'ютерних злочинів, пов'язаних з несанкціонованим доступом до інформації досить складно підрахувати по ряду причин - небажанням постраждалих компаній оприлюднювати інформацію про свої втрати, та не завжди шкоду можна оцінити в грошовому еквіваленті.

Основними причинами активізації комп'ютерних злочинів можна назвати перехід від традиційної "паперової" технології зберігання даних до електронної звітності [1, с. 3]. При цьому спостерігається недостатній розвиток технологій захисту інформації в таких технологіях; об'єднання обчислювальних систем, створення глобальних мереж і розширення доступу до інформаційних ресурсів; збільшення складності програмних засобів і зменшення їх надійності та збільшення вразливостей.

Успішний розвиток сучасного підприємства та ефективно ведення господарської діяльності в значній мірі залежить від створення на ньому умов для надійного функціонування системи захисту власної інформації.

Проблема постає у тому, що керівництву підприємств та управлінському персоналу досить складно у повній мірі оцінити необхідність створення надійної системи захисту інформації на своєму підприємстві. Проблема є і у визначенні конкретних дій, необхідних для захисту конфіденційної інформації.

Хибним є уявлення про неможливість в сучасних умовах забезпечити необхідний рівень захисту інформації, а створення ефективної системи захисту інформації сьогодні цілком реально. Для надійного захисту інформації, потрібно розробити комплекс завдань.

Сучасні комп'ютерні системи, що використовують операційні системи сімейства Windows, різні версії UNIX відносяться до частково контрольованих систем. Повний перелік всіх можливостей ОС не повністю відомий користувачеві. Можна допустити присутність в цих програмних засобах прихова-

них можливостей несанкціонованого доступу до інформації, що обробляється під їх управлінням.

Побудова надійного захисту включає оцінку циркуляції інформації в комп'ютерній системі з метою уточнення ступеня її конфіденційності, аналізу потенційних загроз її безпеки і встановлення необхідного режиму її захисту [2, с. 2].

Єдиної універсальної методики, яка б чітко аналізувала і сортувала інформацію не існує. Але інформацію можна розглядати з принципу економічної вигоди і безпеки підприємства - надмірна "засекреченість" призводить до необґрунтованого подорожчання необхідних заходів щодо захисту інформації та не сприяє розвитку бізнесу. Але і надмірна відкритість може привести до великих фінансових втрат або розголошення таємниці.

Наступним етапом є проектування системи захисту інформації. В залежності від виробничих, фінансових та інших можливостей підприємства, від обсягів конфіденційної інформації і ступеня її значущості визначається зміст зазначених заходів для кожного окремо взятого підприємства. При цьому весь перелік зазначених заходів обов'язково повинен плануватися і використовуватися з урахуванням особливостей функціонування інформаційної системи підприємства.

Встановлення особливого режиму конфіденційності спрямоване на створення умов для забезпечення фізичного захисту носіїв конфіденційної інформації. Обмеження доступу до конфіденційної інформації сприяє створенню найбільш ефективних умов збереження конфіденційної інформації. Необхідно чітко визначати коло співробітників, які допускаються до конфіденційної інформації, до якої саме інформації і повноваження співробітників з доступу до інформації. Для розробки необхідного комплексу заходів захисту інформації бажано залучити кваліфікованих експертів в області захисту інформації.

Ефективність захисту інформації досягається здатністю її адекватно реагувати на всі спроби несанкціонованого доступу до інформації. Заходи щодо захисту інформації від несанкціонованого доступу повинні носити комплексний характер, поєднувати правові, організаційні, програмно-технічні заходи протидії загрозам. Основна загроза інформаційної безпеки комп'ютерних систем виходить безпосередньо від співробітників. Отже необхідно максимально обмежувати як коло співробітників, які допускаються до конфіденційної інформації, так і коло інформації, до якої вони допускаються. При цьому кожен співробітник повинен мати мінімум повноважень з доступу до конфіденційної інформації.

Література:

1. Про інформацію: Закон України (із змінами та доповненнями) // ВВР. – 1992. – № 27. – Ст. 213.
2. Кіберзлочинність можна зупинити тільки разом. - Україна: бізнес-ревію № 5-6 від 11.02.2013.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ СИТУАЦІЯМИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: МОДЕЛЮВАННЯ ГАЛУЗЕВИХ ХАРАКТЕРИСТИК І ТЕНДЕНЦІЙ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Голофаєва І. П., Зуєва О. В.

Пріоритетність вдосконалення інструментарію оцінки, аналізу і прогнозування безлічі фінансових ситуацій призводить до потреби формування нових підходів до формування комплексного механізму управління фінансовою діяльністю з усією сукупністю взаємозв'язків локальних сфер життєдіяльності з урахуванням тенденції зміни галузевої динаміки підприємств. У зв'язку з цим виникає необхідність в розробці методичного інструментарію дослідження і виявлення чинників, резервів і умов підвищення рівня фінансового стану українських підприємств, що дозволяє визначати пріоритети конкурентного розвитку, забезпечувати впровадження і ефективно використання сучасних технологій, і зміцнення конкурентних позицій підприємств в системі економічних відносин.

Слід зазначити, що акценти в ієрархії короткострокових і довгострокових цілей розвитку українських підприємств зміщуються в напрямку впровадження управлінських інноваційних методик і механізмів дослідження динаміки зовнішнього і внутрішнього конкурентного середовища у взаємозв'язку на всіх рівнях системної ієрархії.

У наукових працях учених не знайшли належного відображення питання пов'язані з удосконаленням механізму управління фінансовими ситуаціями на основі двокомпонентного дослідження і позиціонування просторово-динамічних галузевих характеристик підприємств і тенденцій стану зовнішньої конкурентного середовища, що є актуальним для підприємств, які функціонують в агресивному динамічному середовищі.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновки, що наявність навіть достатнього рівня ресурсного потенціалу без обґрунтованої, чітко орієнтованої стратегії фінансового розвитку за основними локальним складовим і адаптації до агресивного зовнішнього конкурентному середовищі не зможе забезпечити ефективність функціонування [2]. У силу цього виникає завдання комплексної оцінки і прогнозування фінансових ситуацій підприємства на основі використання сучасного інструментарію економіко-математичного моделювання.

Пропонований в роботі механізм управління фінансовими ситуаціями промислових підприємств в основу якого покладена оцінка, аналіз і прогнозування фінансових ситуацій підприємства з використанням методів економетричного моделювання, багатовимірного аналізу та сучасного менедж-

менту [3], включає наступні основні етапи: 1) дослідження динаміки індикаторів фінансових ситуацій підприємств машинобудівної галузі; 2) прогнозування просторово-динамічних галузевих характеристик і тенденцій стану зовнішнього середовища; 3) формування пріоритетів фінансового розвитку та реалізація фінансово-економічних галузевих перетворень.

Системність і комплексність пропонованого механізму лежить у взаємозв'язку і послідовності з основними функціями та завданнями управління фінансовими ситуаціями.

На першому етапі механізму пропонується досліджувати відповідність минулих і поточної фінансової ситуації розглянутого підприємства умов зовнішнього і внутрішнього середовища з використанням інструментарію економетричного моделювання на основі панельних даних за допомогою аналізу індивідуальних фіксованих ефектів досліджуваних показників динаміки галузевих змін [1].

Другий етап передбачає отримання прогнозних оцінок значень класів фінансових ситуацій, їх стану на основі використання загальних і приватних дискримінантних функцій] розпізнавання по групах показників, а також оцінка і аналіз галузевих тенденцій і визначення ступеня та напрямки впливу (позитивне чи негативне) зовнішнього середовища на наявний ресурсний потенціал підприємства.

Третій етап передбачає вибір і реалізацію пріоритетів фінансового розвитку на основі просторово-динамічних галузевих характеристик і тенденцій стану зовнішнього середовища. Це можливо здійснити на основі матриці порівняння результатів тенденцій галузевих змін, критеріальними параметрами побудови якої є: результат поточної і прогнозної комплексної оцінки фінансових ситуацій підприємств галузі за сферами дослідження.

Використання запропонованого підходу для дослідження результатів функціонування промислових підприємств дозволяє детально проаналізувати внутрішнє і зовнішнє конкурентне середовище і виявити пріоритетні напрямки удосконалення процесу управління підприємствами на основі комплексної оцінки галузевих фінансових ситуацій і їх значимості в процесі проведення фінансово-економічних перетворень.

Література:

1. Клебанова Т. С. Модели выбора финансовых инноваций предприятия / Т. С. Клебанова, Л. С. Гур'янова, А. Н. Беседовский, Е. А. Сергиенко // Сучасні та перспективні методи і моделі управління в економіці : монографія: у 2 ч. / за ред. д.е.н, проф. А. О. Єпіфанова. – Суми: Ч.1. – ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – С. 152–166.
2. Крикавський Є. В. Сучасні акценти у формуванні конкурентоспроможності підприємств [Текст] / Вісн. Хмельн. нац. ун-ту. Екон. науки.– 2010.– № 3.– С. 54 – 57.
3. Сергієнко О. А. Просторово-динамічна оцінка та аналіз індикаторів конкурентоспроможності підприємств / О. А. Сергієнко, М. С. Татар // Бізнес Інформ. — 2012. — № 4. — С. 41–46.

ЗМІНИ ДО ПОРЯДКУ ПЕРЕВІРКИ СУБ'ЄКТІВ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Давиденко Д.О.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1] (далі - Закон) Міністерством юстиції України розроблено Порядок проведення перевірок (планових та позапланових) суб'єктів первинного фінансового моніторингу. До суб'єктів первинного фінансового моніторингу згідно статті 14 цього Закону відносять нотаріусів, адвокатів, адвокатські бюро та об'єднання та суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, які надають послуги у рамках трудових правовідносин). Також, статтею 9 зауважено, що ці суб'єкти первинного фінансового моніторингу мають право не повідомляти про свої підозри щодо невиконання умов Закону в процесі надання послуг клієнтам, якщо це на їх думку порушує професійну таємницю. Таким чином, виникає проблема суб'єктивізму рішення про надання інформації про правопорушення уповноваженим органам з фінансового моніторингу, а значить перевірка діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу є важливою складовою процесу фінансового моніторингу загалом.

Закон наголошує, що кожний суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний дотримуватись певних критеріїв перевірки клієнтів (стаття 9), за якими відповідно до Порядку [2] проводять перевірку також і уповноважені органи з фінансового моніторингу, що мають на меті виявити правопорушення суб'єктів первинного фінансового моніторингу відносно дотримання витримки процедур фінансового моніторингу. Кожне правопорушення, що виявлене уповноваженим органом потребує певного покарання, що частіш за все визначається штрафами. Система штрафів, що розроблена уповноваженими органами відносно правопорушень суб'єктами первинного фінансового моніторингу, на теперішній час, в Україні не є досконалою. Так, лише третина виявлених в ході перевірок правопорушень доведені до судових рішень або розглянуті Комісією з питань застосування санкцій за порушення вимог законодавства (далі – Комісія), а розмір штрафів, що визначені ними досягають занадто низьких меж. Наприклад, за 4 квартал 2017 року на Херсонщині проведено 15 планових та позапланових перевірок суб'єктів первинного фінансового моніторингу, серед яких виявлено 7 правопорушень. Комісією розглянуто 3 з них, розмір загального штрафу склав 2380 грн. [3].

Подібна тенденція спостерігається на всій території України [4]. Обсяг такого штрафу сукупно занижений. Таким чином, суб'єкт первинного фінансового моніторингу фактично уникає покарання за власні правопорушення при перевірці клієнтів, що спонукає його в майбутньому вступати в корупційні перемовини з клієнтами.

Для вирішення представленої проблеми необхідно вносити зміни до порядку проведення перевірок суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а саме більш радикально визначити умови правопорушень. Наприклад, необхідно змінити критерії оцінки клієнтів – збільшити суми операцій та їх кількість, що дозволить зменшити кількість запитів до фінансового моніторингу та виявлятиме дійсно свідомі ризики. Кількість позапланових перевірок повинна перевищувати планові, що дозволить своєчасно відреагувати на правопорушення. Також варто створювати умови жорсткої конкуренції між суб'єктами, що передбачає донесення до уповноважених органів інформації третіми особами про порушення, що стали їм відомі. Будь-які правопорушення повинні бути виявлені та покарані у відповідному порядку. Якщо уповноваженими органами визначається штраф, його обсяг не має бути занадто низьким, бо тим самим стимулює правопорушників до майбутніх зговорів. Штраф повинен демонструвати іншим учасникам серйозні наміри до покарання будь-кого за порушення Закону про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII // ВВР. – 2017. - № 7-8. – С. 50.

2. Про затвердження Порядку проведення перевірок Міністерством юстиції України та його територіальними органами суб'єктів первинного фінансового моніторингу : Наказ від 13.05.2015 № 673/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0528-15>.

3. Узагальнення результатів перевірок, проведених у сфері нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за IV квартал 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://justks.gov.ua/uzagalnennya-rezultativ-perevirok-provedenix-u-sferi-naglyadu-zadoderzhannjam-sub-yektami-pervinnogo-finansovogo-monitoringu-vimog-zakonodavstva-z-pitan-zapobigannya-ta-protidii-legalizaciyi-vid/>

4. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/derzhavniy-reestr.html>.

ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕНЬ В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ ВЕКСЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ЩОДО ПРОЦЕДУР ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Дмитренко Т.Л.

Міжнародне співробітництво є запорукою успіху в боротьбі з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, враховуючи характер злочинних доходів і злочинів, пов'язаних з відмиванням грошей, і швидкості, з якою можуть здійснюватися міжнародні фінансові операції. В час швидких трансформацій міжнародного фінансового ринку важливим аспектом є оперативне реагування на зміни та виклики сьогодення. Завдяки глобалізаційним процесам все більше стираються грані національних фінансових ринків, що вимагає приведення законодавства, діяльності всіх суб'єктів фінансового моніторингу та їх взаємодії з суб'єктами господарювання до єдиних норм для стрімкого інтегрування в світові процеси. Боротьба з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму вимагає збільшення прозорості функціонування фінансових ринків.

Для успішного вирішення питань детінізації і стабільного розвитку економіки України важливим напрямком є розробка і впровадження засад фінансового моніторингу, особливо щодо оцінки фінансових інструментів та діяльності фінансових установ. Використання міжнародного досвіду з ризик-менеджменту та типологій використання фінансових інструментів буде сприяти створенню прозорості вітчизняного фінансового ринку [1, с.45]. Розвиток технологій надає більші можливості для швидкого обміну інформацією, залучення всіх суб'єктів фінансового моніторингу до формування інтегрованих систем баз даних, але з іншого боку, і спричиняє зростання шахрайства в новітніх технологіях. В період трансформації документарних фінансових інструментів, таких як векселі, до електронного вигляду, важливо провести експертизу існуючих фінансових інструментів до єдиних міжнародних стандартів.

Фінансові інструменти і ризикові операції в області ПКВ / ФТ повинні бути чітко визначені за міжнародними стандартами, граничні суми використання їх повинні бути приведені до європейських норм, оновлені критерії ризиків в системі ПКВ/ФТ необхідно впровадити в програмні продукти суб'єктів первинного фінансового моніторингу та ВНУП та підготовлені та адаптовані процедури приєднання до систем автоматичного обміну інформацією відповідно до Плану дій BEPS [2]. В розробці критеріїв ризику ризикових вексельних операцій необхідно визначити реквізити векселів та застереження на них, що призводять до підвищення ризику використання векселів в злочинних схемах, дефектність векселів, що спричиняє їх неправомочність, платоспроможність учасників вексельного обігу, залучення до кримінальних схем для прийняття рішення щодо їх використання в фінансовій та господарській діяльності. Також, потребує аналізу на актуальність і відповідність міжнародному праву, гармонізації законо-

давча база щодо вексельного обігу. Необхідно враховувати, що будь-які структурні зміни на фінансовому ринку будуть незавершеними і малоефективними у разі відсутності на ньому коштів інвесторів через недовіру до учасників цього процесу. Цей недолік можна усунути шляхом впровадження елементів рейтингової інфраструктури за міжнародними стандартами. Вдосконалити законодавчу базу України за визначеними ризиками використання векселів в злочинних схемах [3, с.23]. З наукової точки зору типологічні дослідження розвивають методи аналізу, поєднання різних методик для пошуку найефективніших рішень на виклики сучасності. В законодавчій сфері типологізація злочинних операцій формує зміни в регуляторних документах, адміністративного впливу на спроби скоєння злочину, спричиняє модернізацію фінансових інструментів з перетворенням на електронні форми для більшої їх прозорості. Також за рахунок топологічних досліджень модернізується і державний нагляд за фінансовим ринком. В сфері фінансового моніторингу використання типологічного дослідження під час аналізу фінансових операцій, дасть змогу своєчасно виявляти та протидіяти відмиванню незаконних доходів. Результатом типологічних досліджень є створення аналітичної бази при прийнятті майбутніх рішень з метою попередження відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом [4, с.37].

Побудова системи захисту фінансової стабільності кожним підприємством повинна стати свідомим і безперервним процесом, тобто вимоги, що висувались від наглядових органів для впровадження міжнародних стандартів, повинні стати для кожного суб'єкта господарювання правилами життєдіяльності в конкурентному середовищі з метою підвищення привабливості для залучення інвестицій. Тільки повне розуміння характеристик і способів використання фінансових інструментів, наприклад векселів, легальною і тіньовою економіками, прозоре ефективне державне регулювання секторів фінансового ринку, а також побудова національної системи оцінки і управління ризиками щодо відмивання нелегальних активів дозволить протидіяти розвитку міжнародної фінансової злочинності на території України.

Література:

1. Щодо першочергових заходів детінізації фінансових потоків в Україні [Електронний ресурс]: Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/676/>
2. Автоматичний обмін інформацією між фіскальними органами планується розпочати з 2020 року [Електронний ресурс]: інтернет-сайт Міністерства фінансів України – Режим доступу : <https://www.minfin.gov.ua/news/view/avtomatychnyi-obmin-informatsiieiu-mizh-fiskalnymy-orhanamy-planuietsia-rozpochaty-z--roku?category=mizhnarodne-spivrobotnictvo&subcategory=mizhnarodni-podatkovy-vidnosini>
3. Дмитренко Т.Л. Фінансовий моніторинг вексельного обігу як складова протидії легалізації доходів злочинного походження та фінансування тероризму. / Т.Л. Дмитренко // Науковий, виробничо-практичний журнал Інституту розвитку фондового ринку «Ринок цінних паперів України». – 2012. – №9. – С.17–25.
4. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки [Електронний ресурс]: Державна служба фінансового моніторингу України - Режим доступу: http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2017/20170221/Zmist%201.pdf

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Добринь С.В.

Проблема фінансової безпеки є дуже актуальною для промислових підприємств, оскільки провідна роль у галузевій структурі України належить саме промисловості, яка є важливою ланкою господарства країни. Зокрема, важка промисловість формує найбільшу частину загальної вартості реалізованої продукції промисловості, так на машинобудування припадає 12-14% [1].

Аналізуючи машинобудівні підприємства України слід зазначити, що у галузі існують підприємства, які знаходяться на різних стадіях розвитку. Рівень розвиненості ринкових, фінансово-економічних, техніко-технологічних та організаційно-управлінських складових машинобудівних підприємств України є різним: вони мають задовільні ринкові перспективи для покращення стану фінансової безпеки, переважно задовільний рівень фінансово-економічного стану, разом з тим недостатніми є фінансування у техніко-технологічний розвиток та низьким є рівень управління ними [2].

Визначення рівня фінансової безпеки підприємств машинобудування дозволить сформулювати основні цілі діяльності підприємства, визначити тип ринкової стратегії та запропонувати управлінські рішення щодо підвищення рівня фінансової безпеки.

Для практичного визначення рівня фінансової безпеки машинобудівних підприємств доцільно визначити ряд узагальнюючих показників, що характеризують результати впливу певних внутрішніх та зовнішніх факторів, як на фінансово-економічний стан підприємства, так і на рівень його фінансової безпеки.

Оцінка рівня фінансової безпеки повинна відповідати наступним вимогам [3]:

- використовувати показники фінансового аналізу, які дають можливість адекватно уявити фінансово-господарський стан підприємства;
- використовувати інформацію щодо оцінки фінансового стану та результативності діяльності підприємства;
- містити оптимальну кількість абсолютних, відносних та якісних показників оцінки, які взаємодоповнюють зазначені групи показників.

На основі аналізу фінансово-економічного стану підприємств та їх від-

повідності зазначеним вимогам, визначається рівень фінансової безпеки: низький, середній та високий.

До першої групи «Низький рівень фінансової безпеки» слід віднести підприємства, які мають низький рівень розвитку, знаходяться на стадії занепаду та потребують реструктуризації їхньої діяльності. Ціллю діяльності таких підприємств є подолання нестачі фінансування та зниження собівартості продукції, яке можливе за рахунок пошуку нових постачальників сировини та інших шляхів зниження собівартості, що спрямує підвищення попиту на продукцію та притік додаткових коштів, заміна зношеного обладнання, розширення маркетингових заходів, а ринковою стратегією є виживання. Ціллю стратегічного управління є реструктуризація та реорганізація, акцент стратегії робиться на раціоналізації масштабів і напрямів діяльності підприємства, а об'єктом стратегії є внутрішні бізнес-процеси. Інвестиції на таких підприємствах залучаються задля підтримки та стабілізації існуючої діяльності.

До другої групи «Середній рівень фінансової безпеки» належать підприємства, які знаходяться на стадії розвитку та мають потенціал до розширення. Цілями діяльності таких підприємств є удосконалення якості продукції та розширення ринкових позицій, а ринковою стратегією – закріплення своїх поточних позицій і подальший розвиток та стабілізація. Цілі стратегічного управління сконцентровано на вдосконаленні виробничої та збутової діяльності, освоєнні нових виробничих потужностей та розширенні продуктової лінійки.

Підприємства третьої групи «Високий рівень фінансової безпеки» мають потенціал до оптимізації вартості свого підприємства. Цілями діяльності цих підприємств є оптимізація, забезпечення стабільних параметрів діяльності через утримання та посилення завойованих ринкових позицій, ринковою стратегією є розвиток, розширення та реалізація потенціалів.

Таким чином, визначення рівня фінансової безпеки підприємств машинобудування дає змогу виявити сукупність показників, які свідчать про ефективність (або неефективність) діяльності підприємств та здійснюють найбільший вплив на рівень фінансової безпеки.

Література:

1. Верзакова Є. А. Оцінка інвестиційної привабливості галузей виробничої сфери / Є. А. Верзакова // Сучасні проблеми науки. – 2014. – №8. – С. 23-28.
2. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., доц. Варцаби В.І. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. – 431 с.
3. Рзаєв Г. І. Методичні підходи оцінки інвестиційної привабливості підприємства / Г. І. Рзаєв, В. О. Вакулова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2016. – №1. – С. 141-149.

ПОВНОВАЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Карпова К. В.

Державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення здійснюються щодо:

- небанківських фінансових установ-резидентів, які є платіжними організаціями та/або членами чи учасниками платіжних систем у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема Національного банку України (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів), філій іноземних банків, банків – Національним банком України;

- професійних учасників фондового ринку (ринку цінних паперів) (крім банків) – Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

- платіжних організацій платіжних систем та учасників чи членів платіжних систем (у частині надання фінансових послуг, крім послуг з переказу коштів), страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів, ломбардів та інших фінансових установ, а також юридичних осіб, що відповідно до законодавства надають фінансові послуги (крім фінансових установ та інших юридичних осіб, щодо яких державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення здійснюються іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу), – Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

- суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, аудиторів, аудиторських фірм, фізичних осіб - підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин), – центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

- нотаріусів, адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань і суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, що надають

- послуги у рамках трудових правовідносин), – Міністерством юстиції України;
- операторів поштового зв'язку (в частині здійснення ними переказу коштів) – центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері надання послуг поштового зв'язку;
  - товарних та інших бірж, що проводять фінансові операції з товарами, – центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку;
  - суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, – спеціально уповноваженим органом [1].
- Суб'єкти державного фінансового моніторингу в межах їх повноважень зобов'язані:
- здійснювати нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за діяльністю відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі безвиїзних, у порядку, встановленому відповідним суб'єктом державного фінансового моніторингу, який виконує функції регулювання і нагляду за суб'єктом первинного фінансового моніторингу.
  - забезпечувати надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу (в тому числі надавати роз'яснення з питань застосування законодавства у цій сфері);
  - здійснювати регулювання та нагляд з урахуванням оцінки ризиків з метою визначення відповідності заходів, що здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, для обмеження (зменшення) ризиків під час їх діяльності;
  - вимагати від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства у цій сфері, а в разі виявлення порушень вимог законодавства вживати заходів, передбачених законом;
  - проводити перевірку наявності професійної підготовки відповідальних працівників та організації професійної підготовки інших працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, залучених до проведення фінансового моніторингу, у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
  - інформувати спеціально уповноважений орган з метою виконання покладених на нього завдань про виявлені порушення законодавства у зазначеній сфері суб'єктами первинного фінансового моніторингу та заходи, вжиті до суб'єктів первинного фінансового моніторингу та/або їх посадових

осіб за вчинені порушення законодавства у цій сфері;

– щороку, але не пізніше ніж протягом січня наступного року надавати спеціально уповноваженому органу узагальнену інформацію про дотримання суб'єктами первинного фінансового моніторингу, за якими вони здійснюють функції державного регулювання і нагляду, вимог законодавства у цій сфері, у тому числі про виявлені порушення та заходи, вжиті до суб'єктів первинного фінансового моніторингу та/або посадових осіб з метою їх усунення та/або недопущення у подальшій діяльності;

– забезпечувати зберігання інформації, що надійшла від суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу і правоохоронних органів;

– погоджувати із спеціально уповноваженим органом проекти будь-яких нормативно-правових актів з питань, пов'язаних з виконанням вимог законодавства;

– подавати спеціально уповноваженому органу інформацію, зокрема документи, необхідні для виконання покладених на нього завдань (за винятком інформації про особисте життя громадян);

– вживати заходів щодо перевірки бездоганної ділової репутації осіб, які здійснюватимуть чи здійснюють управління, мають намір набути істотну участь (або є кінцевими вигодоодержувачами) у суб'єктів первинного фінансового моніторингу;

– вживати заходів для недопущення до управління суб'єктами первинного фінансового моніторингу осіб, які мають не погашену або не зняту в установленому законом порядку судимість за корисливі злочини або тероризм;

– вживати заходів для недопущення формування капіталу відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок коштів, джерела походження яких неможливо підтвердити на підставі офіційних документів або їх копій, засвідчених в установленому порядку;

– використовувати інформацію спеціально уповноваженого органу про ознаки можливого порушення суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства у зазначеній сфері знищення для встановлення наявності відповідних порушень;

– подавати (за наявності) спеціально уповноваженому органу інформацію про припинення діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, за якими вони здійснюють функції державного регулювання і нагляду [2].

Література:

1. Державна служба фінансового моніторингу. URL: <http://www.sdfm.gov.ua/index.php?lang=uk>.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ

Кіпа М. О., Бондаренко В. С.

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується нестабільним економічним та соціально-політичним середовищем, тому одним із основоположних чинників незалежності України за сучасних умов господарювання є стан її фінансової безпеки. Без забезпечення фінансової безпеки держави на всіх рівнях управління вкрай важко вирішити економічні проблеми.

Окреслені проблеми фінансової безпеки дедалі частіше привертають увагу науковців, що є предметом дослідження таких учених, як О.І. Барановський, І.О. Бланк, В.М. Геєць, О.Є. Гудзь, К.С. Горячева, Н.В. Ващенко, В.М. Опарін, В.К. Савчук та ін. Значна кількість наукових досліджень, які підтверджують природу та складники фінансової безпеки, ще не повною мірою вивчені й потребують подальшого дослідження.

В останні роки питання формування економічної безпеки держави є досить актуальним, адже завдяки своєму географічному положенню до України виникає великий інтерес з боку зарубіжних країн. Проте невизначеність власних позицій розвитку та відсутність чітких стратегічних планів розбудови економіки утворюється основа для встановлення економічної залежності країни.

Сьогодні нагальною є потреба пошуку сучасних шляхів безпекотворення та формування модернізованої системи управління безпекою з оперттям на їх реальні суб'єкти – державні та недержавні організації, формальні та неформальні інститути та інституції ділової поведінки, неформальні зв'язки та відносини [1].

Вагомим структурним компонентом економічної безпеки є її фінансова безпека. Без забезпечення фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою.

Фінансову безпеку будь-якої держави визначають такі фактори:

1) рівень фінансової незалежності (при цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку);

2) характер фінансово-кредитної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої), яку проводить держава;

3) політичний клімат у країні;

4) рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери.

Виходячи з вищенаведених трактувань щодо загроз фінансової безпеки України, визначимо найбільш вагомі ризики:

зростання зовнішнього боргу та небезпека загострення фінансової кризи. Враховуючи, що обсяги внутрішніх і зовнішніх боргів держави визначаються відношеннями (відповідно) окремого виду боргу щодо ВВП, та у міжнародній практиці вважається безпечним зовнішній борг, який не перевищує 60 % ВВП. Тоді як в Україні, з огляду на недостатній рівень зовнішньої платоспроможності і невеликі обсяги золотовалютних резервів, рівень зовнішнього державного боргу не повинен перевищувати 30 % [2]

зростання дефіциту зведеного бюджету та неефективна бюджетна політика щодо формування доходів та витрат бюджету. Практика державного управління багатьох передових країн світу свідчить, що «нормальна» величина бюджетного дефіциту, що оцінюється через відношення його абсолютного відношення до ВВП, повинна бути не більше 4,5 % (норма 3–4 %). Саме для України з її невисоким рівнем платоспроможності дефіцит бюджету, за оцінкою експертів, не повинен перевищувати 1 % до ВВП.

наступним індикатором є рівень інфляції, який визначається зростанням цін, що викликає знецінення коштів населення і господарюючих суб'єктів та є визначальним щодо оцінки внутрішньої фінансової стабільності у країні. У країнах зони «євро» рівень інфляції не перевищує 2 %. Для України інфляцію в 5 % можна вважати цілком прийнятною (рівень Євросоюзу України поки не досяжний).

нестабільність законодавства та військовий конфлікт на сході України; недостатня інвестиційна активність та нестабільність національної грошової одиниці; низький рівень соціальної орієнтованості економіки та падіння купівельної спроможності населення.

До зовнішніх загроз фінансовій безпеці України віднесемо: зростання зовнішньої фінансової заборгованості України, посилення її залежності від іноземних кредитів; не чітко спрямована зовнішньоекономічна політика України; відсутність умов для забезпечення експортної активності та надмірна імпортозалежність економіки України.

Основні напрями зміцнення фінансової безпеки України [3].

1. Банківська безпека: активізувати роботу в напрямі зміцнення власної капітальної бази банками; розробити заходи щодо запобігання відтоку депозитів фізичних осіб, відновити довіру населення щодо розміщення коштів на довгостроковій основі; зменшити ставки за кредитними ресурсами, наближаючи їх до рівня європейських країн; зменшити присутність іноземного капіталу в банківській системі України та ін.

2. Бюджетна безпека - проведення оптимальної податкової політики в контексті зростання загального обсягу бюджетних доходів; рівномірне поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування бюджетного дефіциту; удосконалення інструментів залучення до інвестиційної сфери особистих заощаджень приватного сектору та доходів населення країни.

3. Боргова безпека: підвищити рівень золотовалютних резервів; використання позикових коштів міжнародних організацій на стимулювання економічного розвитку країни, а не погашення боргів уряду; зменшити негатив-

не сальдо торговельного балансу України.

4. Валютна та монетарна безпека: установлення НБУ «плаваючого» валютного курсу національної валюти з метою припинення девальваційних процесів; ня та реформування економіки, суворий контроль доцільності використання таких коштів; зменшення питомої ваги готівкових коштів у загальному обсязі грошової маси, що сприятиме зменшенню рівня тонізації економіки; збалансування грошового й товарного ринків, тобто зниження рівня інфляції.

Література:

1. Піхоцький А. В. Оцінка рівня фінансової безпеки України / А. В. Піхоцький // БІЗ-НЕСІНФОРМ. – №3–2018. – С. 276-280.
2. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України // Офіційний сайт Міністерства економіки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish//article?art_id
3. Івашко О. Фінансова безпека України в умовах кризових явищ в економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Documents% 20and% 20Settings](file:///C:/Documents%20and%20Settings)
4. Макарчук І. М. Основні проблеми фінансової безпеки України в умовах кризових явищ в економіці / І. М. Макарчук, О. В. Перчук, В. М. Виноградня // Економічний вісник університету. - 2016. - Вип. 30(1). - С. 189-196.

УДК 347.775

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ковальов Є. В.

Збереження і зміцнення фінансової безпеки сучасної держави має високу актуальність. За період з 2000 р. по 2017 р. за даними офіційної статистичної інформації нами проведені дослідження фінансової безпеки України за напрямками: бюджетної, грошово-кредитної, валютної, боргової безпеки.

Рівень бюджетної безпеки України оцінювався за двома показниками: 1) відношення дефіциту (профіциту) Державного бюджету до ВВП, %; граничне значення відношення дефіциту Державного бюджету до ВВП - не більше 3 %; 2) відношення дефіциту (профіциту) торгового балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %; граничне значення дефіциту торгового балансу - не більше 5 % загального обсягу зовнішньої торгівлі.

Результати дослідження рівню бюджетної безпеки свідчать про те, що:

- до 2006 р. рівень бюджетної безпеки України в цілому знаходився на нормальному рівні - ні один з показників не перевищував граничне значення., у 2000 р. і 2002 р. навіть існував профіцит Державного бюджету, з 2000 р. по 2004 р. - профіцит торгового балансу;
- з 2006 р. по 2013 р. дефіцит торгового балансу України перевищував

граничне значення (5 %). В 2008 р. дефіцит торгового балансу (12,18%) перевищував граничне значення (5%) більш ніж у 2,4 рази. З 2011 по 2017 рік перевищення декілька зменшилось, але оставалось досить високим - приблизно в 1,9 - 2,07 рази. В 2017 р. дефіцит торгового балансу перевищував граничне значення в 1,2 рази;

- дефіцит Державного бюджету перевищував граничне значення (3%) на протязі 2009 р. (3,89%), 2010 р. (5,94%). У 2011 р. дефіцит повернувся до зони нормального рівню (1,79% < 3%), з 2012 р. (3,79%) по 2014 р. (5,05%) суттєво перевищував граничне значення, а у наступні роки знаходився у зоні нормального рівню.

Таким чином, в зв'язку з тим, що до 2014 р. обидва індикатори цього напрямку: дефіцит Державного бюджету і дефіцит торгового балансу періодично перевищували граничні значення, рівень бюджетної безпеки України у цей період оцінюємо як передкризовий. У 2017 р. рівень бюджетної безпеки підвищився до критичного (граничне значення перевищував тільки один індикатор - показник дефіциту торгового балансу).

Рівень грошово-кредитної безпеки України оцінювався за трьома показниками: 1) обсяг готівки в обігу, %; граничне значення - не більше 4%; 2) рівень інфляції, %; граничне значення - не більше 107%; 3) обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВВП; граничне значення - не менше 30%.

Результати розрахунків рівню грошово-кредитної безпеки України свідчать про те, що:

- обсяг готівки на протязі всього періоду дослідження (2000 - 2017 рр.) перевищував граничне значення (4% ВВП). Особливо значні перевищення - у 4 - 5 разів були у 2008 - 2010 рр., 2013 - 2017 рр.;

- рівень інфляції у 2000 р., 2003 - 2010 рр., 2014 - 2017 рр. перевищував граничне значення (107%). Особливо значні перевищення спостерігалися у 2000 р., 2008 р., 2014 р. - 2017 рр.;

- обсяг кредитування банками реального сектору економіки з 2005 р. знаходився у зоні нормального рівню.

Таким чином, в зв'язку з тим, що більшість значень індикаторів цього напрямку: обсягу готівки в обігу, рівню інфляції на протязі періоду дослідження періодично перевищували граничні значення, рівень грошово-кредитної безпеки України оцінюємо як передкризовий.

Рівень валютної безпеки України оцінювався за двома показниками: 1) індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США, %; граничне значення - не більше 106%; 2) відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загальних обсягів депозитів, %; граничне значення - не більше 25%.

Результати розрахунків рівню валютної безпеки України свідчать, що:

- індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США до 2014 р. в цілому знаходився на нормальному рівні (не більше 106%). Однак, з 2014 р. по 2017 р. спостерігається суттєве перевищення в 1,02 - 2,12 рази граничного значення;

- відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загального обсягу депозитів на протязі всього періоду з 2000 р. по 2017 р. стабільно і суттєво - в 1,5 - 2 рази перевищувало граничне значення (25%).

Таким чином, в зв'язку з тим, що до 2014 р. значення одного індикатора - відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загальних обсягів депозитів стійко перевищували порогове значення, рівень валютної безпеки у цей період оцінюємо як критичний. З 2014 р. по 2017 р. рівень валютної безпеки України знизився до кризового (всі індикатори перевищили граничні значення).

Рівень боргової безпеки України оцінювався за одним індикатором відношення загального обсягу державного боргу до ВВП,%; граничне значення - не більше 55%.

Результати розрахунків рівню боргової безпеки України свідчать про те, що до 2014 р. відношення загального обсягу державного боргу до ВВП не перевищувало граничне значення і знаходилося у зоні нормального рівню. З 2014 р. по 2017 р. граничне значення суттєво, у 1,2 – 1,5 рази перевищено.

Таким чином, в зв'язку з тим, що індикаторний показник з 2014 р. по 2017 р. суттєво перевищує граничне значення, рівень боргової безпеки України оцінюємо як кризовий.

За результатами проведеного дослідження фінансової безпеки України за напрямками бюджетної, грошово-кредитної, валютної, боргової безпеки за період 2000 - 2017 рр. сформульовані наступні висновки:

1. Стан фінансової безпеки держави у цей період приймає чотири рівні:
  - нормальний (індикатори у межах граничних значень);
  - критичний (меншість індикаторів перевищує граничне значення);
  - передкризовий (більшість індикаторів перевищують граничні значення);
  - кризовий (всі індикатори перевищують граничні значення).

Проведене дослідження свідчить про те, що на протязі всього періоду дослідження фінансова безпека України поступово знижувалась і знаходилась на недостатньому рівні. У період 2000 - 2013 рр. її стан переважно передкризовий, з 2014 р. - кризовий.

2. Результати дослідження визначають те, що в Україні практично відсутній реально діючий механізм моніторингу і виправлення негативних проявів фінансової безпеки держави. Розробити і використовувати такий механізм - життєво необхідно для України.

3. Негативний стан фінансової безпеки України на протязі тривалого періоду - це свідчення неякісного управління економікою і фінансами держави. На часі актуально для всіх органів управління створення високопрофесійної системи підготовки, підбору, призначення, мотивації і посадових переміщень державних службовців.

4. Для підвищення ефективності фінансової системи держави моніторинг фінансової безпеки доцільно тісніше зв'язати зі стратегічним, тактичним і оперативним плануванням розвитку економіки і фінансів.

ВІДКРИТІСТЬ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Корват О. В.

Національний фінансовий ринок кожного року поглиблює зв'язки з міжнародним фінансовим простором. Інтенсивність взаємодії з іншими країнами поступово зростає. Одночасно з цим загострюється проблема забезпечення національної безпеки України в умовах все більшої фінансової відкритості. В Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [1] наголошується, що залежність вітчизняної фінансової системи від зовнішніх впливів обумовлює необхідність захисту національних інтересів держави в цьому аспекті.

Негативним проявам фінансової глобалізації присвячено багато праць науковців. Питання розвитку економіки та забезпечення безпеки України в умовах фінансової відкритості розглядаються О. Барановським [2], О. Бойцун [3-4], К. Ковтонюк [5], Т. Кубах [6], О. Ляшенко [7], О. Федорук [8], О. Шпенюк [9] та іншими провідними вченими. Проводяться ґрунтовні дослідження щодо оцінки фінансової відкритості економіки та відкритості окремих фінансових ринків, серед яких слід відзначити роботи О. Бойцун [3] та Л. Ширінян [10]. Однак необхідно відмітити, що система показників, які б дозволяли комплексно виявляти загрози національним інтересам від впливу фінансової відкритості, потребує удосконалення.

Відомо, що залежність економіки окремої країни від зовнішніх економічних зв'язків, тобто її відкритість, є одним з найважливіших критеріїв національної безпеки. Економічну безпеку, на погляд автора, доцільно розглядати як стан економіки, який дає змогу підтримувати конкурентоспроможність держави, використовувати конкурентні переваги у міжнародних відносинах, а також ефективно захищати національні інтереси та протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам [7, с. 114; 11].

Фінансова відкритість може мати і позитивний, і негативний впливи на рівень безпеки. Кореляційно-регресійний аналіз макроекономічних показників України, проведений О. Бойцун, встановив незахищеність і вразливість національної економіки через високий рівень її фінансової відкритості та односторонньої залежності [3, с. 64]. Л. Ширінян за результатами оцінювання відкритості національних ринків банківських і страхових послуг констатує поступове зростання впливу іноземних гравців і наявність залежності банківського ринку від іноземного капіталу [10, с. 46-47]. У висновках наукової роботи Т. Кубах також наголошується на існуванні загроз безпеці від домінуючої позиції банків з іноземним

капіталом [6, с. 15].

Згідно з дослідженнями МВФ, «зв'язок між темпами економічного зростання і ступенем фінансової відкритості ... в країнах, що розвиваються, та країнах із ринками, що формуються, не виявлено» [9, с.150]. Але фінансова відкритість стійкої економіки із високим рівнем ефективності найчастіше сприяє сталому розвитку держави [3, с. 63-64]. Зазначені тези підтверджують, що загрозами національній безпеці є, в першу чергу, не зовнішні, а внутрішні чинники [8, с.32], зокрема неефективне державне управління. Причина полягає у тому, що через нееквівалентний обмін між країнами відбувається «перекачування» національного багатства з малоефективних економік до високорозвинених [5, с.130]. Це пояснює необхідність впровадження урядами та національними банками країн, що розвиваються, протекціоністських заходів в рамках державної фінансової політики.

Кожна держава виявляє загрози національній безпеці аналізуючи макроекономічну статистику. В Україні реальні та потенційно можливі загрози оцінюються під час комплексного аналізу індикаторів безпеки за окремими сферами економіки і в цілому згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [11].

Базуючись на сутності категорії «фінансова відкритість» для оцінювання рівня її впливу на національну безпеку доцільно вимірювати рух фінансових ресурсів з іншими країнами, обсяги зовнішніх активів держави, фінансові вимоги та зобов'язання держави та резидентів щодо нерезидентів у величинах відносних, а не абсолютних. Якщо проаналізувати індикатори безпеки, які пропонуються Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [11] стосовно фактору фінансової відкритості, можна помітити їх фрагментарність. Виокремленні з Методичних рекомендацій індикатори за фактором фінансової відкритості відносяться до різних складових безпеки [11]:

- показник відкритості економіки, який визначається як відношення суми експорту й імпорту товарів і послуг до ВВП, – до зовнішньоекономічної;
- сальдо поточного рахунку платіжного балансу України у відсотках до ВВП – до макроекономічної;
- частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків у відсотках – до банківської;
- відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП у відсотках – до боргової;
- загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни у млрд. доларів США – до грошово-кредитної.

З наведеного переліку показників видно, що даний набір вимірників не може системно виявити негативні впливи фінансової відкритості економіки на рівень безпеки та не дозволяє обґрунтовано формувати ефективні механізми

мінімізації загроз на державному рівні. Крім розширення системи показників, які б реально відображали обсяги вхідного та вихідного потоку фінансових ресурсів, величини міжнародних активів і зобов'язань держави, слід додатково вимірювати співвідношення (збалансованість) між ними. Дисбаланси між порівняними показниками будуть свідчити про наявність загроз національній безпеці.

З двоїстості характеру впливу фінансової відкритості на економічну стійкість і розвиток походить проблема гармонізації зовнішніх зв'язків держави. Потенціал ефективності економіки, що забезпечує фінансову безпеку, міститься не лише в її конкурентоспроможності, але і в збалансованості руху фінансових потоків і рівноправності фінансових відносин між країнами. Збалансованість породжує ефект синергії та гарантує фінансову безпеку не лише окремим країнам, а й світу в цілому.

Література:

1. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 року № 569-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p>.

2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : автореф. дис... д-ра екон. наук : 08.04.01 / О. І. Барановський ; Київ : НАН України. Ін-т екон. прогнозування, 2000. – 36 с.

3. Бойцун О. І. Фінансова відкритість небезпека чи сприяння економічному зростанню? / О. І. Бойцун // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 7. – С. 62-64.

4. Бойцун О. І. Міжнародний досвід формування фінансової відкритості в умовах глобальних змін / О. І. Бойцун // Інноваційна економіка. – 2013. – № 5. – С. 46-49.

5. Ковтонюк К. Фінансова євроінтеграційна політика України / К. Ковтонюк // Міжнародна економічна політика. – 2013. – Вип. 2. – С. 126-149.

6. Кубах Т. Г. Фінансова безпека держави під впливом розвитку ринку капіталу: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Т. Г. Кубах ; Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 22 с.

7. Ляшенко О. М. Економічна безпека та національна конкурентоспроможність в умовах глобалізації / О. М. Ляшенко, Б. В. Плєскач, В. К. Бантуш // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 161. – С. 113-118.

8. Федорук О. В. Економічна безпека держави з відкритою економікою: сутність та пріоритети зміцнення / О. В. Федорук // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – № 4. – С. 31-37.

9. Шпенюк О. Є. Вплив фінансової глобалізації на розвиток національної економіки / О. Є. Шпенюк // Економіка і прогнозування. – 2014. – № 1. – С. 145-159.

10. Шірінян Л. В. Методологія комплексної оцінки відкритості ринків банківських і страхових послуг України / Л. В. Шірінян, А. С. Шірінян // Економіка України. – 2017. – № 12. – С. 34-51.

11. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>.

КОНКРЕТИЗАЦІЯ СУТНОСТІ КОМПЛАЄНСУ У БАНКАХ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Коцюба О. В.

Сфера банківської діяльності є високо-ризикованою системою, що спричинено необхідністю дотримуватися багатьох вимог, стандартів (норм), нормативів, інструкцій, згідно норм міжнародного та вітчизняного законодавства, та етичних норм. У випадку, коли банківська діяльність не відповідає встановленим правилам, це може спричинити виникнення певних проблем як для банку, так і для його клієнтів та контрагентів. Запобігання такого роду ситуаціям є однією з важливих функцій менеджменту банку та потребує створення окремої системи. Системою, яка забезпечує відповідність діяльності банку міжнародним та вітчизняним законодавчим актам, інструкціям і етичним нормам, є система комплаєнс. Це і обумовлює актуальність обраної теми.

У дослідженнях вітчизняних вчених Береславська О.І., Деревська О. Б., Ключко Л.А., Правдива Л. М. розглянуто сутність системи комплаєнсу в банківських установах, а також загальні принципи управління комплаєнс-ризиками в рамках системи ризик-менеджменту банку [1-4]. Проте питання впровадження та ефективного використання системи комплаєнс в умовах активної глобальної інтеграції вітчизняної банківської системи у міжнародні ринки розглянуто неповністю та потребує подальшого вивчення.

Було уточнено сутність цього поняття за допомогою методу морфологічного аналізу, запропонованого Ф. Цвіккі. Комплаєнс як науково-економічна категорія розглядається авторами з наступних позицій: 1) як процес управління; 2) відповідність нормам; 3) процес виявлення проблемних ситуацій у банківській діяльності; 4) система заходів, направлених на захист інтересів банку та його контрагентів; 5) елемент структури управління банком; 6) комплекс заходів.

Коцюбою О.В. наведено власне тлумачення поняття «комплаєнс» – процес управління комплаєнс-ризиками, що виступає однією з функцій банку і банківської системи в цілому та на меті якого є контроль за відповідністю державних та внутрішньобанківських норм і правил міжнародним для захисту фінансової безпеки банку.

Слід відзначити, що наявність комплаєнс-ризиків не є критичним для банку. Вони, в тій чи іншій мірі, обов'язково присутні в будь-якому фінансовому бізнесі [1, с. 64]. Залишається відкритим питання, чи піддаються комплаєнс-ризиками на рівні банківської установи та банківської системи в цілому ефективному аналізу та управлінню.

Аналіз спеціалізованої літератури показав, що до комплаєнс-ризиків вітчизняні автори відносять операційний, репутаційний, юридичний, інформаційний ризики та ризик відмивання коштів. Розгляд даних видів ризиків є

логічним з точки зору сутності комплаєнс-контролю, в рамках якого комплаєнс-ризиками виступають об'єктом уваги.

Так, система комплаєнс-контролю має на меті управління конфліктами інтересів між клієнтами та банком і його працівниками; захист інформації та протидія використанню банку для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. Більш деталізованих інструкцій з управління комплаєнс-ризиками поки не існує, тому банкам для утримання стану фінансової безпеки на належному рівні необхідно самостійно розробляти і впроваджувати системи та методи управління такими ризиками [2, с. 314]. Проте необхідно відмітити, що значна увага приділяється протидії відмивання коштів за допомогою банківських установ. Дане питання регулюється на макро-рівні Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [5], а на рівні банківської системи Положенням Правління НБУ «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 26.06.2015 р. № 417 [6]. Для цього є необхідним детальний аналіз практичних прикладів негативного впливу вище наведених видів ризиків на банківську установу, а також детальний аналіз нормативно-правового поля у сфері регулювання діяльності банків з урахуванням міжнародних норм.

Впровадження системи-комплаєнс у практику вітчизняних банківських установ знаходиться лише на початковому етапі, в той час як зарубіжний досвід свідчить про те, що такі системи використовуються банками дуже активно, а отже, забезпечують позитивний фінансовий результат. Це підтверджено загальною закордонною практикою впровадження системи-комплаєнс у діяльність як банків, так і суб'єктів господарювання загалом. У багатьох компаніях створений відділ комплаєнсу, які найчастіше створювалися після негативного досвіду судових розслідувань та перевірок у розрізі репутаційного ризику та ризику відмивання коштів.

Одним із прикладів комплаєнсу на рівні банківської системи є адаптація вітчизняного банківського законодавства до міжнародних норм, зокрема, вимог Базельського комітету. Так, деякі експерти зазначають, що для нашої держави найбільш адекватними сучасному рівню розвитку її банківської системи є більш прості методики Базель-II (зокрема ті, які пропонуються у вигляді спрощеного стандартизованого підходу), оскільки вони не потребують ні значних змін методологічної бази, ні істотних інвестицій з боку банків. Також це пояснюється відсутністю технічних можливостей застосовувати більш складні підходи у зв'язку з недостатністю відповідних даних за багаторічний період (для кредитного та операційного ризиків) або елементів ринкової інфраструктури (для кредитного та ринкового ризиків). Але використання спрощеного стандартизованого підходу для вітчизняних банків має також свої недоліки [3]. Головними з них є відсутність, як зазначалося, ефективно працюючих рейтингових агентств та наявність досить великої кількості банків з іноземним капіталом на внутрішньому ринку.

Національним банком України та Міжнародним валютним фондом 2 березня 2017 р. було підписано Меморандум про економічну та фінансову політику [7]. У рамках Меморандуму НБУ задекларував наміри перейти в майбутньому до нагляду на основі вдосконалених методів оцінки достатності капіталу, у банків виникає необхідність розпочати підготовку до цього процесу вже зараз, оскільки час плине швидко, а обсяги робіт є значними [4, с. 64].

Одним із першочергових заходів, спрямованих на адаптацію вітчизняного законодавства до європейських вимог є просте порівняння існуючих формул та підходів до оцінки регулятивного капіталу, згідно з рекомендаціями НБУ та Базельським комітетом. За результатами порівняння регулятивного капіталу, розрахованого за формулами, наведеними у Базелі-II, та фактичного, приведеного у звітності банків України станом на 01.01.2018, було зроблено висновок, що необхідно поступово відмовлятися від абсолютних величин виміру мінімального розміру регулятивного капіталу та забезпечувати прозорість його розрахунку. До того ж, прив'язка регулятивного капіталу до статутного дає додаткові повноваження НБУ, який може зобов'язати банки підвищити резерви, що неминуче спричинить падіння регулятивного капіталу. А це, своєю чергою, дозволить НБУ застосувати різноманітні санкції, у тому числі – введення тимчасової адміністрації.

Вважаємо за доцільне розпочинати адаптацію із початку – з Базелю-I та Базелю-II, оскільки рекомендації, що надаються Базелем-III та Базелем-IV стосуються формування буферів капіталу, що потребує змін у підходах до розгляду системи ризик-менеджменту банків.

Отже, в умовах посилення інтеграції України у міжнародну спільноту важливим є питання забезпечення високої якості фінансових послуг, а також відповідності діяльності банків міжнародним та вітчизняним нормативно-правовим актам. Банки, які цінують свою репутацію надійної та прозорої фінансової установи, повинен працювати у відповідності з кращими стандартами та створювати корпоративну культуру протидії корупції, відмиванню коштів тощо.

Література:

1. Деревська О. Б. Запровадження системи внутрішнього контролю в банках України / О. Б. Деревська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 жовтня 2010 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". — Суми, 2010. — Т. 1. — С. 59–61.
2. Гончарова К.Г. Система комплаєнс як елемент економічної безпеки банку / К.Г. Гончарова // Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки». - № 33 (366). – 2015. – с. 27-36.
3. Жарій Я. Комплаєнс-модель процесу забезпечення фінансової безпеки комерційного банку / Я. Жарій, В. Куфаєва // Проблеми і перспективи економіки та управління. – № 2 (6). – 2016. – с. 312-319.
4. Береславська О.І. Перспективи імплементації рекомендацій Базельського комітету в практичну діяльність банків України / О.І. Береславська // Наукові записки Херсонського національного університету. Серія «Економіка» - Випуск 23. - 2013. – С. 262-266.
5. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.04.2014 № 1702-VII / Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

6. Положення Правління НБУ «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 26.06.2015 р. № 417. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>

7. Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політики / Офіційний сайт Національного банку України. – 02.03.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=46564506>

УДК 343.37(477)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЛЕГАЛІЗАЦІЮ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В УКРАЇНІ

Крайник Г. С.

Діяння, що досліджується, передбачене ст. 209 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Важливим є приведення зазначеної статті у відповідність з положеннями Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом.

1. У світі за даними експертів Міжнародного Валютного Фонду щорічний обсяг відмивання грошей становить близько 500 млрд. доларів США. За даними ДФС, в Україні щороку обсяг відмивання грошей становить близько 4 млрд. доларів США. За статистикою Генеральної прокуратури України, у 2016 р. органами прокуратури проводилось досудове розслідування у 140 кримінальних провадженнях, у 2017 р. – у 183 провадженнях. Проте з них лише 9 направлено до суду з обвинувальними актами у 2017 р., і тільки 2 – у 2016 р. На доходи, одержані злочинним шляхом, накладено арешт на загальну суму 4343532155 грн.

Питання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, досліджували науковці в галузі кримінального права: Киричко В. М., Перепелиця О. І., Тацій В. Я., Чаричанський О. О. та ін., а також науковці в галузі фінансового моніторингу: Андрійченко Ж. О., Внукова Н. М. та інші.

2. Залишається актуальним питанням удосконалення змісту предикатного діяння, передбаченого п. 1 примітки до ст. 209 КК України та приведення його у відповідність з положеннями ст. 1 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом.

Цікавим є той факт, що вказана Конвенція набула чинності для України у 1997 р., а з-поміж численних змін до ст. 209 КК жодна зміна не відповідала її положенням щодо предикатного діяння. Лише початкова редакція ст. 209 у 2001 р. КК України відповідала змісту ст. 1 Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом.

Важливо закріпити у п. 1 примітки до ст. 209 КК України предикатне діяння, яке відповідало б ст. 1 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, де у ст. 1 зазначено, що «предикатний злочин» означає будь-який кримінальний злочин, в результаті якого виникли доходи, що можуть стати предметом злочину, зазначеного в статті 6 цієї Конвенції» [1]. Для цього у п. 1 примітки до ст. 209 Кримінального кодексу України слід зазначити, що «суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є вчинення будь-якого злочину».

3. Іншою проблемою залишається те, що у пункті 17 Постанови Пленуму ВСУ від 2005 р. № 5 зазначено, що «Згідно зі ст. 209 КК метою вчинення дій із коштами або іншим майном є надання їх походженню легального статусу» [2, с. 299].

У свою чергу, ст. 209 КК України не містить прямої вказівки на мету цього злочину. Розглянемо ч. 1 ст. 209 КК: «Вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів» [3].

Проблема полягає у тому, що суди України не кваліфікують скоєне діяння за ст. 209 КК, надаючи пріоритет положенням пункту 17 Постанови Пленуму ВСУ від 2005 р. № 5, а не чинному КК України. Відповідно ч. 1-3 ст. 3 КК України: «1. Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. 2. Закони України про кримінальну відповідальність, прийняті після набрання чинності цим Кодексом, включаються до нього після набрання ними чинності. 3. Злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом» [3].

Отже, мета не є обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 209 КК України, оскільки там прямо не зазначена, а тому у випадку суперечності положень Постанови Пленуму ВСУ та КК України повинні застосовуватись положення КК України (у нашому випадку слід застосовувати ст. 209, де не вказано про мету, а не положення пункту 17 Постанови Пленуму ВСУ від 2005 р. № 5).

Пропоную у п. 1 примітки до ст. 209 Кримінального кодексу України зазначити, що «суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є вчинення будь-якого злочину».

Література:

1. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029.

2. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : постанова Пленуму ВСУ від 15 квітня 2005 р. № 5. Збірник постанов Пленуму ВСУ з кримінальних справ (1973-2011) / упоряд. Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. Харків: Право, 2011. 456 с. С. 294-300.

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Введений в дію 1 вересня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

УДК 336.02

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ РИЗИК» В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Кузенко Т. Б., Воронін Р. Р.

В сучасних умовах нестабільності економічної системи України, ефективне управління фінансовими ризиками стає стратегічним питанням забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Вплив ризиків став особливо відчутним із переходом до ринкової економіки. Оскільки на сьогоднішній день фінансові ризики підприємства та держави в загалом є одними з найбільш загрозливими і руйнівними, то це обумовлює необхідність їх наукового дослідження.

Питанням оцінки та аналізу фінансових ризиків підприємства займалися такі вітчизняні науковці як Андрущак Є.М., Бланк І.О., Бутирський А.А., Власюк Н. І., Журавльова І. В., Кордонець І. М., Мельникова М. О., Мочерній С. В., Орловський Ю. П., Раєвнева О. В., Терещенко О.О., Ушенко Н. В., Шишкова Н. Л. та іноземні вчені, такі як Альтман Е. І., Крюкова А. Ф., Р. Ліс, Г. Спрінгейт, Г. Тішоу та ін..

Мета роботи полягає у визначення сутності та особливостей фінансових ризиків в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Ризик є невид'ємною частиною діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання, ступінь впливу якого на результати господарської діяльності підприємств оцінюється достатньо високо. Питання ризику та його впливу на фінансову безпеку присутні на всіх рівнях економіки, практично у всіх її сферах, напрямках і видах діяльності. Підприємство представляє основу в ланці стабільності економічної системи суспільства. При цьому управління фінансовими ризиками має для нього стратегічно важливе значення.

У науковій літературі немає однозначності в трактуванні сутності фінансових ризиків та їхнього місця у системі господарської діяльності підприємства. Тому дослідивши останні публікації, можемо відокремити наступні підходи до визначення даної економічної категорії. Бланк І.А. [1] розглядає фінан-

сові ризики як результат вибору його власниками альтернативного фінансового рішення, спрямованого на отримання бажаного результату фінансової діяльності за ймовірності понесення фінансових втрат за умов невизначеності умов. Бородиня Є. І. [2] визначає фінансові ризики як ризик, який пов'язаний з недоотриманням певного доходу при фінансових угодах з банками та іншими фінансовими організаціями. У свою чергу, Внукова Н.В. [3] вважає, що фінансовий ризик – це ризик, який виникає внаслідок невизначеності фінансових факторів, які за несприятливих умов призведуть до збитків, а у певних випадках – до банкрутства підприємства. Говорушко Т. А. [4] розглядає фінансові ризики як ймовірність зниження очікуваного прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу в умовах невизначеності фінансово – господарської діяльності підприємства. Масалітіна В. В. [5] акцентує увагу на тому, що фінансовий ризик – це невизначеність, яка пов'язана з використанням власних і запозичених коштів у процесі фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства.

З наведених визначень можна виділити суттєві особливості фінансових ризиків, взаємозв'язок яких і складає їх сутність. Фінансові ризики підприємства:

- характеризуються наявністю невизначеності;
- завжди пов'язані з можливістю вибору того чи іншого сценарію розвитку подій, тобто з поняттям альтернативності;
- характеризуються можливістю фінансових та інших втрат, пов'язаних із здійсненням обраної в умовах невизначеності альтернативи;
- характеризуються ймовірністю досягнення бажаного результату.

Фінансові ризики виникають в основному на ринках фінансових ресурсів. Причини виникнення фінансових ризиків різноманітні й можуть виникати спонтанно в процесі діяльності підприємства [6].

На сучасному етапі функціонування підприємств ступінь впливу фінансових ризиків на результати їх діяльності істотно зростає, що спричинено нестабільністю економічної ситуації в країні, появою нових інноваційних фінансових інструментів, мінливістю фінансової кон'юнктури тощо [7]. Тому оцінювання рівня фінансових ризиків є одним з актуальних завдань в ефективній діяльності підприємства.

Оцінювання ризиків складається з трьох взаємодоповнюючих етапів: якісного, кількісного та комплексного оцінювання. Для здійснення ефективного та точного оцінювання ризиків підприємства необхідним є здійснення надійного визначення ймовірних джерел та ймовірності конкретних подій, що загрожують чи можуть загрожувати ефективній діяльності [6].

Оцінка рівня ризиків є одним з найважливіших етапів фінансового аналізу, оскільки для оптимізації ризиків їх необхідно перш за все проаналізувати і оцінити.

Отже, при визначенні категорії «фінансовий ризик підприємства» більшість авторів акцентують увагу на таких аспектах:

- ризики представляють собою певну невизначеність та конфліктність;
- існує ймовірність понесення фінансових втрат за умов невизначеності;

– зниження очікуваного прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу за умови певної невизначеності;

– недоотриманням певного доходу при фінансових угодах з банками та іншими фінансовими організаціями.

Таким чином, визначено, що фінансові ризики підприємства – це небезпека потенційно можливої, ймовірної втрати ресурсів або недоодержання доходів порівняно з варіантом, що розрахований на раціональне використання ресурсів у даній сфері діяльності, а з іншого боку, це можливість одержання додаткового обсягу прибутку, пов'язаного з ризиком.

Література:

1. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент / І. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Эльта, Ника-Центр, 2006. – 656 с.

2. Финансы предприятий : [учеб. пособие] / [Е.И. Бородина, Ю.С. Голикова, Н.В. Колчина] ; под ред. Е.И. Бородиной. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 2008. – 208 с.

3. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посібн. / [Н.М. Внукова, В.І. Успенко, Л.В. Временко та ін. / за заг. ред. проф. Н.М. Внукової. – Харків : Вид-во "Бурун Книга", 2004. – 377 с.

4. Говорушко Т.А. Страхові послуги : навч. посібн. / Т.А. Говорушко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 400 с.

5. Масалітіна В.В. Планування руху грошових коштів в системі управління фінансовими ризиками / В.В. Масалітіна; Нац. трансп. ун-т. – К. : Вид-во "Родовід", 2011. – 20 с.

6. Козлов В. Г. Класифікація фінансових ризиків [Електронний ресурс]/ В. Г. Козлов // Сайт «Деньги и Кредит». – Режим доступу: <http://koryuka.org.ua/?p=136>.

7.Лапуста М.Г.,Мазурина Т.Ю.,Скамай Л.І.-Финансы организаций (предприятий)./М.Г.Лапуста.,Т.Ю.Мазурина.,Л.І.Скамай-2008.-575с.

УДК 330.1

ПЕРВІСНЕ НАГРОМАДЖЕННЯ КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Ларіна Т. Ф.

Зв'язок первісного нагромадження капіталу (ПНК) з проблемами національної безпеки простежується через ланцюг «національна безпека – національні інтереси» До останніх традиційно відносять утвердження інноваційної моделі розвитку. Ми виходимо з гіпотези про те, що саме незавершеність ПНК в Україні є ключовим фактором гальмування модернізації економіки.

Теоретично процес ПНК продовжується доти, доки в результаті перерозподілу майнових і фінансових активів не сформувалися національні капітали, подальше відтворення яких здійснюється на основі виробничого нагромадження. Проблема завершення ПНК зводиться до двох моментів: завершення перерозподільних процесів, виробниче нагромадження й інвестування нагромаджених коштів у національну економіку.

Ми мусимо констатувати, що процес ПНК в Україні знаходиться у перманентному стані, а екстрактивні інститути визначають його механізми. Перерозподільні процеси не завершені. Основною причиною є відсутність ефективних механізмів специфікації і захисту прав власності. В свою чергу, подібний стан речей став результатом свідомої діяльності української еліти, яка оформилася в олігархію.

Зміна власника (як елемент перерозподільних процесів) може вважатися елементом ПНК в тому випадку, якщо порушується принцип еквівалентності. Яскравим прикладом сучасних методів нееквівалентного перерозподілу власності виступає механізм сквіз-ауту. Останній введено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах» [1], прийнятим у березні 2017 р. Верховною Радою. Сутність процедури полягає у праві власника або групи власників, що контролюють не менше 95 % акцій компанії, примусово викупити решту акцій у міноритаріїв за визначеною компанією ціною. Саме методика визначення викупної ціни викликає багато питань. Найчастіше використовується експертна оцінка, незалежність та адекватність якої викликає обґрунтовані сумніви у зацікавлених сторін. В існуючому вигляді операція примусового викупу акцій міноритаріїв, що позиціонувалася НКЦПФР як цивілізована та спрямована на захист прав дрібних акціонерів, насправді перетворилася на ще один акт розпочатого більше 25 років тому процесу ПНК.

ПНК створило центри економічної влади, однак в українському політикумі вони динамічні. За період незалежності України неодноразово відбувалася зміна владних еліт (в тому числі революційним шляхом): Помаранчева революція (2004 рік) та Революція Гідності (2014 рік). Кожна коаліція, що стає домінуючою, формує канали перерозподілу ренти як поміж власними членами, так і між елітами та рештою суспільства. В правовому полі України, де активно використовуються механізми виключного права, подібна рентоорієнтована поведінка є раціональною з точки зору суб'єктів еліти.

Економічна наука пропонує систематизовану групу факторів завершення ПНК, виходу на траєкторію стійкого економічного зростання [2]:

1. Різке збільшення норми нагромадження (інвестування). В Україні норма нагромадження відповідає тій, що здатна забезпечити розширене відтворення – весь період незалежності вона не опускалась нижче 13,4% (це найнижчий показник, що відповідає 2014 року [3]).

2. Зниження демографічного тиску та розвантаження ринку праці. В Україні ми спостерігаємо стихійні міграційні процеси, що частково виконують цю функцію. За результатами досліджень Міжнародної організації по міграції на сьогодні за межами України знаходиться від 8 до 20 мільйонів осіб українського походження [4].

3. Тривале мирне внутрішнє та зовнішнє існування країни. Україна проводить антитерористичну операцію на територіях Донецької та Луганської областей, однак це не вплинуло суттєво на інституційну структуру.

4. Наявність технологічних досягнень. Україна має значні здобутки в сфері створення нових технологій на основі досліджень і розробок, однак другий аспект інноваційного процесу – розповсюдження (дифузія) нових технологій значно гальмується через «зсув мотивації» у економічних суб'єктів.

5. Наявність ефективних інститутів захисту прав власності, особливо інтересів крупного капіталу. Як вже зазначалося, в Україні так і не була створена ефективна система специфікації прав власності. В цих умовах відсутні стимули формування інклюзивних інститутів.

Отже, основними перепонами на шляху до інноваційної моделі розвитку економіки в Україні є потрапляння до «інвестиційної пастки», коли капітал, що нагромаджено вивозиться за кордон. Вибір же подібної стратегії поведінки пояснюється домінуванням екстрактивних інститутів, функціонування яких консервує ситуацію контрольованої модернізації, рівноваги часткового реформування.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах [Електронний ресурс] : Закон України від 23.03.2017 № 1983-VIII / Верховна Рада України. – 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1983-19>. – Назва з екрана.

2. Балацкий Е. Институциональная дилемма в период первоначального накопления капитала [Режим доступу: <http://nonerg-econ.ru/cat/6/12/>

3. Видобора В. В. Динаміка норми нагромадження в економічному циклі [Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/>

4. <https://zabeba.li/news/>

УДК 336.278(477)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З МВФ

Меренкова Л. О., Холодна Ю. Є.

На сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин для забезпечення зростання економіки України, підвищення рівня добробуту населення, підтримки стабільності курсу національної валюти уряд держави змушений активно залучати зовнішні та внутрішні запозичення, що призводить до підвищення ризиків втрати боргової безпеки країни, актуалізує необхідність удосконалення системи управління державним боргом та боргової політики.

Боргова безпека держави, яка є важливою складовою фінансової безпеки, – це певний рівень внутрішньої і зовнішньої державної заборгованості з урахуванням вартості обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень й оптимального співвідношення між ними, достатній

для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втраті суверенітету та руйнуванню вітчизняної фінансової системи [1].

В результаті узагальнення праць [1 - 4] можна стверджувати, що одним з головних та поширених індикаторів оцінки боргової безпеки держави є відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, критичне значення якого не повинне перевищувати 60 %, оптимальне значення – 20 %. Розраховане на основі даних [5] відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП складало у 2013 р. – 40,2 %, у 2014 р. – 70,3 %, у 2015 р. – 79,4 %, у 2016 р. – 81,0 %, у 2017 р. – 71,8 %, що демонструє тенденцію зростання та не відповідає нормативному значенню індикатора боргової безпеки. Втрата боргової безпеки підвищує ризики неплатоспроможності держави за своїми зобов'язаннями, посилює залежність країни від крупних зовнішніх кредиторів, що може призвести до втрати державного суверенітету, виникають ризики дефолту. У зв'язку з цим в Україні загострюється проблема зниження обсягів і рівня державного та гарантованого державою боргу, виникає потреба в впровадженні виваженої бюджетної та боргової політики.

Основні макропоказники розвитку України, у т.ч. рівень державного боргу, відображаються в Основних напрямках бюджетної політики.[5] Зменшення обсягів державного боргу, забезпечення його оптимального рівня не виступали пріоритетними завданнями бюджетної політики 2012 – 2017 р. У 2014 р. та 2015 р. прогнозне відношення обсягу державного боргу до ВВП встановлювалося на рівні 55 %, у 2017 р. – на рівні 66 %, що не було досягнуте на практиці, та свідчить про недосконалість та неефективність розробки та реалізації бюджетної політики у розрізі її боргової складової.

В Основних напрямках бюджетної політики на 2018 – 2020 рр. основним завданням бюджетної політики наголошується стабілізація публічних фінансів шляхом поступового зменшення дефіциту державного бюджету та зниження державного боргу відносно валового внутрішнього продукту в умовах ризиків, викликаних різким зростанням виплат за зовнішнім боргом у найближчі роки та залежністю державного боргу від коливань валютного курсу. Прогнозні значення відношення обсягу державного боргу до ВВП на кінець року поступово знижуються з 62 % у 2018 р. до 55 % у 2020 р. У розроблених Основних напрямках бюджетної політики на 2019 – 2021 рр. значення цього показника встановлено на рівні 56 %.[5] Таким чином Кабінет Міністрів, Міністерство фінансів та інші уповноважені органи намагатимуться обмежити ріст державного боргу та привести його основні показники до безпечного рівня. Але сьогодні в Україні існують загрози успішної реалізації розробленої боргової та бюджетної політики.

За даними Міністерства фінансів та Кабінету Міністрів Україна у 2019 р. повинна повернути 417 млрд.грн. боргів, які було залучено у 2006 – 2013 рр. У проекті Державного бюджету на 2019 р. обсяг витрат на обслуговування державного боргу сягає майже третини доходів бюджету і це велике навантаження.[7] Внаслідок уповільненого зростання ВВП та обмеженості дер-

жавних доходів Україна не може обійтись без залучення кредитів та позик з міжнародного фінансового ринку для забезпечення виконання своїх боргових зобов'язань.

Головним зовнішнім кредитором України виступає МВФ, продовження виконання програми співробітництва з яким є необхідною умовою для забезпечення доступу України до фінансування з боку міжнародних фінансових інституцій та інших офіційних кредиторів. Україна співпрацює з МВФ з 2004 р. У 2015 р. ухвалено чотирирічну програму "Механізм розширеного фінансування" на 17,5 млрд.дол., з них отримано чотири транші на суму 8,7 млрд.дол. Останній четвертий транш на суму 1 млрд. дол. Україна отримала з великою затримкою і труднощами у квітні 2017 р. [8]

У 2018 р. НБУ прогнозував отримати від МВФ 1,9 млрд.дол. кредитної допомоги, але жодного траншу не було виділено. Між Україною та МВФ виникла криза довіри, оскільки Україна не виконала умов програми для отримання чергового траншу, а саме: прийняття пенсійної реформи, створення антикорупційних судів, прозора приватизація, а також запровадження автоматизованого механізму регулювання тарифів на газ та теплову енергію.

Останній раз місія МВФ перебувала в Україні у вересні 2018 р. та по її результатам ані рішення щодо виділення чергового траншу в рамках існуючої програми, ані перегляду та затвердження нової програми кредитування ухвалено не було. Така ситуація створює ризики неплатоспроможності України за борговими зобов'язаннями у 2019 р., втрати її боргової безпеки, невиконання цільових показників бюджетної та боргової політики, що, як наслідок, призведе до девальвації національної валюти, зниження рівня добробуту населення, посилення економічної та соціальної кризи в суспільстві.

Література:

1. Наказ Міністерства економіки України № 1277 від 29 жовтня 2013 року «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України // Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-A&tag=MetodichniRekomendatsii>.
2. Чеберяко О. В. Державний борг як індикатор боргової безпеки [Електронний ресурс] / О. В. Чеберяко, Н. М. Пасічна // Економічний вісник університету. - 2016. - Вип. 31(1). - С. 283-291. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2016_31\(1\)_43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2016_31(1)_43)
3. Лось В. В. Теоретичні основи управління борговою безпекою [Електронний ресурс] / В. В. Лось, В. І. Усик // Молодий вчений. - 2015. - № 2(2). - С. 153-156. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2(2)_38)
4. Котіна Г. Боргова безпека України: оцінка, ризики та перспективи [Електронний ресурс] / Г. Котіна, М. Степура, П. Кондрю // Схід. - 2017. - № 3. - С. 10-15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2017_3_3
5. «Мінфін» – фінансовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.com.ua/>
6. Проект постанови про основні напрями бюджетної політики [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної ради України. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>.
7. Проект Закону про Державний бюджет України на 2019 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної ради України. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>.
8. Міністерство фінансів України / Офіційний сайт // Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/news/mizhnarodne-spivrobotnictvo/mvf>

GLOBAL PARTNERSHIP IN CONDITIONS OF TRANSFORMATION OF THE SAFETY SYSTEM

Ostapenko V. M.

In the age of globalization, when the world has become more interconnected and interdependent, new challenges are rapidly becoming universal in nature and pose real threats for both national and international security and stability. Crisis phenomena in the international security system arise as a result of the ineffectiveness of international organizations, in the case of inadequate behavior of a large state, inability of the international legal system, violation of the basic bilateral and multilateral agreements.

Modern international relations are characterized by a multidimensional nature in all areas - from economics and finance to security. The interdependence of international actors is constantly increasing, which requires the search for new forms for their coordinated and coordinated interaction. The latest challenges to international security, which are transboundary, require joint efforts of the international community. In these conditions, the task of building a flexible and differentiated system of Ukraine's relations, which will respond to the challenges of the globalized world and contribute to strengthening the role of our state in the world arena, comes to the fore.

In September 2015, within the framework of the 70th Session of the UN General Assembly in New York, countries adopted a new sustainable development program. The New Sustainable Development Goals (CSRs), which all countries of the world today are pursuing, set their own development indicators and include 17 goals and 169 specific tasks. One of the CSRs is the intensification of global partnership mechanisms for sustainable development. Establishing sustainable friendly partnerships between neighboring countries and in the world in the world economy is a key to achieving the goals of sustainable development of the world community and thus ensuring a high quality of life for present and future generations [5].

Global partnership is a means of uniting states which promotes effective interaction between them at all institutional levels of society development and is based on their common interests, contributes to the parity of the distribution of socio-political, economic and cultural potential among the states under the conditions of a common globalization vector of development . In addition, the prospect for Ukraine today is to restore stability in the situation with the state debt and conduct a focused investment policy. In view of the difficult financial situation of Ukraine, the strengthening of cooperation with international organizations remains an important task. It is advisable to improve the monitoring and control of the target spending of funds received from institutional donors in accordance with international principles for the provision of international technical assistance (Table 1) [6].

Table 1

Indicators of Global Partnership for Sustainable Development

Tasks	Indicator	Disaggregation	Target values	Source
Mobilize additional financial resources on the basis of encouraging investments of foreign and domestic investors	The ratio of private money transfers from abroad to GDP (GRP),%	By region	2015 – 5,75 2020 – 6,00 2025 – 6,00 2030 – 6,00	National Bank of Ukraine State Statistics of Ukraine
	Net inflow of foreign direct investment (according to the balance of payments), billion dollars. USA		2015 – 3,0 2020 – 10,0 2025 – 16,0 2030 – 17,5	National Bank of Ukraine
Consistently reduce the debt burden on the economy	The ratio of gross external debt to the export of goods and services in the annual terms		2015 – 28,2 2020 – 18,0 2025 – 11,0 2030 – 7,0	National Bank of Ukraine
Develop partnerships between government and business to achieve Sustainable Development Goals	Number of public-private partnership projects, units	By the areas of public-private partnership	2017 – 5 2022 – 15 2027 – 30 2032 – 45	Ministry of economic development and trade of Ukraine

The relationship of global partnership is one of the important tools for the interaction of countries united around the solution of strategic tasks for the realization of their own national interests and increasing the level of stability in the world.

Each country is a participant in global integration processes, in particular, cooperation in such directions as consolidation of investments in innovative directions, solving of regional environmental problems, development of human communications (tourism, small border traffic), integration of scientific educational and production spheres, etc., is promising for Ukraine, but on the other hand, there are currently no common practice of partnership between public administration and civil society institutions in such areas as the formation of public policy, its monitoring, social control over the activities of central executive authorities, local governments, institutions with budget financing, etc., resulting in the potential challenges, risks and threats and security needs transformation.

Ukraine's potential in the field of international partnership at the cross-border level is promising. Ukraine has taken part in the creation of ten Euro regions, six of them have developed successful cooperation experience in such areas as the resolution of regional environmental problems, the development of human communications (tourism, small border traffic), cooperation in the scientific and educa-

tional spheres, etc. At the same time, the potential of Euro regional cooperation remains unused. The reasons for this are, in particular, the insufficient powers of local authorities in this area, the low level of professional level of managers in the field of local self-government, as well as the issues of management involved in the cooperation of business entities, as well as high levels of corruption. The institutional mechanisms in the field of cross-border cooperation within the Euro regions should be improved, which envisages strengthening their role as coordinating institutions of cross-border cooperation and expanding the powers of regional authorities and local self-government in the implementation of cross-border links.

Implementation of sustainable development in Ukraine is possible provided that the problems of the limited resource potential and the lack of appropriate institutional mechanisms for its optimal application are solved. Lack of investment leads to their concentration on the areas that are key to the development of the relevant sectors. Instead, investing in system components of sustainable development (resource efficiency, reduction of eco-capacity, development of social infrastructure, etc.) remains weak both in private and in state investment.

Investment processes in the country show significant instability. In view of the difficult financial situation of Ukraine, the strengthening of cooperation with international organizations remains an important task. At the same time, the potential of cooperation is still unused. It is necessary to conduct a targeted investment policy that will increase the motivation to invest and consolidate investment in innovative areas. Strengthening international cooperation of Ukraine in the leading areas of scientific and technological development will promote partnership development. This will ensure the expansion of the participation of domestic business entities in international scientific and production cooperation on the basis of information and organizational support of mutual contacts of scientific and scientific-production institutions. The socio-economic effect of implementing the proposed developments is to increase the efficiency of budget planning and budget planning according to the level of security, taking into account the results of the assessment of economic opportunities.

References:

1. Andonova L. B. Governance entrepreneurs: international organizations and the rise of global public-private partnerships / L. B. Andonova. – London: Cambridge University Press. – 2017. – 286 p.
2. Demchenko, N; Kozyryeva, O. Strategic partnership of Ukraine: declarations and realities // Baltic journal of economic studies. – 2015 - T. 1. -- Is. 1. - PP. 75-80
3. Khor M. Developing a global partnership for development: critical issues and proposals for trade and finance / M. Khor // Governance and sustainability. New challenges for states, companies and civil society. – New York : Routledge, 2017. – P. 67-84.
4. Li, XY. Perspectives on the Global Partnership for Effective Development Cooperation / Li, XY., Gu, J., Leistner, S., Cabral, L. // IDS Bulletin-institute of development studies. – 2018. - T. 49. - Is. 3 PP. 145-165
5. Цілі Сталого розвитку 2016-2030. Організація Об'єднаних Націй в Україні. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
6. Цілі Сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/Національна%20доповідь%20України_липень%202017%20ukr.pdf

ВПЛИВ СТРУКТУРНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Павленко Н. В.

Економічна безпека держави, в тому числі і її фінансова складова, значною мірою залежить від конкурентоспроможності економіки на зовнішніх ринках. Остання формується під впливом багатьох факторів, серед яких одним з найважливіших є структура національного господарства. Саме вона визначає місце країни у системі міжнародного поділу праці, а також можливі позитивні чи негативні наслідки від участі у міжнародних відносинах. Протягом останнього десятиліття в Україні можна спостерігати структурні зміни, що призвели до прогресуючого послаблення позицій нашої країни на світових ринках, про що свідчить від'ємна величина показника чистого експорту, починаючи з 2006 року.

Одним з найпомітніших структурних зрушень за роки незалежності стала деіндустріалізація економіки. Якщо у 1992 р. частка промисловості у ВВП становила 50%, у 2017 р. – скоротилася приблизно на половину (21%), причому сектор переробної промисловості складає тепер лише 12 % ВВП [1]. Такі показники відстають від середньосвітового рівня і свідчать про деградацію промисловості, що стала наслідком зниження конкурентоспроможності національної економіки.

Значні структурні зміни торкнулися і аграрного сектору. У 1992 р. його частка у ВВП становила 20%, а у 2017 р. скоротилася до 10% [1], хоча і вона є занадто високою у порівнянні з розвинутими країнами, де сільське господарство виробляє близько 1,5% ВВП [2]. Відносно велика частка сільського господарства у вітчизняній економіці пояснюється низькою продуктивністю праці у цьому секторі та його стабілізуючою роллю в умовах стагнації промисловості. Найбільш позитивний результат структурних змін показала динаміка третинного сектора економіки. Його частка за період незалежності збільшилася з 30 до 51% ВВП, що цілком відповідає постіндустріальним тенденціям розвитку світового господарства [1].

Зазначені зміни у галузевій структурі ВВП позначилися на структурі експорту України. У 2017 р. лідерами товарного експорту стали сільське господарство (23,9%), металургія (23,4%), харчова промисловість (17,1%), машинобудування (9,9%) та видобуток мінеральної сировини (9,1%). Така структура товарного експорту свідчить про його сировинну спрямованість. Основними складовими експорту послуг у 2017 р. стали транспортні послуги (54,6%), послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (16,3%), послуги переробки мінеральної сировини (13,3%), ділові послуги (8,4%) [1]. Позитивною тенденцією є поступове, хоча і нестійке, зростання обсягів реалізації комп'ютерних послуг. Проте лівова їх частка припадає на аутсорсинг, тобто має «сировинний» характер.

Аналіз структури ВВП та експорту дозволяє охарактеризувати економіку України як таку, що має деформовану, асиметричну структуру, в якій переважає сировинна орієнтація. Частка наукоємних виробництв, незважаючи на позитивну динаміку, залишається надзвичайно низькою (14,3% у 2016 р.) [1]. Причина зазначених деформацій, на наш погляд, криється у структурі сукупного попиту, який виступає найбільш впливовим фактором галузевих структурних змін, а також визначає загальну динаміку економічного зростання. Ще десять років тому рівень споживчих витрат цілком вкладався у середньоєвропейські норми 58% ВВП [2]. Проте після кризи 2009 р. цей рівень почав поступово зростати і у 2017 р. становив 66% ВВП [1], тобто впритул наблизився до показників, характерних для найменш розвинутих країн світу, бідне населення яких змушене практично увесь свій дохід витратити на споживання і не має можливості заощаджувати.

Рівень державних витрат в Україні протягом останнього десятиліття коливався у межах 18,7-21,1% і у 2017 р. склав 20% ВВП [1]. Такий рівень в цілому відповідає показникам країн соціально орієнтованої економіки. Проте, аналіз структури витрат Державного бюджету України, показує, що вони переважно йдуть на споживання, а не на розвиток, до того ж не слід забувати і про численні зловживання при здійсненні державних закупівель, які суттєво збільшують державні витрати.

Аналіз динаміки інвестиційних витрат свідчить, що останнє десятиліття виявилось для України періодом проїдання капіталу, оскільки обсяги нагромадження постійно знижувалися, і лише протягом останніх двох років підвищилися до рівня 21% ВВП [1]. Цей рівень не дотягує до показників розвинених країн (24-25%) [2], а якщо врахувати і низьку капіталовіддачу у національній економіці, стане зрозумілим, що він абсолютно не здатний забезпечити економічне зростання та технологічний розвиток. Україні слід орієнтуватися на досвід країн Східної Азії, яким вдається підтримувати частку капіталоутворення на рівні 29-32% ВВП за рахунок активного заощаджування [2].

Частка чистого експорту у ВВП протягом останнього десятиліття постійно коливалася кількісно, але незмінно залишалася від'ємною величиною. Експорт показував незначні зміни і склав у 2017 р. 48% ВВП, а імпорт поступово зростав, досягнувши 56% ВВП [1].

Висновок. Деформація структури економіки України відбулася під впливом зміни структури сукупного попиту у бік збільшення споживання і дефіциту інвестицій. Це ставить під загрозу перспективи економічного зростання в Україні, викликає хронічний дефіцит фінансових ресурсів, формує жорстку технологічну залежність нашої держави від більш розвинутих країн світу і знижує ступінь її економічної безпеки.

Література:

1. Державна служба статистики України: офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. World Bank's Databank. World Development Indicators. URL: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ**Павленко Т. А., Дунаєва Т. Є.**

Перехід до ринкової моделі функціонування економіки змінює завдання та засоби державного регулювання таких процесів. Але зміна завдань не означає механічної відмови держави від її функцій та участі в регулюванні процесів, що відбуваються у цій моделі економіки. Навпаки, особливо на первісних етапах впровадження цієї моделі така діяльність держави є ще більш необхідною [1, с. 56]. Ми підтримуємо позицію, що одним із значних напрямів державного впливу на економічні процеси є їх правове регулювання. Тут має набути відображення загальне та галузеве регулювання [1, с. 59]. Що стосується кримінального права, то мова повинна йти про кримінально-правову охорону економічних процесів, що відбуваються в нашій державі, оскільки рівень злочинності у сфері економіки став загрожувати національній безпеці України, існуванню української спільноти. Як влучно відзначає В.Я. Тацій, одним із головних завдань кримінального права є охорона такої системи господарства, складовими якої виступають сукупність галузей та видів виробництва, система суспільно-виробничих відносин, організаційна структура такої системи господарства тощо [2, с. 15].

Дискусія щодо розмаїття тлумачень так званих «економічних злочинів» не вщухає в наукових колах. На сторінках багатьох наукових праць ми, зокрема можемо побачити такі поняття: «злочини у сфері економіки», «економічні злочини», «тіньова економіка», «кримінальна економіка», «економічна злочинність» тощо. Зазначені поняття часто ототожнюють, проте наявні спроби доведення різної природи окреслених явищ. Щодо кола злочинів, які необхідно відносити до таких, що посягають на економіку, також немає єдності думок. Наприклад, С. Й. Кравчук стверджує, що економічні злочини, це переважно господарські злочини, які вчиняються в різних сферах; економічна злочинність полягає у вчиненні злочинів у сфері господарської діяльності, в тому числі із використанням службового становища. До злочинів економічного характеру С. Й. Кравчук відносить діяння, які пов'язані із спричиненням матеріальної шкоди чи отримання матеріальної вигоди [3, с. 22]. Є.Л. Стрельцов вже багато років відстоює точку зору, що до злочинів, які посягають на економіку, необхідно, в першу чергу, із суто кримінально-правових позицій, відносити злочини проти власності та у сфері господарської діяльності. На думку науковця, саме злочини у сфері господарювання найбільш рельєфно відображають ті складні внутрішні процеси, що взагалі відбуваються у цій сфері [1, с. 59], що є цілком аргументованим.

Іншими словами можемо сказати, що саме норми, які зібрані в окремий Розділ 7 Кримінального кодексу (далі – КК) України «Злочини у сфері господарської діяльності» і є тими самими нормами, що охороняють економіку нашої держави. Станом на 1 жовтня 2018 р. до зазначеного розділу вхо-

дять 34 норми, в яких передбачено кримінальну відповідальність за посягання на суспільні відносини у сфері господарської діяльності.

Згідно з даними державної статистичної звітності 1 СЛ, яку веде Генеральна прокуратура України, у 2016 р. співробітниками відповідних підрозділів Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Національного антикорупційного бюро України та податкової міліції Державної фіскальної служби розслідувалось 9735 кримінальних проваджень, внесених до ЄРДР за вчинення злочинів вказаної категорії, а в 2017 р. – 8740 [4]. Як ми бачимо, можна констатувати зменшення кількості проваджень щодо досліджуваної групи злочинів, майже на 1 тис.

Проте це лише офіційна статистика. І виникає питання чи дійсно вона відображає реальну картину протидії економічним злочинам. Ми не можемо залишити поза увагою дослідження, які наголошують на тому, що рівень тіньової економіки в Україні стабільно росте. На думку В. Мельника та Ю. Гаруста він становить вже близько 55-60%, це по-перше. Про-друге, слідчими усіх зазначених правоохоронних органів у 2017 р. закінчено та з обвинувальними актами направлено до суду 1833 кримінальні провадження вказаної категорії, що фактично складає лише 23% від їх загальної кількості. По-третє, якщо більш детально проаналізувати стан боротьби зі злочинністю у сфері економіки в Україні останнім часом, можемо констатувати її односторонність. Так, у 2017 р. майже 75% (6625 кримінальних проваджень) [5] всіх викритих економічних злочинів у державі кваліфікувалися за 6-ма з 34-х статей, що передбачені розділом 7 КК України: ст. ст. 199, 213, 212, 205, 204, 203-2 КК України. В той же час виявлено лише 34 (0,3%) правопорушення щодо нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету, передбачених статтею 210 КК України, до суду ж з обвинувальним актом було направлено лише 3 кримінальні провадження. Тож питання щодо односторонності боротьби зі злочинністю у сфері економіки в нашій державі, очевидно, є риторичним.

Слід погодитися з О. Г. Кальманом, що оскільки єдиного поняття економічної злочинності не сформовано, дуже складно провести і єдину класифікацію економічних злочинів. Вітчизняне кримінальне право і правозастосовна практика традиційно до злочинів у сфері економіки відносять господарські злочини і деякі злочини проти власності, які вчиняються у процесі економічної діяльності. Головним критерієм, який забезпечує протидію має бути сфера економічної діяльності, а додатковим – галузі економіки, в яких вони вчиняються, оскільки вони визначають не лише вид і характер злочину, а й причини і умови, які обумовлюють його вчинення, а також напрямки заходів протидії з однаковим профілактичним впливом [6, с. 42-43].

Література:

1. Стрельцов Є.Л. Державно-правове регулювання економіки: завдання кримінального права. Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 жовт. 2015 р. / редкол. : В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2015. С. 56-64.

4. Таций В.Я. Ответственность за хозяйственные преступления: объект и система. Харьков: Вища школа, 1984. 26 с.
5. Кравчук С. Й. Економічна злочинність в Україні. Курс лекцій навчальний посібник. – К. : Кондор, 2009. – 282 с.
6. Статистична інформація. Генеральна прокуратура України. URL : <https://www.gr.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення 04.10.2018).
7. Мельник В., Гаруст Ю. Кожен п'ятий. Як в Україні карають за економічні злочини та що з цим робити? URL : https://protocol.ua/ua/kogen_p_yatyy_yak_v_ukraini_karayut_za_ekonomichni_zlochiny_ta_shcho_z_tsim_robiti/ (дата звернення 04.10.2018).
8. Кальман О.Г. Стан і головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми : Монографія. Харків, Гімназія, 2003. 352 с.

УДК 343.2/.7(477)

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Пивоваров В. М., Сокол С. В.

Підрозділом фінансової розвідки (ПФР) України Державною службою фінансового моніторингу (Держфінмоніторингом) вживаються посилені заходи практичного характеру щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Фактична чисельність працівників Держфінмоніторингу зменшилась з 2011 року – 279 осіб і на 01.01.2018 складала 198 осіб. Між тим кількість отриманих повідомлень про фінансові операції збільшилась до 8 044 700 за 2017 рік. Враховуючи, що кількість повідомлень про фінансові операції з 2011 до 2018 року збільшилась у 7,34 рази, а чисельність зменшилась, отже, їх питома вага на кожного працівника збільшилась у 10,34 рази. Це потребує посилення співпраці з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу.

У I півріччі 2018 року Держфінмоніторингом підготовлено 438 матеріалів, з яких 62% узагальнені матеріали. 88 матеріалів спрямовано до органів прокуратури; 83 матеріали – до Служби безпеки України; 101 матеріал - до Національного антикорупційного бюро України та інші в інші органи.

У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, та з учиненням іншого злочину, визначеного Кримінальним кодексом України, становить 297,1 млрд. грн., а стосовно інших 21 випадку фінансових операцій заблоковано кошти осіб, які за інформацією правоохоронних органів можуть бути пов'язані з фінансуванням те-

роризму, сепаратизму, на загальну суму в еквіваленті 10,1 млн. грн..

2018 року Держфінмоніторингом проведено певну кількість координаційних нарад із зацікавленими органами стосовно питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму та укладено Угоду про співробітництво з Державним бюро розслідувань, що посилить запровадження міжнародних стандартів ФАТФ в частині координації співпраці з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу.

Велике значення для удосконалення діяльності з державного регулювання системи фінансового моніторингу має запровадження ризик-орієнтованого підходу та покращення системи освіти, тому для методологічного забезпечення системи фінансового моніторингу, Держфінмоніторингом посилено заходи із взаємодії із суб'єктами первинного фінансового моніторингу, зокрема: його представники взяли участь у 53 освітніх заходах, проведених для більш ніж 2 тисяч осіб.

З метою підвищення кваліфікації суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ) шляхом надання методологічної та методичної допомоги, суб'єкт державного фінансового моніторингу Нацкомфінпослуг 2017 року взяв участь у 120 заходах: лекційних курсах та екзаменаційних комісіях щодо навчання та підвищення кваліфікації відповідальних працівників та працівників СПФМ, залучених до проведення фінансового моніторингу, за підсумками яких видано більше 1 тисячі свідоцтва про навчання та підвищення кваліфікації.

Держфінмоніторингом проведено засідання Робочої групи з розгляду проблемних питань СПФМ – банківських та небанківських установ. Щодо запровадження ризик-орієнтованого підходу необхідно розробляти моделі щодо оцінки ризику в умовах невизначеності [2] та запровадження комплаєнс систем у СПФМ [1].

Велике значення приділяється в координації діяльності ПФР питанням співпраці з громадськістю через діяльність Громадської ради при Держфінмоніторингу, яка регулярно проводить свої засідання.

Спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу потребують уваги з боку Держфінмоніторингу. Результатом є підписаний рамковий Меморандум про співробітництво з Нотаріальною палатою України.

У межах виконання розпорядження КМУ від 30.08.2017 № 601-р «Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року» [4] до КМУ надана узагальнена інформація щодо стану виконання плану заходів на 2017-2019 роки з реалізації даної Стратегії, серед яких

посилення міжнародного співробітництва. 2018 року представники Держфінмоніторингу забезпечили дієву участь у заходах MONEYVAL та у роботі Егмонтської групи ПФР.

У вересні 2018 року у м. Сідней (Австралія) відбулось 25-те Пленарне засідання Егмонтської Групи ПФР, у якому взяли участь понад 400 делегатів з 155 ПФР світу, зокрема, представники Держфінмоніторингу. На засіданні підведено підсумки конкурсу «Найкраща справа Егмонтської Групи» (BECA), як особливої справи, що демонструє багатосторонню співпрацю у справі про корупцію, яка призвела до успішного повернення активів. За голосуванням ПФР-членів Егмонтської Групи розслідування Держфінмоніторингу України визнано переможцем конкурсу [5].

2017 року в Україні проводився 5-й раунд оцінки національної системи протидії відмиванню (легалізації) коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення Комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Комітет MONEYVAL). Представники суб'єктів державного фінансового моніторингу брали активну участь у підготовці до оцінки MONEYVAL, зокрема, були надані відповіді на всі запитання, що надходили від експертів Комітету MONEYVAL, в тому числі віч-на-віч.

За результатами 5-го раунду оцінки України Комітетом Ради Європи MONEYVAL для підвищення ефективності міжвідомчого співробітництва акцентовано увагу на впровадженні Плану дій стосовно удосконалення національної системи фінансового моніторингу, який розроблений Держфінмоніторингом спільно з іншими зацікавленими органами та у травні 2018 року був підтриманий Кабінетом Міністрів України. В цілому розвиток системи фінансового моніторингу в Україні оцінено позитивно.

Література:

1. Внукова Н.М. Управління ризиками фінансових установ у сфері фінансового моніторингу / Н.М.Внукова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2018. – Серія «Економіка» . – №8(36). – С. 64-68.
2. Внукова Н.Н. Экономические риски в управленческих решениях / Н.Н. Внукова, В.В. Московцев.- Липецк: Из-во ЛЭГИ, 1998. – 106 с.URL: http://legacy.stu.lipetsk.ru/files/materials/2799/monogr_mv_v_riski.pdf
3. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за I півріччя 2018 року. URL: <http://www.sdfm.gov.ua/print.php?what=news&id=3622&lang=uk&archived=0>
4. Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 30.08.2017 № 601-р.
5. Розслідування українського Держфінмоніторингу визнали найкращим у світі - Егмонтська Група. URL: <http://www.sdfm.gov.ua/print.php?what=news&id=3677&lang=uk&archived=0>

КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ У ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКАХ

Плескун І. В.

Політика трансформації України спрямовує банківський сектор саме в напрямку європейського розвитку, тому, з метою досягнення відповідності основним стандартам та вимогам європейського рівня повстала необхідність створення ефективної системи комплаєнс у банках.

Банківська інституція за своєю природою є високо-ризиковою системою, тож зобов'язана дотримуватися багатьох вимог, стандартів, нормативів, згідно законодавства та етичних норм.

Упродовж 2014-2017 рр. НБУ ліквідував 88 банківських установ [1], що стало наслідком макроекономічної нестабільності в країні. За порушення діючого законодавства було ліквідовано 14 банківських установ. Цей факт обумовлює необхідність посилення нагляду за дотриманням діючих норм, що регулюють діяльність банків. Одним із способів такого нагляду в світовій практиці є комплаєнс-контроль.

Історія комплаєнс у банківському секторі офіційно починається у 2005 році, коли світ побачив 10 Принципів організації комплаєнсу в Банківських інституціях, видані Базельським комітетом з банківського нагляду у документі «Комплаєнс і його функції в банках» [4].

Згідно з Міжнародною асоціацією термін, «комплаєнс» закріплено як здатність діяти відповідно до закону, набору правил і норм або встановлених вимог і внутрішніх процедур [3].

Відповідно до Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України № 867 від 29.12.2014 року, поняття «комплаєнс» визначається як - дотримання банком законодавчих актів, ринкових стандартів, а також стандартів і внутрішніх документів банку, в тому числі процедур [2].

Статистика параметрів фінансових відносин і вітчизняна практика дослідження свідчать, що основними каналами, через які злочинні доходи проникають в економіку, є саме фінансові установи, і, в першу чергу, банки. Комплаєнс виступає ключовим елементом як в боротьбі з відмиванням злочинних доходів, так і в підтримці стабільності фінансових систем в цілому.

Протягом останніх років в світовій банківській практиці все більше уваги приділяється питанням управління комплаєнс-ризиками. Комплаєнс-ризик – це ризик юридичних санкцій, фінансових збитків або втрати репутації внаслідок невиконання банком законодавчих актів, ринкових стандартів, а також стандартів та внутрішніх документів банку, у тому числі процедур [2]. Комплаєнс-ризик виступає об'єктом комплаєнс-контролю. Невідповідність діяльності банків вимогам регулятора несе в собі основні комплаєнс-ризик. Це можуть бути як штрафні санкції в розмірі до 1% статутного капіта-

лу банку, так і відкликання ліцензії та ліквідація банку. Передбачена також адміністративна і кримінальна відповідальність топ-менеджменту банку в разі порушення вимог, що стосуються протидії відмиванню злочинних доходів.

Сутність комплаєнс-контролю втілюється в його основних функціях: аналітичній, інформаційній, попереджувальній, забезпечення та ін. Він є новим механізмом фінансового контролю за фінансовими послугами [5].

Метою комплаєнс є зведення до мінімуму ризику залучення організації в процеси легалізації злочинних доходів. Головний фактор розвитку комплаєнс - контролю - це державне регулювання щодо його нових форм на етапі посилення глобалізаційних процесів. Коли кожну угоду можуть перевірити, це стимулює учасників фінансових відносин в аспекті відповідальності, бо нікому не хочеться ризикувати своєю репутацією або втратою грошових коштів.

Приоритетними функціями під час організації комплаєнс-контролю є:

- 1) моніторинг змін законодавства;
- 2) запобігання та протидія відмиванню коштів, а також фінансуванню тероризму;
- 3) моніторинг, оцінка та управління комплаєнс-ризиком;
- 4) врегулювання конфлікту інтересів;
- 5) підготовка та узгодження внутрішніх політик, а також процедур комплаєнса для співробітників;
- 6) проведення тренінгів, направлених на навчання співробітників кредитної організації політикам і процедурам комплаєнса;
- 7) дотримання політики інформаційної безпеки.

Розглянуті функції комплаєнс-контролю мають відповідні ознаки внутрішнього контролю у банках.

Слід зауважити, що про більш вагомий підхід банків свідчить і нова якість роботи з клієнтами: кредитні установи все частіше запитують додаткову інформацію та документи, ускладнилася процедура KYC, з'явилася необхідність розкриття бенефіціарів. Банки повинні не тільки отримати докази, що підтверджують і засвідчують особу потенційних клієнтів і їх поточних планів і цілей, а й також переконатися в тому, що їх діяльність законна і не порушує міжнародних правил щодо відмивання грошей і фінансування тероризму.

Провідні фахівці з питань комплаєнс безпосередні учасники процесу оцінки ризиків та моніторингу, у нинішній час приділяють велику увагу чотирьом сферам відповідальності: формування незалежної та об'єктивної перспективи з оцінки ризиків; впровадженню законів, правил і положень в конкретні оперативні вимоги; мінімізації наслідків помилок і тріщин в операційній діяльності; підвищенню рівня загальної корпоративної культури.

Як показує світовий досвід, інтеграція управління ризиками з комплаєнсом дасть вітчизняним банкам відчутні вигоди.

В умовах сьогодення простежується чітка тенденція до приведення

нормативно-правової бази з питань комплаєнс у відповідність до вимог міжнародних стандартів. Для вітчизняних банків доцільним є впровадження методичного інструментарію виявлення ризикових операцій на етапі аналізу мережових схем взаємозв'язків банків та їх клієнтів. Безперечно, необхідне впровадження кваліфікованого департаменту комплаєнса і залученість топ-менеджменту в затвердження таких політик. Банк повинен самостійно проводити ідентифікацію та аналіз господарської діяльності клієнта, використовуючи при цьому можливості ІТ і рекомендації / типології міжнародних організацій.

Література:

1. НБУ. Звіт про фінансову стабільність, 2017. – Вип. 3. – 59 с. – [Електронний ресурс] – URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50604896>.
2. Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України: Постанова Правління НБУ №867 від 29.12.2014 р. – [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0867500-14>.
3. International Compliance Association. – [Електронний ресурс] – URL: <https://www.int-comp.org/>
4. «Комплаєнс і його функції в банках» квітень 2005; Базельський комітет з банківського нагляду [Електронний ресурс]. — Режим до ступу : www.bis.org/publ/bcbs113.pdf
5. Внукова Н. М. Управління ризиками фінансових установ у сфері фінансового моніторингу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: Острог: Вид-во НаУОА, березень 2018. №8(36). С. 64-68.

УДК 339.138

РИЗИК В СТРАХОВОМУ МАРКЕТИНГУ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Пойда-Носик Н. Н., Свадеба В. В.

Перед страховими компаніями України в умовах сьогодення постає значна кількість викликів, які потребують застосування нових підходів в процесі реалізації страхових продуктів. Ключовим рішенням для задоволення багатьох потреб страхової компанії може стати використання всіх можливих переваг страхового маркетингу. Проте маркетингова діяльність, як і будь-яка інша, пов'язана із характерними для неї ризиками.

Існують різні підходи до трактування маркетингового ризику. На думку Волкова І. М., Грачова М.В., маркетинговий ризик – це ризик збитків внаслідок невірної стратегії чи тактики на ринку збуту [1, с. 210]. Згідно з твердженням Кузніцової Н.В. [2, с. 19], маркетингові ризики характеризують умови ринку (а саме попит, пропозицію, ціну), в яких здійснюється фінансово-господарська діяльність підприємства. З таким твердженням погодитися важко, оскільки ризик зазвичай асоціюється з ймовірністю настання несприятливих подій. Тому, на нашу думку, найбільш влучним є трактування

ризиків в маркетинговій діяльності Старостіної А. О. та Кравченко В. А. які розглядають сукупність ризиків, властивих маркетинговій сфері діяльності компанії, які характеризуються ймовірністю виникнення певних подій та їх наслідками, що утруднюють чи унеможливають досягнення цілей на окремих етапах маркетингової діяльності чи цілком у сфері маркетингу [3, с. 91].

На наш погляд, під маркетинговими ризиками доцільно розуміти можливі відхилення в фінансових показниках страхової компанії внаслідок зниження обсягу реалізації страхових продуктів і послуг через скорочення попиту, зниження ціни, посилення конкуренції, погіршення кон'юнктури на ринку, помилок і (або) негнучкості маркетингової стратегії чи плану, реалізації інших ризик-факторів.

Маркетинговий ризик проявляє значну взаємозалежність зі специфікою діяльності компанії, тому існує потреба у виділенні негативних факторів саме в страховому маркетингу. Існує ряд причин появи ризику в маркетинговій діяльності страхової компанії. Серед них, на нашу думку, слід виділити наступні:

1. Неадекватна збутова політика. Зокрема, одним із недоліків в процесі реалізації страхових продуктів може являтися вибір неприйняттого каналу їх реалізації. Не менш суттєвою ознакою є відсутність достатнього фінансового забезпечення витрат спрямованих на підтримку та підвищення попиту на страхові поліси.

2. Відсутність широкого вибору страхових тарифів залежно від можливостей та побажань клієнтів. Це пов'язано із небажанням страхової компанії відходити від традиційних страхових продуктів, займатися інноваційною діяльністю та розробкою більш конкурентоспроможних страхових пропозицій.

3. Посилення конкуренції на власній страховій ніші. Цьому сприяє поява нових конкурентів та привабливіших страхових пропозицій. Слід врахувати можливість нечесної конкурентної боротьби та хедхантинг провідних спеціалістів компанії в страховому маркетингу.

4. Ненадійні страхові посередники. Неякісне виконання посередницької угоди страховим посередником характеризується недоведенням страхових продуктів до цільової аудиторії чи застосування непривабливих цін на них. Також ризиком слугує порушення стабільності їх фінансового стану, відсутність необхідних ділових зв'язків чи надання переваги в реалізації страхових полісів конкурентів.

5. Втрата цільової аудиторії страхової компанії. Призвести до цього може проста переорієнтація клієнтів на інші різновиди фінансових послуг чи втрата купівельної спроможності клієнтів внаслідок нестабільної ситуації в економіці держави чи окремого регіону. Також сезонні коливання попиту на страхові продукти та низька страхова культура можуть поставити перед компанією питання актуальності подальшого ведення страхової діяльності.

6. Формування негативного іміджу страхової компанії. Неякісний

сервіс при реалізації страхових послуг, некоректні рекламні кампанії та PR-заходи можуть дискредитувати страхову компанію в очах клієнтів.

7. Неприятливий бізнес-клімат для ведення страхової діяльності як наслідок зміни чинного законодавства в сфері страхування. Зокрема нестабільність законодавства країни чи багатозначність в трактуванні тих чи інших норм є значним ризиком для страховика.

8. Помилки відділу страхового маркетингу у зв'язку із службовою недбалістю. Часто це пов'язано із неефективною організацією праці. Також значну роль відіграє відсутність мотивації у працівників компанії до прояву власної ініціативи та підвищення кваліфікації згідно сучасних вимог і тенденцій страхового ринку.

Враховуючи можливість негативного впливу зазначених причин на маркетингову політику та рівень прибутковості страховиків, на нашу думку, необхідно здійснити ряд заходів для мінімізації ризиків страхового маркетингу та максимізації прибутків страхової компанії, а саме:

1. Визначити найприбутковіші канали реалізації страхових полісів, закрити неефективні та сформувати нові згідно побажань клієнтів. Змінити структуру витрат на стимулювання попиту шляхом усунення безрезультатних та перерозподілення отриманих внаслідок цього коштів на статті витрат, які приносять результат.

2. Розділити страхові продукти на пакети «Максимум» та «Мінімум», де перший включає максимально можливу кількість страхових послуг та високий страховий тариф, а інший — мінімальну кількість та прийнятний по ціні страховий тариф для фінансово обмежених клієнтів.

3. Розроблення стратегії протидії конкурентам, визначення їх сильних сторін та використання слабких. За можливості перетворення провідних конкурентів на партнерів шляхом укладання угод перестраховання, що водночас сприятиме мінімізації ризиків даного страховика.

4. Створення системи оцінювання страхових посередників для відмови від ненадійних. Диверсифікація страхових посередників та зменшення залежності від їх послуг. Забезпечити оперативний обмін інформацією про виконання укладених угод та посилити штрафи за їх порушення.

5. Зменшення залежності від наявної цільової аудиторії та її розширення завдяки новій потенційній ніші на страховому ринку. Проведення безкоштовних консультацій та семінарів на тематику страхової діяльності компанії для зростання страхової культури.

6. Удосконалення якості сервісу при реалізації страхових послуг, здійснення тематичних рекламних кампаній та PR-заходів. Формування системи антикризових заходів для захисту від пропаганди та негативного освітлення діяльності компанії в громадськості. Забезпечення прозорості діяльності.

7. Моніторинг та своєчасне реагування на зміни в страховому законодавстві. Використання послуг лобістів для просування інтересів страховика в органах державної влади.

8. Зростання залежності рівня заробітків працівника від результатів його діяльності. Підвищення фінансової винагороди за вдало проявлену ініціативу. Організація праці на засадах детального розподілу функцій, творчої свободи та зрозумілої системи вимог страхового маркетингу.

Діяльність страхових компаній повною мірою залежить від того, наскільки ефективно вони реалізують страхові продукти та справляються з бар'єрами на цьому шляху. Відповідно лише ті страховики, які вдало оцінюють ризики в страховому маркетингу та своєчасно реагують на них, здатні забезпечити собі можливість вижити та функціонувати прибутково.

Література:

1. Волков И. М. Проектный анализ: продвинутый курс: учеб. пособие [Текст] / И. М. Волков, М. В. Грачев – М.: Инфра-М, 2004, – 495 с. 191
2. Кузницова Н. В. Управление рисками: учеб. пособие [Текст] / Н. В. Кузницова. – Владивосток: ТИДОТ ДВГУ, 2004. – 168 с.
3. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика: Навч. посіб. [Текст] / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко – К.: Кондор, 2004. – 200 с.

УДК 343.98 : 343

СУТНІСТЬ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Попович Л. О.

Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів залишаються в Україні одним з найбільш поширених економічних злочинів. На даний час є підстави стверджувати, що ухилення від сплати платежів до бюджету стало нормою поведінки багатьох керівників суб'єктів оподаткування. Держава постійно стикається з проблемою наповнення бюджету грошовими коштами для виконання економічних і соціальних програм.

За оцінками спеціалістів, близько 40 % коштів, які повинні були надійти до державного бюджету як податкові платежі, поповнюють ресурси тіньової економіки [7]. Але проблема не тільки у тому, що держава недоодрержує належних їй коштів. Суспільна небезпека ухилення від сплати податків полягає ще й у тому, що цим посилюється економічний базис організованої злочинності. Несплата податків досягає таких масштабів, коли вона із економіко-соціальної проблеми поступово перетворюється в проблему економічної безпеки держави.

В Україні криміналістичні проблеми розслідування ухилень від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів не знайшли широкого висвітлення у наукових роботах і були предметом дослідження лише деяких наукових праць [4]. Варто зазначити, що структура криміналістичної характерис-

тики залежить від особливостей вчиненого злочину. Тобто, елементи структури можуть мати певні особливості залежно від змісту злочинної діяльності. Погджуємося з точкою зору О.Н. Колесніченка та В.О. Коновалової, які виділили головні елементи криміналістичної характеристики для всіх злочинів: 1) спосіб вчинення злочину (у широкому його розумінні); 2) місце та обстановка вчинення злочину; 3) час вчинення злочину; 4) знаряддя та засоби вчинення злочину; 5) предмет злочинного посягання; 6) особа потерпілого; 7) особа, яка вчинила злочин; 8) сліди злочинного діяння [5].

Криміналістична характеристика ухилень від сплати податків повинна розкривати зміст злочинної діяльності, яка має прояв на сучасному етапі. Тобто максимально скоротити відстань між проведеними науковими дослідженнями та використанням їх результатів у ході виявлення та розслідування злочинів. Під час формування наукових рекомендацій необхідно аналізувати зміст злочинної діяльності не лише за матеріалами кримінальних проваджень (кримінальних справ), а і використовувати матеріали оперативно-розшукової діяльності, інформацію аналітичних підрозділів. Це дозволить у методичних рекомендаціях врахувати прояви злочинної діяльності, які не стали надбанням судово-слідчої практики.

Поєднуємо думку Н. Бейсекеєвої, яка вважає, що головними спрямуваннями при визначенні поняття криміналістичної характеристики злочинів повинні бути: 1) вивчення та узагальнення ознак певного виду злочинів; 2) встановлення та врахування закономірних зв'язків між цими даними; 3) призначення для виявлення, розслідування та профілактики злочинів [6]. Профілактику як елемент криміналістичної характеристики у своїх дослідженнях також зазначають інші науковці [1; 2; 3; 4; 5]. Враховуючи викладене, вважаємо, що криміналістичну характеристику злочинів складає сукупність узагальнених даних про злочин (групу, вид), які створюють умови для успішного виявлення та розслідування суспільно-небезпечних діянь. Криміналістична характеристика злочину включає в себе будь-які обставини, які характеризують злочин та полегшують діяльність правоохоронних органів щодо його розслідування.

У криміналістичній характеристиці ухилень від сплати податків найбільшого значення набувають такі її елементи як: 1) способи підготовки, вчинення та приховування злочину; 2) особливості механізму утворення слідів; 3) характеристика особи злочинця.

Підсумовуючи, можна зазначити, що криміналістична характеристика є системою криміналістично значущої інформації про злочин, яка створює передумови вибору ефективних процесуальних рішень та комплексу слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших організаційних заходів та підставою для формування окремих методик розслідування злочинів.

Література:

1. Ахтырская Н. Понятие и предмет криминалистической классификации // Российский следователь. – 2012. – №2. – С. 2-4.

2. Богинский В.Е. Проверка показаний подозреваемого // Проблемы социалистической законности. – Харьков, 2006. – Вып.17. – С.70-74.
3. Богинский В.Е. Система тактических приемов допроса подозреваемого: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Харьковский юридический институт. – Харьков, 1991. – 17 с.
4. Бахин В.П. Криминалистическая характеристика как элемент расследования // Вестник криминалистики. – 2000. – Вып.1. – С.16-22.
5. Баширова Н.В. Использование бухгалтерских познаний в расследовании налоговых преступлений: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Краснодарский юридический институт МВД России, 2012. – 21 с.
6. Бейсекеев Н.А. Организация начального этапа расследования уклонений от уплаты налогов // Научные труды Академии налоговой полиции. – 2013. – Вып. 1. – С.128-133.
7. Шовкопляс Т.С. Основні напрямки вдосконалення попередження та боротьби з податковими правопорушеннями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу://http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/01_2011/11shtszpp.pdf

---

UDC 336.763

ORGANISATION OF FRAUD MONITORING IN THE SYSTEM OF BANK ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT

Rats O. M., Omelchenko O. I.

Domestic banking institutions, like other entities of the economy, carry out their activities in conditions of unpredictability, uncertainty, threats and dangers. At the same time, the role of banks is constantly increasing. The banking system is an important element of the economy and has a significant, versatile impact on all aspects of society's life.

One of the main components of the system of economic security is the monitoring of banking operations as a form of counteracting fraud in various functional areas of the bank's activities. Permanent monitoring of fraudulent activities as one of the obligatory elements of the Bank's economic security management is, in our opinion, important and topical issues in the context of providing a sustainable and efficient functioning of the domestic banking system.

The analysis of various aspects of the problems connected with the fight against fraudulent acts in the bank has shown that the theoretical basis of the questions of fraud monitoring of banking activity is represented by an extremely small number of developments. Such situation requires further research in this area, taking into account the specifics of the functioning of banking institutions of Ukraine.

The purpose of the study is to analyze the essence of fraud monitoring in the management system of the economic security of banking business and to identify the features of its implementation and organization in the domestic

banking sector.

Depending on the strategic objectives put by the bank's management to ensure the bank's economic security we can identify the main goals of banking security management:

- high indicators of financial results of functioning of the bank;
- ensuring the competitiveness of banking products;
- improvement of the organizational structure of the bank and the availability of effective managers;
- high level of personnel qualification;
- effectively organized bank security system;
- perfect system of forecasting, diagnosis and prevention of internal and external threats, etc.

For identification and avoidance of threats connected with unauthorized actions of subjects of banking operations, fraud monitoring of separate types of bank activity is used.

Fraud monitoring is an important tool for managing the bank's economic security. Its essence is to monitor both internal and external information for the purpose of detecting malicious actions [1, p. 128]. Fraud monitoring is based on the definition of the behavioral model of the user and the formal rules of conducting banking operations [2, p. 9].

In general, the term "fraud" is understood as any type of fraud in the IT sphere [3, p. 12]. The spread of e-commerce has contributed to a significant increase in illegal transactions with bank payment cards (carding or card fraud).

The appearance of various systems of fraud monitoring is connected, first of all, with the variety of objects of fraud of banking activity: fraud in the loan provision; fraud in the implementation of deposit transactions; fraud in the field of remote banking services; fraud with bank payment cards; fraud in settlement transactions; fraud related to unlawful actions of the personnel.

In order to minimize the problem of credit indebtedness, banks implement a variety of measures aimed at organizing on-the-spot monitoring of the credit process. Its main task is to identify problems in the quality of the loan portfolio, which has lately dropped significantly under the influence of both economic and political instability.

With the help of fraud monitoring of credit operations, the bank may detect deviations from the established algorithm of the lending process for bank customers. In case of deviation from the given parameters of lending, for example, such as non-compliance with the schedule of repayment of debts, deterioration of the financial condition of the borrower, inappropriate use of the loan, etc., the system of fraud monitoring determines the direction of changes of established processes and informs the relevant specialist.

The introduction of fraud monitoring of credit operations allows us to identify the causes of credit risk and apply measures on the formation of a qualitative loan portfolio in a timely manner.

The use of fraud monitoring allows according to pre-defined rules to automatically detect and block suspicious transactions. The main indicators of fraud monitoring in banks are: amount of payments; recipients of payments (entities and individuals) and their appointment; average or total number of operations for a set time interval; IP / MAC addresses and their geography; device identification number; used resources (operating system type, browser); "black" and "white" lists of recipients.

All fraud monitoring systems can be divided into online and offline. The first systems allow to carry out the real-time transaction analysis. Offline systems perform transaction analysis only after their completion.

Organization of fraud monitoring in domestic and foreign banks has significant differences. Foreign banks attract third-party companies specialized on detecting fraud, and domestic financial institutions prefer to use their own fraud monitoring systems.

Today there are suggestions for the sale of existing fraud monitoring systems and modules, such as RSA Transaction Monitoring, Oracle Adaptive Access Manager, ArcSight FraudView on the domestic market.

Large domestic banks, as a rule, use their own fraud monitoring systems and implement special risk management units in the bank, whose functions include: the formation of rules and algorithms for the recognition and preventive detection of fraudulent operations; interconnections described suspicious transactions; analysis of possible fraud on the basis of the first non-payment of the loan; calculations of credit card problem level; centralized blocking of operations of employees and points of sale on the basis of exceeding the given acceptable level of risk.

In general, fraud monitoring in Ukraine is unsystematic and does not represent a specific integrated system. Typically, fraud monitoring functions are assigned to IT departments and security services or to qualified professionals.

Thus, there is no single method or means of protection from the fraud. Banks use fraud monitoring systems based on different degree of centralization, complexity and systematic organization of such systems.

So, effective protection against the fraud, which will minimize risks is possible only on the basis of observance of a number of rules of organization of the system of fraud monitoring and application of a complex of organizational and technical measures based on innovative methods and solutions to the security of banking operations.

References:

1. Brar, T. Vulnerabilities in e-banking: A study of various security aspects in e-banking / International Journal of Computing & Business Research // T. Brar, D. Sharma, S. Khurmi. – 2012. – №6. – P. 127 – 132.
2. Mannan, M. Security and usability: the gap in real-world online banking / M. Mannan // New Security Paradigms and Workshop. – 2008. – № 4. – P. 1 – 14.
3. Usman, A. Critical Success Factors for Preventing e-Banking Fraud / A. Usman, M. Shah / Journal of Internet Banking and Commerce. – 2013. – № 18(2). – P. 1 –13.

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛІНГ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Сабліна Н. В., Капустянко Ю. О.

Функціонування суб'єктів підприємництва в умовах динамічної економіки характеризується наявністю постійного ризику та загроз, що потребує дотримання високого рівня фінансової безпеки, який свідчить про захищеність фінансових інтересів підприємства від загроз як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Підвищення рівня ризиків підприємницької діяльності потребує від суб'єктів господарювання формування середовища фінансової безпеки, визначення основних факторів впливу на їх безпеку. Фінансову безпеку розглядають як кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільний захист його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих потенційних та реальних загроз зовнішнього та внутрішнього походження, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному та перспективному періодах [1].

Однією із найсучасніших і ефективних систем керування підприємством, що забезпечить концентрацію дій на найбільш пріоритетних напрямках діяльності підприємств виступає контролінг, який формується як система інтегрованої цілісності інформації та спрямовує свою діяльність на ефективність і своєчасність прийняття обґрунтованих управлінських рішень керівництвом підприємства. Отже, розроблення заходів з удосконалення процесів управління та покращення фінансово-господарської діяльності підприємств в контексті розвитку контролінгу є актуальним і своєчасним завданням.

Контролінг – це відособлена система, економічна сутність якої полягає в динамічному процесі перетворення й інтеграції існуючих методів обліку, аналізу, планування, контролю й координації у єдину систему одержання, обробки інформації та прийняття на її основі управлінських рішень [2].

Отже, контролінг є дієвим інструментом досягнення цілей підприємства, що інтегрує процеси збору, синтезування та аналізу інформації з подальшою трансформацією її результатів, сприяє виявленню тенденцій та закономірностей явищ і процесів та створює умови для забезпечення стабільних позицій підприємства у довгостроковій перспективі. Варто підкреслити, що контролінг не виконує на підприємстві принципово нових функцій, а новизна даної концепції полягає у розподілі завдань шляхом поєднання таких основних функцій менеджменту як планування, інформування, контроль та керування.

Місце контролінгу в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва можна визначити наступним чином: контролінг завдяки своїй зда-

тності використовувати специфічні методи та інструменти збору, обробки, координації та інтерпретації інформації здатен забезпечити інформаційну базу для забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та сприяти досягненню тактичних та стратегічних цілей.

Контролінг фінансової безпеки повинен виконувати такі функції: інформаційну, яка полягає в своєчасному та повному забезпеченні керівництва та персоналу організації потрібною інформацією для управління та роботи; аналітичну – аналіз фактичних відхилень показників від планових, пошук причин їх відхилення, аналіз даних про зовнішнє середовище; моделюючу – створення альтернативних планів, пошук оптимального шляху досягнення поставлених цілей; констатуючу – оцінка ступеня виконання плану, моніторинг виконання плану; регулюючу – діяльність, в процесі якої, в разі необхідності, змінюються планові показники з метою пристосування підприємства до змінених умов [3].

Зазначимо, що контролінг в системі управління фінансовою безпекою підприємства в обов'язковому порядку повинен передбачати періодичне проведення діагностики його фінансового стану для своєчасного виявлення ознак, що свідчать про ступінь розвитку підприємства. В процесі проведення фінансової діагностики відбувається координоване порівняння фактичних і запланованих показників з метою виявлення відхилень від цільових орієнтирів і їхніх причин, на основі чого подальша дія контролінгу полягає в розробці альтернативних сценаріїв досягнення запланованих значень відповідних показників. У результаті формуються варіанти обґрунтованих управлінських рішень, які узгоджуються з керівництвом. Прийняте керівництвом рішення опрацьовує контролінгова служба й виробляє адаптовані до нього напрямки діяльності підсистем менеджменту підприємства. Таким чином, процес контролінгу в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства носить циклічний та безперервний характер.

Таким чином, в сучасних умовах для ефективного функціонування вітчизняних промислових підприємств запровадження контролінгу в систему управління їх діяльністю вважаємо вкрай необхідним, оскільки це надасть змогу не лише своєчасно виявляти і використовувати нові резерви підвищення результативності підприємства, а й приймати кваліфіковані управлінські рішення для запобігання (подолання) виявлених кризових ситуацій.

Література:

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
2. Прохорова В. В. Контролінг в управлінні витратами підприємств [Текст] : Монографія / В.В. Прохорова, Н.В. Сабліна. – Харків : УкрДАЗТ, 2010. – 256 с.
3. Квач Я. П. Контролінг як елемент фінансово-економічної безпеки підприємств енергетичного комплексу / Я. П. Квач. [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2015/%E2%84%961\(78\)/uazt_2015_1_3.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2015/%E2%84%961(78)/uazt_2015_1_3.pdf)

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: РИЗИКИ І ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Синегубов О. В.

У широкому розумінні національна безпека України – це спосіб самозбереження народу України, який досяг рівня організації у формі незалежної держави. Цей спосіб уможлиблює його державно-організоване існування і вільний саморозвиток, надійний захист від зовнішніх і внутрішніх загроз. Національну безпеку України можна визначити як систему державно-правових та суспільних гарантій, що забезпечують стабільність життєдіяльності та розвитку державно-організованого народу України загалом, а також кожного окремого громадянина держави.

Відповідно до пропозицій «Фонду національної міжнародної безпеки» при ЮНЕСКО, національна безпека визначається як система державних та суспільних гарантій, що забезпечують стабільний розвиток нації, захист базових цінностей та інтересів, джерел духовного і матеріального добробуту від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Суб'єктом національної безпеки України є народ України як спільнота громадян усіх національностей, які проживають на її території. Національні цінності – матеріальні і духовні об'єкти, ставлення до яких набуло визначального значення для самоусвідомлення та існування народу України. Це основа мотивації, саморозвитку і діяльності народу України. Національні інтереси – усвідомлювані на рівні вищих органів державної влади потреби народу України у збереженні та розвитку національних цінностей [1, с 35]. Залежно від характеру та сфери виявлення національні інтереси слід підрозділяти на: стратегічні й тактичні, політичні й економічні, соціальні й екологічні тощо.

Проблема національної безпеки України та її забезпечення виникає як антитеза такому явищу як загроза національним інтересам України. Під загрозами національній безпеці України треба розуміти такі потенційно та реально небезпечні діяння (природні та соціальні), що здатні завдати шкоди національним цінностям або унеможливити реалізацію життєво-важливих національних інтересів українського народу. Загрози можуть бути класифіковані відповідно до: якості (достеменності) виявлення: уявні і реальні загрози; характеру спрямування: прямі і непрямі; характеру здійснення: явні і приховані; розташування джерела: внутрішні і зовнішні; змісту загрози: воєнні, економічні, соціально-психологічні, екологічні, ідеологічні, техногенні, інформаційні тощо.

Слід зазначити, зокрема, що експертами з економічної безпеки був чітко окреслений ступінь важливості та гостроти такої загрози, як неконтрольований вплив за межі України інтелектуальних, матеріальних, фінансо-

вих ресурсів. За гостротою вона посіла друге місце серед внутрішніх загроз національній безпеці, а за вагомістю — третє. Водночас ця загроза виходить практично з усіх сфер національної безпеки, бо національне багатство (в широкому його розумінні) складається з матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних, природних, науково-технічних ресурсів, інтелектуального та людського капіталу. Внесення цього напряму забезпечення інтересів до кола пріоритетних сприятиме удосконаленню державного управління у контексті забезпечення національної безпеки. Варто запровадити оцінку національного багатства України (у натуральних та вартісних показниках) та його щорічний моніторинг.

Щодо внесення до пріоритетів національної безпеки подолання стагнації виробництва та забезпечення його розвитку слід враховувати, що експерти серед внутрішніх загроз економічній безпеці на перше місце (як особливо небезпечну загрозу) віднесли саме занепад виробництва, відсутність ефективної системи відтворення виробничого потенціалу, а за вагомістю (93% опитаних) вона посіла друге місце. А з огляду на те, що ця загроза виходить з кількох сфер національної безпеки (економічна, науково-технологічна, екологічна та ін.) є підстава для внесення її до пріоритетних національних інтересів. При досягненні цього національного інтересу він може бути виведений із кола пріоритетних, але для нинішнього стану розвитку країни він є актуальним.

Найвагомішими серед внутрішніх загроз національній безпеці є зростання економічних злочинів, «тіньової економіки», криміналізація економічних відносин, корупція. Так вважають 96% експертів з економічної безпеки [2, с53]. За гостротою ця загроза посіла третє місце, а за вагомістю — друге. При визначенні причин неефективності державного управління корупція в управлінських структурах, яку констатувало 91% опитаних, за гостротою впливу та за вагомістю посіла друге місце. Серед причин занепаду виробництва корумпованість та поширення злочинності у виробничій сфері посіла за вагомістю п'яте місце.

На думку міжнародних експертів, Україна в останні п'ять років входить до п'ятірки «держав-лідерів» з корупційних діянь. Найвідоміший в Україні фахівець з проблем подолання корупції М.І.Мельник вважає, що у сучасних умовах корупція стала чинником, який реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу в Україні [2,с64]. Вона впливає на управління, політику, економіку, виробничу, соціальну, правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. Неправова поведінка стає нормою, формуються умови для соціально-економічної пасивності, посилюються тенденції моральної та духовної деградації суспільства. Все це є підставою для внесення до кола пріоритетних національних інтересів зниження рівня «тінізації» економіки, корупції та криміналізації економічних відносин.

На думку фахівців, потребує удосконалення вся структура загроз національній безпеці в економічній сфері, до яких слід віднести: відсутність со-

ціально орієнтованої економіки; занепад виробництва, відсутність ефективної системи його відтворення; руйнування та вплив за межі країни національного багатства України; зростання «тіньової» економіки, корупції, економічних злочинів, криміналізація економічних відносин; структурно-технологічну незбалансованість економіки, поглиблення структурних деформацій; низьку ефективність державного управління економікою; неефективність економічних відносин та валютно-фінансового регулювання; значні диспропорції у соціально-економічному розвитку регіонів; високий рівень політичного протистояння, негативний його вплив на економічний розвиток.

Сюди ж слід було б додати і наявну нині значною мірою економічну ізоляцію України від світової економічної системи.

Результати проведеного експертного опитування фахівців України з проблем економічної безпеки свідчать, що 67% експертів вважають за необхідне виділити як самостійну структурну складову національної безпеки регіональну безпеку. Послідовність оцінок експертів простежується і в аналізі стану регіональної безпеки. Кількість незадоволених станом регіональної безпеки становить 34%, а оцінюючи вагомість загроз національній безпеці, 33% експертів визначили найбільш вагомими регіональні загрози.

Отже, до загроз регіональної сфери національної безпеки належать ті, що обумовлюють значні диспропорції у соціально-економічному розвитку регіонів, посилюють територіальний та економічний сепаратизм, а саме: відсутність балансу інтересів у системі «центр-регіон», нечіткий розподіл прав, функцій, обов'язків та відповідальності між центром та регіонами; посилення у регіонах негативних наслідків структурної перебудови економіки; зростання кількості депресивних регіонів; критичний стан малих міст і сіл, шахтарських поселень у районах закриття вугільних шахт, неефективність заходів щодо їх відродження та підтримки; неефективний міжрегіональний розподіл праці, недосконалість механізму використання трудових ресурсів, неформовані регіональні ринки праці; відсутність належної державної підтримки регіонів, що мають стратегічне значення для держави; високий конфліктний потенціал регіонів, де розташовані підприємства вугільної промисловості; низький рівень демократизації регіонального управління.

Література:

1. Бутейко А. Національна безпека України та міжнародне співробітництво в сфері боротьби з тероризмом / А. Бутейко // Проблеми безпеки особистості, суспільства, держави. – 2015. – № 6. – С. 11–12.

2. Закон України «Про основи національної безпеки України». – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15>.

3. Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 10. – Ст. 85.

4. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії. – К.: Атіка, 2013. – 304 с.

5. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденція розвитку) : [навч. посібник] / Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник, В. Т. Білоус; [за заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник]. – К.; Ірпінь : Преса України, 2014. – 304 с.

РОЗКРАДАННЯ МАЙНА – НАЙБІЛЬША ЗАГРОЗА ДЛЯ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Фурса В. А., Ворфоломєєва О. М.

Злочини у сфері підприємницької діяльності можуть поширюватись на підприємця як суб'єкта господарських відносин, так і на фізичну особу. Предметом злочинів проти власності стають гроші і цінні папери, майно (рухоме та нерухоме) та майнові права. Наслідки злочинів проти власності завжди носять матеріальний характер і виражаються у нанесенні матеріального збитку, який може бути реальним та виступати у формі упущеної вигоди.

Найбільшою загрозою для безпеки суб'єкта господарювання із злочинів проти власності належать всі випадки розкрадання (крадіжка, розбій, грабїж, шахрайство), вимагання і заподіяння майнового збитку шляхом обману або зловживанням довірою. Всі ці злочини носять корисливий характер і відбуваються навмисне.

Розкрадання слід віднести до найбільш розповсюджених злочинів із підвищеною суспільною небезпекою. Предметами, що спонукають на подібні злочини найчастіше є валюта готівкова чи безготівкова (національна та іноземна) та цінні папери (акції, облігації, векселі, чеки, сертифікати тощо). Досліджуючи розкрадання слід мати на увазі, що не будь-яке вилучення майна можна віднести до злочину. Злочинним буде вилучення майна, що знаходиться на балансі юридичної особи чи юридично надійшло у фонди підприємства, воно має бути фізично або юридично вилучене з фондів власника та заподіяний матеріальний збиток, при цьому такі дії є протиправними та безплатними. Злочини, що загрожують безпеці підприємницькій діяльності, об'єднують в наступні групи: злочини вчинені посадовою особою – перепони законній підприємницькій діяльності; злочини вчинені шляхом незаконного використання прав – незаконне підприємництво, псевдопідприємництво, незаконна банківська діяльність; злочини у кредитно-фінансовій сфері – незаконне отримання кредиту, злісне ухилення від погашення кредиторської заборгованості; злочини, пов'язані з безпосередньою діяльністю на ринку – монополістичні дії та обмеження конкуренції, незаконне використання товарного знаку, свідомо помилкова реклама; злочини, пов'язані з незаконним отриманням та розголошенням відомостей, які складають комерційну таємницю; злочини, пов'язані із процедурою банкрутства – неправомірні дії при банкрутстві, навмисне банкрутство, фіктивне банкрутство.

Шахрайство являє собою розкрадання чужого майна або придбання на нього прав шляхом обману чи зловживанням довірою. При скоєнні такого злочину потерпілий сам передає у руки злочинця майно, вважаючи, що той має на нього право, може відбуватись у різних формах, а саме:

–шахрай видає себе за працівника податкової інспекції та отримує гроші за обіцянку допомогти зменшити податок;

- шахрай видає себе за представника влади і на цій підставі отримує гроші, як штрафи;
- виготовлення підроблених документів і отримання на їх підставі кредиту чи грошей за дорученням;
- створення фірм, оформлених на підставних осіб, спеціально для проведення конкретної операції (фірми-одноденки);
- продаж за повну чи завищену вартість некомплектного товару;
- використання у розрахунках фальсифікованих предметів плати чи документів;
- використання підроблених кредитних карток.

Останнім часом набувають поширення види шахрайства, що пов'язані із заволодінням коштами за допомогою комп'ютерної техніки.

Значну загрозу безпеці підприємницькій діяльності представляють особи, які ступають із ними в контрагентські відносини, укладають договори, але не мають на це законних підстав. Таким шляхом виникає незаконне підприємництво або псевдопідприємництво. Найчастіше незаконне підприємництво супроводжують такі злочини, як шахрайство, вимагання, незаконне використання товарних знаків. Незаконне отримання кредиту тощо. Фіктивне підприємство створюється для отримання кредитів, звільнення від податків або діставання іншої майнової вигоди. Найбільш витонченим і складним для виявлення є псевдопідприємництво, що представляє чи не найбільшу загрозу та небезпеку підприємницькій діяльності. У цьому випадку створюється законна за формою комерційна організація, у наміри керівництва якої не входить здійснення комерційної діяльності або здійснюється заборонена діяльність (незаконне виготовлення зброї, виробництво і реалізація наркотиків, вибухових та радіоактивних речовин, боєприпасів). Ефективним способом захисту підприємницької діяльності від такого виду злочинів є збирання інформації про потенційних контрагентів.

Таким чином, всі економічні злочини, що зазіхають на економічну безпеку підприємництва, за суб'єктами взаємин поділяють на наступні категорії:

- підприємець (фізична або юридична особа) – посадова особа;
- підприємець (фізична або юридична особа) – власні працівники;
- підприємець (фізична або юридична особа) – контрагенти, партнери, конкуренти.

Наведені вище економічні злочини є найтипівішими для сучасного періоду господарювання в Україні та становлять наймасштабнішу загрозу економічній безпеці підприємництва.

Література:

1. Кибанов А. Л. Роль організаційно-економічного механізму забезпечення протиправних дій у діяльності. Бизнес бук - К., 2015. - С. 127-131.
2. Решетняк В. Л. Види та шляхи боротьби з протиправними діями у підприємницькій діяльності. Приор - К., 2015. - С. 177-182.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ

Цукан С. В., Мамай А. С., Петровська С. А.

Управління страховими ризиками є основою діяльності специфічних компаній, які провадять страхову діяльність, оскільки вони не тільки постійно стикаються з різноманітними видами ризиків, а й беруть їх на власну відповідальність. Зважаючи на це, страхові компанії повинні не тільки правильно оцінювати ризики, а й ефективно ними управляти. Саме тому існує гостра необхідність у розробці, використанні та постійному вдосконаленні ефективних інструментів управління страховими ризиками та ліквідації їх негативних наслідків. Окрім вищезазначеного, необхідно звернути увагу на те, що стратегія і тактика управління страховими ризиками у страховій діяльності має істотні відмінності від управління ризиками в інших сферах, що потребує здійснення сукупності специфічних організаційно-фінансових заходів антикризової діяльності, які у зарубіжній практиці отримали назву «ризик-менеджмент».

Мінімізація в майбутньому фінансових витрат страховика, а також максимізація прибутку від страхової діяльності – це наслідки низки послідовних етапів, які поєднуються в ефективне управління страховими ризиками. Саме це і є метою проведення даного дослідження.

Окремі аспекти управління страховими ризиками знайшли своє відображення у працях таких дослідників, як А.А. Александров, В.Д. Базилевич, І.О. Бланк, В.П. Братюк, К.Ю. Барса, Д. Ваніна, І.Ю. Герасимова, Г.О. Доц, М.С. Клапків, О.В. Козьменко, С.С. Осадець, Т.А. Ротова, А.І. Уколов, В.М. Фурман, К.В. Шелехов.

На розвиток ринку страхування в Україні в умовах сьогодення впливає низка як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, зокрема:

- недосконалість нормативно-правової бази;
- економічна та політична нестабільність;
- незабезпеченість кваліфікованими кадрами: андеррайтерами, актуаріями;
- відсутність ефективного управління ризиками і т.д.

Така ситуація потребує пошуку нових шляхів підвищення конкурентоздатності, фінансової стійкості та стабільності страхових компаній, що зможе забезпечити, зокрема, ефективний механізм ризик-менеджменту.

Перш за все, слід зазначити, що управління ризиками – це сукупність процесів, які пов'язані з ідентифікацією, аналізом ризиків і прийняттям рішення, що містить максимізацію позитивних і мінімізацію негативних наслідків настання ризикових подій. Процес управління ризиками при обґрунтуванні господарських рішень передбачає виконання таких процедур: планування управління ризиками; ідентифікацію ризиків; якісну та кількісну оцінку ризиків; планування реагування на ризики та моніторинг і контроль ри-

зиків [1, с. 115].

Ризик-менеджмент страхової компанії складається з чотирьох основних етапів.

1. Ідентифікація ризиків по сферах (напрямах) виникнення.
2. Оцінка ризиків: оцінка ймовірності настання певних загроз і наслідків їх реалізації.
3. Управління ризиками: вибір інструментів і методів управління.
4. Моніторинг і контроль: оцінка поточних змін ризиків, ефективності проведення заходів впливу на ризики [2, с. 115].

Порядок управління ризиками, які приймаються на страхування включає в себе наступні етапи.

1. Визначення видів ризиків, які приймаються на страхування; розробка і затвердження правил страхування.
2. Андерайтинг – ідентифікація та комплексний аналіз ризиків, визначення джерел та факторів ризику, оцінка ймовірності настання страхового випадку.
3. Розробка заходів щодо управління страховими ризиками: зменшення ризику, збереження ризику, передача ризику.
4. Реалізація заходів управління страховими ризиками.
5. Контроль ризиків та оцінка ефективності управління страховими ризиками, тобто розрахунок фактичної частоти настання страхових подій, визначення рівня збитковості страхової суми.

Проте, слід зазначити, що все ж таки етапу прийняття ризику на страхування передуює процес андерайтингу, який включає в себе комплексну діяльність страховика з ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків та визначення можливості страхування, вибору оптимального страхового покриття, перевірки відповідності ризиків збалансованості страхового портфеля. Саме на основі андерайтингу приймається рішення про прийняття ризику на страхування.

Щодо методів управління ризиками, що були прийняті на страхування, то вони поділяються на дві групи.

1. Методи трансформації ризиків, які включають в себе проведення превентивних заходів.
2. Методи фінансування ризиків, які включають в себе формування резервних фондів, перестраховання, альтернативні інструменти управління страховими ризиками, кредитування, фінансування за рахунок поточного чи нерозподіленого прибутку.

Слід зазначити, що одним із методів обмеження відповідальності страховика за переданими йому на страхування ризиками є встановлення франшизи – особливої умови у договорі страхування, що визначає певну частину збитку, яка не буде відшкодовуватися страховиком у разі настання страхового випадку [1, с. 116].

Важливу роль в управлінні фінансовими ризиками відіграє механізм мінімізації ризиків, який заснований на використанні сукупності методів і

прийомів зменшення можливих фінансових витрат, зокрема:

- страховий андеррайтинг;
- перерозподіл ризиків (перестраховування);
- резервування;
- диверсифікація фінансових ризиків;
- лімітування;
- хеджування та ін.

Підсумовуючи вищезазначене, слід вказати на те, що управління страховими ризиками є одним із невід'ємних елементів економічної безпеки страхових компаній. А задля досягнення головної мети – економічної безпеки страхової компанії необхідно: прогнозувати можливі загрози економічній безпеці; організовувати превентивні заходи щодо зниження можливих загроз; виявляти, аналізувати і оцінювати реальні загрози економічній безпеці, що виникли; постійно вдосконалювати систему забезпечення економічної безпеки.

Література:

1. Братюк В.П. Особливості процесу управління ризиками, прийнятими на страхування / В.П. Братюк, К.Ю. Байса // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет ; редкол. : В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 17. – № 1. – С. 112-119.

2. Герасимова І.Ю. Управління фінансовими ризиками страхових компаній з метою забезпечення економічної безпеки / І.Ю. Герасимова // Економічний простір. – 2016. – № 115 – С. 112-125.

УДК 347.73

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЦІЛЬОВЕ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Юшко С. В., Косенко К. В.

Одним із принципів, на яких ґрунтується бюджетна система України, є принцип цільового використання бюджетних коштів, тобто бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями. Дотримання зазначеного принципу є однією з передумов забезпечення фінансової безпеки місцевих бюджетів.

На перший погляд, виявити факти нецільового використання бюджетних коштів досить просто. Потрібно тільки перевірити призначення коштів та напрями їх фактичного використання. Як відомо, розпорядники та одержу-

вачі бюджетних коштів отримують кошти під конкретні статті видатків відповідно до кодів їх економічної класифікації, наприклад, 2111 «заробітна плата», 2120 «нарахування на заробітну плату», 2250 «видатки на відрядження», 2270 «оплата комунальних послуг та енергоносіїв». Таким чином, нецільовим використанням бюджетних коштів однозначно слід вважати ситуацію, коли, наприклад, кошти виділені за статтею 2250 «Видатки на відрядження», а фактично витрачені на оплату праці зайнятих в установі працівників. Насправді, як свідчить практика, такий класичний приклад нецільового використання, як витрачання за кодами економічної класифікації видатків, що не відповідають змісту проведеної операції, майже не трапляється. П. Мороз наводить більш витончені форми нецільового використання бюджетних коштів [1]. В окремих прикладах йдеться про елементарні помилки, яких припускаються одержувачі та розпорядники бюджетних коштів, в інших – про свідомі маніпуляції з метою отримання особистих вигод. І. Писарчук наводить ознаки, що, по-перше, дозволяють контролерові виявити факти нецільового використання бюджетних коштів, по-друге, ознаки, що вказують на власну корисну зацікавленість службових осіб, які виділяють бюджетні кошти, по-третє, ознаки необґрунтованого завищення виплати грошових коштів під час виконання окремих замовлень [2].

Виявлені факти нецільового використання бюджетних коштів тягнуть за собою вжиття до порушників заходів впливу, передбачених Бюджетним кодексом України. Слід відзначити, що даний вид порушення карається найбільше: щодо нього може бути одночасно застосовано п'ять заходів впливу: попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою до усунення порушення бюджетного законодавства, зупинення операцій із бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань, зменшення бюджетних асигнувань, повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету [3]. Це своєрідний рекорд у частині бюджетних правопорушень: до жодного іншого порушення така кількість заходів не застосовується [4]. Адміністративна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів передбачає накладання штрафів у розмірі 1190 – 1445 грн за уперше виявлені протягом року порушення та від 1445 до 1700 грн за повторне вчинене протягом року порушення. Якщо обсяги виявлених правопорушень перевищують 500 прожиткових мінімумів на працездатну особу, до порушників додатково застосовують норми Кримінального кодексу України: мінімальний розмір відповідальності при цьому становить 1700 грн, за суттєвіші порушення порушникам може загрожувати навіть позбавлення волі на термін від двох до шести років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на термін до трьох років [5].

Таким чином, вітчизняним законодавством запроваджений доволі широкий набір санкцій за нецільове використання бюджетних коштів, що підкреслює високу зацікавленість держави у недопущенні таких правопорушень, оскільки наслідки їх реалізації можуть негативно позначитися на рівні фінансової безпеки місцевих бюджетів.

Література:

1. Мороз П. Нецільове використання бюджетних коштів: як не припуститися помилки / П. Мороз // Бухгалтерія: бюджет. – 2014. – № 16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://buhbudget.com.ua/ua/journal/buhbudget/article/749>.

2. Писарчук І. Виявлення ознак нецільового використання бюджетних коштів, вчинених службовими особами / І. Писарчук // Електронний науковий архів Науково-технічної бібліотеки Національного університету "Львівська політехніка" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5701/vnulpurn201685583.pdf>.

3. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 8 липня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1452768931925726>.

4. Бюджетний менеджмент: формування компетентностей на основі тренінгу : навчальний посібник : [Електронне видання] / С. В. Юшко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 255 с.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення, затверджений Постановою Верховної Ради Української РСР від 7 грудня 1984 року № 8074-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/print1445579913430515>.

6. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1433832865523972>.

ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ СТУДЕНТІВ

УДК 336.1.07

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Бородін С. В.

Банківські установи є важливою ланкою фінансової системи України, від їх ефективного функціонування залежить загальний розвиток економіки країни та добробут населення. Кредитна діяльність є центральною у банківському бізнесі. Вона є джерелом основних прибутків банку і, одночасно, джерелом ризиків втрат. Тому, в умовах сучасного банківництва, істотного значення набуває ефективність управління ризиками кредитного портфеля банку, яке забезпечує збереження фінансової стійкості та безпеки банківської діяльності.

Управлінням банківськими ризиками займалися багато вчених, таких як У. Владичин [1], О. Дзюблюк [2], Р. Квасницька [3], Н. Внукова [4, 5], Андрійченко Ж.О. [5, 6] та інші. Враховуючи наукові досягнення з вирішення проблеми управління банківськими ризиками слід відзначити, що питання управління ризиками кредитного портфеля банку залишається недослідженим.

Кредитування в банку є одним із високоризикових напрямів діяльності, що забезпечує найвагомішу частку у структурі відсоткових доходів. Головна мета формування й управління кредитним портфелем банку полягає в забезпеченні максимальної доходності за мінімального рівня ризику. Доходність і ризик, а також співвідношення між ними є основними параметрами, що характеризують кредитний портфель. Це пояснює, що фінансова безпека банку в частині кредитної діяльності забезпечується ефективними кредитним адмініструванням й управлінням ризиками кредитного портфеля.

Під ризиками кредитного портфеля слід розуміти загрози втрати банком частини своїх ресурсів внаслідок недоотримання доходів або збільшення витрат, пов'язаних з формуванням та обслуговуванням кредитного портфеля під час здійснення кредитної діяльності.

У процесі управління кредитним портфелем банк стикається з сукупністю різних видів ризиків, зокрема кредитним, валютним, процентним та іншими ризиками.

Кредитний ризик є одним з найсуттєвіших ризиків. Неадекватне управління ним може спричинити втрату капіталу та ліквідності, створюючи загрозу функціонуванню банку. З огляду на це, правлінням НБУ було прийняте Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [7], яке приділяє виняткову увагу процедурі визначення розміру кредитного ризику для отримання адекватних оцінок та подальшого ефективного управління цим ризиком.

Стосовно кредитного ризику слід відмітити декілька аспектів. По-перше, кредитний ризик входить до великої області фінансового ризику і тісно пов'язаний з процентним, валютним та іншими ризиками банківської діяльності. По-друге, кредитний ризик для банку загострюється в зв'язку з тим, що банки позичають не власні кошти, а кошти вкладників і кредиторів. По-третє, рівень ризику не є постійною величиною, а змінюється у часі [4].

До ризиків кредитного портфеля слід віднести також процентний ризик, тобто можливість втрат банком у результаті збільшення процентної ставки, що була сплачена за залученими ресурсами, відносно процентної ставки за виданими кредитами.

Валютний ризик кредитного портфеля в іноземній валюті може виникнути через «зниження вартості активів, збільшення розміру зобов'язань, недоотримання доходів або збільшення витрат внаслідок несприятливих валютно-курсних коливань» [8, с. 32]. Цей ризик може виникати, якщо існує неузгодженість активів кредитного портфеля із зобов'язаннями за портфелем депозитним.

Під час здійснення кредитування банк неодмінно управляє ризиком, в першу чергу кредитним. Він може діяти кількома способами: прийняти кредитний ризик (це має бути узгоджено із кредитною політикою банку, із рішенням проблеми ризик – доходність) або мінімізувати його. Для мінімізації кредитного ризику банк може здійснювати багато різних заходів (що спричинюють різні зміни) поєднувати їх, забезпечуючи найоптимальніший вплив на ризик.

Існують різні методи зниження ризиків кредитного портфеля банку. Основними з них є такі [8]: оцінка кредитоспроможності клієнта (наприклад, бальна оцінка позичальника, тобто визначення рейтингу клієнта на основі спеціально розроблених шкал); зменшення розмірів кредитів, що надаються одному позичальнику; страхування кредитів; залучення достатнього забезпечення; надання дисконтних позичок.

Успішна діяльність банку в цілому великою мірою залежить від обраної стратегії управління ризиками, зокрема ризиками кредитного портфеля. Мета управління полягає в обмеженні або мінімізації ризиків, оскільки повністю їх уникнути неможливо [2].

Ефективна система управління ризиками кредитного портфеля передбачає наявність внутрішнього документа банку, що відображає: методи оцінювання ризиків, розмежування повноважень з оцінки та прийняття рішень, актуалізації методик, моніторингу ризиків тощо. Управління ризиками кредитного портфеля повинно включати ряд етапів, починаючи з виявлення факторів і закінчуючи постійним моніторингом рівня ризиків. Цей процес є циклічним, тому що моніторинг необхідно проводити регулярно, безперервно, постійно уточнюючи величину ризику, для відстеження наявності загроз та своєчасного прийняття заходів з їх мінімізації та нейтралізації.

Таким чином, управління ризиками кредитного портфеля є одним з найважливіших інструментів з точки зору забезпечення стійкості та безпеки

банківської установи. Від ефективності управління ризиками кредитного портфеля залежить значною мірою збереження активів і прибуток банку, що забезпечує його фінансову безпеку.

Література:

1. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посіб. / У. В. Владичин; за ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. – Київ : Атіка, 2008. – 648 с.
2. Дзюблюк О. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці / О. Дзюблюк // Журнал європейської економіки. – 2010. – № 1. – С. 108–124.
3. Квасницька Р. С. Управління ризиками як елемент забезпечення фінансової стійкості комерційного банку / Р. С. Квасницька, І. В. Хаврусь // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 3, т. 3. – С. 146-149.
4. Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг : монографія / [Внукова Н. М. та ін.] ; наук. ред. та кер. кол. авт. Н. М. Внукова. – Харків : Ексклюзив, 2014. – 190 с.
5. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.
6. Андрійченко Ж.О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг / Ж.О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 19-21.
7. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351 (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.
8. Корват О. В. Сутність валютного ризику як економічної категорії / О. В. Корват, А. Ю. Шаповалова // Актуальні питання фінансів, економіки, обліку та менеджменту: теорія і практика : зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 4 грудня 2017 р.) : у 4 ч. – Полтава : ЦФЕНД, 2017. – Ч. 4. – С. 31-32.

УДК 336.71.078.3

УЗАГАЛЬНЕННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Гресь М. С.

Фінансовий моніторинг є важливою і дієвою формою державного фінансового контролю з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [6]. Для України система державного фінансового моніторингу з одного боку, має відповідати міжнародним вимогам, а з другого – максимально враховувати існуючу фінансову систему, соціально-економічні і культурні особливості, правові та правоохоронні традиції держави.

Зарубіжний досвід організації фінансового моніторингу свідчить про те, що найбільш високий рівень організації фінансового моніторингу та най-

жорсткіші умови покарання щодо порушення закону у сфері легалізації доходів представлені у США [3]. У табл.1 представлено узагальнення підходів до державного фінансового моніторингу у провідних країнах світу.

Таблиця 1

Узагальнення підходів до державного моніторингу у провідних країнах світу

Країна	Підхід до державного фінансового моніторингу
США	Основні виконавчі органи: Організація з боротьби з фінансовими злочинами (U.S. Financial Crimes Enforcement Network), Податкове управління, Федеральна митна служба, Секретна служба Міністерства фінансів. Основний правовий акт: PATRIOT Act 2001 (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism) [2].
Канада	Основний виконавчий орган - Канадський центр з аналізу фінансових операцій та звітів (FINTRAC). Обов'язковому фінансовому моніторингу підлягають операції, що перевищують 10 тис. дол. США [1].
Польща	Основний виконавчий орган - Генеральний інспектор фінансової інформації (Generalny Inspektor Informacji Finansowej – GIIF). Основний нормативний акт – Закон «Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму». Сума моніторингу - 15 тис. євро [1].
Іспанія	Основний виконавчий орган - Комісія з протидії відмиванню грошових коштів. Основний нормативний акт – Закон «Про певні заходи проти відмивання незаконних доходів» [5].
Великобританія	Основні виконавчі органи - Служба внутрішніх доходів NCIS / ECU, Національна служба кримінальної розвідки, Митно-акцизна служба, Бюро для боротьби із шахрайством, Служба національних розслідувань [7].
Бельгія	Основний нормативний акт - Циркуляр Комісії Бельгії по банківській справі, фінансах та страхуванню про заходи належної перевірки клієнтів і попередження використання фінансових систем для легалізації доходів і фінансування тероризму. Основний виконавчий орган - STIF-CFI [4].

До державних органів виконавчої влади, які контролюють діяльність фінансової сфери, в США належить Організація з боротьби з фінансовими злочинами (U.S. Financial Crimes Enforcement Network), Податкове управління, Федеральна митна служба, Секретна служба Міністерства фінансів [2].

Широковідомий американський правовий акт – PATRIOT Act 2001 (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism) встановив три базових елементи системи протидії легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму кожного суб'єкта фінансового моніторингу: розробка внутрішніх процедур з протидії відмиванню незаконних активів; процедура ідентифікації клієнта та його вигодоотримувачів; процедура інформування про підозрілі операції [2].

У рекомендаціях Міністерства фінансів США пропонується приділяти більше уваги фінансовим операціям стосовно угод на суми від 10 тис. дола-

рів США. Особливу обережність пропонується проявляти щодо трансакцій і банківських операцій, якщо є сумніви щодо ідентифікації клієнтів, трансакцій, що здійснюються за участю третіх країн тощо [2].

Підрозділом фінансової розвідки у Канаді є Канадський центр з аналізу фінансових операцій та звітів, що підпорядковується Міністерству фінансів Канади. Метою діяльності FINTRAC є сприяння громадській безпеці Канади і захист цілісності фінансової системи країни шляхом виявлення та запобігання легалізації доходів і фінансування тероризму. У Канаді обов'язковому фінансовому моніторингу підлягають операції, що перевищують 10 тис. дол. США [1].

Основним нормативним актом у сфері протидії відмиванню коштів у Польщі є закон від 16 листопада 2000 р. «Про протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму». Вчинення злочину щодо легалізації будь-яких активів, отриманих у незаконний спосіб, карається позбавленням волі від 6 місяців до 10 років, передбачається конфіскація майна. Нормативна сума моніторингу становить еквівалент 15 тис. євро. Уповноваженим органом Польщі в системі державного фінансового моніторингу є Генеральний інспектор фінансової інформації (Generalny Inspektor Informacji Finansowej – GIIF), підпорядкований Міністерству фінансів [1].

В Іспанії основним нормативним актом у сфері протидії легалізації коштів, отриманих незаконно, є закон від 29 грудня 1993 р. № 19/1993 «Про певні заходи проти відмивання незаконних доходів». Уповноваженим органом Іспанії в системі державного фінансового моніторингу є Комісія з протидії відмиванню грошових коштів. Серед суб'єктів фінансового моніторингу слід зазначити аудиторів, бухгалтерів та податкових консультантів; організації, що здійснюють продаж антикваріату та предметів мистецтва. Суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані надавати інформацію підрозділу фінансової розвідки про операції у випадку, якщо вони пов'язані з передачею готівкових коштів, чеків або інших документів на пред'явника, а також про операції з резидентами офшорних юрисдикцій на суму, що перевищує 30 тис. євро. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу в Іспанії складає від шести місяців до шести років позбавлення волі [5].

У Великобританії питаннями фінансового моніторингу опікується підрозділ фінансової розвідки Служба внутрішніх доходів NCIS / ECU [5], яка підпорядковується Міністерству фінансів Великобританії та взаємодіє з Національною службою кримінальної розвідки, Митно-акцизною службою, Бюро для боротьби із шахрайством, Службою національних розслідувань. NCIS/ECU Великобританії займається питаннями протидії легалізації доходів, фінансування тероризму, злочинів у сфері грального бізнесу, шахрайств. Проте англійське законодавство забороняє передачу інформації про податкові правопорушення іншим державам [6].

Для забезпечення реалізації фінансового моніторингу в Бельгії ухвалено Циркуляр Комісії Бельгії по банківській справі, фінансах та страхуванню

про заходи належної перевірки клієнтів і попередження використання фінансових систем для легалізації доходів і фінансування тероризму. Провідну роль в здійсненні фінансового моніторингу Бельгії здійснює CTIF-CFI [4].

Таким чином, проаналізувавши основні підходи до державного фінансового моніторингу можна зробити висновок про те, що серед більшості країн світу найбільш поширеними методами та засобами боротьби з відмиванням «брудних» коштів та протидії фінансуванню тероризму є: кримінально-правові санкції; позбавлення права займати спеціальні посади; наявність закону у сфері фінансового моніторингу; моніторинг фінансових операцій; уповноважений орган у сфері системи боротьби з відмиванням брудних коштів та протидії фінансуванню тероризму.

Література:

1. Борисенкова А. В. Системи державного фінансового моніторингу: зарубіжний досвід / А. В. Борисенкова // Вісник НАДУ. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/Borisenkova.pdf>
2. Буткевич С. А. Досвід США щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / С. А. Буткевич // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. И. Вернадского. – Т. 21 (60). – № 1. – 2015. – С. 68–74.
3. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.
3. Офіційний сайт CTIF-CFI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ctif>
4. Офіційний сайт Generalny Inspektor Informacji Finansowej. – Режим доступу : <http://www.giif.wortalszkoleniowy.pl/giif.html>
- 5 .Офіційний сайт NCIS / ECU [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ncis.co.uk>
6. Фінансовий моніторинг : електрон.-мультимедійний навчальний посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017.

УДК 336.1

ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Гречка В. М.

Стан економічної безпеки є головним критерієм оцінки ефективності державної політики під час реформування й розвитку економічної системи держави, і зокрема, регулювання змін її фінансово-кредитної сфери. Дослідженнями, пов'язаними з проблемами економічної безпеки держави та її фінансової складової, займаються українські науковці З. Варналій [1], М. Єрмошенко [2], В.Шлемко і І.Бінько [3], О. Коваленко [4] та інші.

Проте остаточного висвітлення питання впливу ризиків на фінансову безпеку, як одну з ключових компонентів економічної безпеки держави, не було. Саме оцінка рівня ризику та їх характеристика, стали метою дослідження.

3. Варналій вважає що стабільність фінансової системи визначається чинниками, серед яких основними видокремимо: рівень інфляції, обсяги внутрішніх і зовнішніх боргів держави, стан виконання державного бюджету, рівень монетизації економіки, вартість банківських кредитів, достатній обсяг міжнародних резервів НБУ. Порушення в динаміці цих показників спричиняють ризики. Серед недоліків бюджетного процесу, відокремлюють такі: незадовільний рівень обґрунтування дохідних і видаткових статей; порушення законодавства у процесі формування і виконання Державного та місцевих бюджетів; недосконалий механізм руху коштів при виділенні планових бюджетних асигнувань; недостатній рівень контролю за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів [1, с. 92].

На думку М.Єрмошенка сукупність індикаторів стану фінансово-кредитної сфери, є найважливішою вхідною інформацією, що є базисом для стратегічного планування фінансової безпеки. У системі показників економічної безпеки виокремлюють такі основні індикатори: рівень і якість життя; темпи інфляції; норму безробіття; економічне зростання; дефіцит бюджету; розмір державного боргу; стан золотовалютних резервів; рівень тіньової економіки; стан екології та ін. [2, с. 56–61]. Оскільки економічна безпека видозмінюється під впливом політичних, соціально-економічних та соціокультурних чинників, її основним завданням є встановлення допустимих меж відхилень значень індикаторів та визначення граничних значень, порушення яких спричиняє загрози економічній безпеці.

В.Шлемко і І.Бінько пропонують виділити 12 основних індикаторів, які відображають фактичний стан економічного розвитку держави. Індикатори фінансової безпеки держави відображають специфіку певного рівня управління (громадян, домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, банківської системи, фондового ринку, держави) або її складових. Виділяють кілька методів забезпечення фінансової безпеки, серед яких варто виокремити: збирання і аналітичну обробку інформації, постійний моніторинг і аналіз загроз індикаторів фінансової безпеки, прогнозування умов і здійснення конкретних заходів щодо підтримання належного рівня фінансової безпеки. Фактично поєднання постійного моніторингу, аналізу стану фінансової безпеки з подальшим прогнозуванням розвитку ситуації є ключовими засадами ефективної політики забезпечення безпеки [3].

Окремими науковцями, зокрема О. Коваленко, пропонується використання методів класичної теорії ймовірності. За цією теорією, ймовірністю події (або існування загрози безпеці) є відношення кількості рівноймовірних варіантів (ризиків і загроз), що сприяють стану небезпеки, до кількості всіх можливих варіантів [4]. Така оцінка, беручи за основу фіксоване значення виникнення загроз за кожним індикатором, а не фактичне, є недостатньо вагомою. Розрахунок фактичного значення потребує аналізу порогових значень індикаторів стану фінансової безпеки у часовому розрізі. Стосовно визначення інтенсивності та сили впливу загроз, варто звернутися до методів експертного аналізу.

Таким чином, стан фінансової безпеки держави є головним критерієм оцінки ефективності державної політики під час реформування й розвитку економічної системи держави, і зокрема, регулювання змін її фінансово-кредитної сфери. Належний рівень фінансової безпеки забезпечують здійснення моніторингу і визначення основних загроз для своєчасної розробки та здійснення практичних заходів зниження негативного впливу чи ліквідації загроз. Методологічні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки та її складових включають визначення критерію фінансової безпеки, вибір індикаторів, визначення їх порогових значень, моніторинг цих показників, співставлення фактичних значень показників з пороговими, визначення ступеня фінансової безпеки, аналіз отриманих результатів, прогнозування найважливіших груп показників індикаторів. Методологія є подібною до тієї, що визначає рівень економічної безпеки держави.

Тому, можна зробити висновок, що використання методу оцінки рівня фінансової безпеки, запропонованого О.Коваленко, як додаткового механізму вимірювання ступеня загроз, є найбільш ефективним. Він дасть змогу підвищити ефективність заходів зі зміцнення фінансової безпеки держави. Застосування теорії ймовірності дозволить попереджати виникнення загроз і вживати адекватних заходів з їх зменшення, уникнення або усунення.

Література:

1. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / [за ред. З.С. Варналія]. – К.: НІСД, 2006. – 576 с.
2. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / Єрмошенко М. – К.: КНТЕУ, 2001. – 309 с.
3. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К.: НІСД, 1997. – 144 с. – (Сер. “Нац. безпека”; Вип. 2)
4. Коваленко О. Ю. Аналіз та оцінка рівня фінансової безпеки України / Коваленко О. Ю. // Економіка. Наукові праці. – Том 133, Вип. 120. – С.56-61.

УДК 336.71

ПРОТИДІЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ У СФЕРІ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Заваріка К. А.

Із стрімким розвитком технологій людство у кінці минулого століття вступило в еру комп'ютерів, і тепер майже кожний у своєму повсякденному житті мусить використовувати обчислювальні машини для полегшення життя. Віртуальний простір переймає від реального все підряд, у тому числі й злочинність у її нових формах і проявах. Зараз кожен може отримати доступ до будь-якої інформації в будь-якій точці планети, дистанційно управляти

власними активами та активами компанії, укласти господарські угоди з іноземними суб'єктами господарювання без необхідності особистого контакту тощо. Внаслідок необізнаності та необачливості користувачів, вони автоматично стають мішенню для злочинних посягань з боку кіберзлочинців. Як наслідок, Інтернет простір став водночас місцем і безпосередньо інструментом вчинення злочинів.

Об'єктом кіберзлочинів є персональні дані, банківські рахунки, паролі та інша особиста інформація як фізичних осіб, так і бізнесу та державного сектору [1].

Нові технології обману стали доступні передусім завдяки широкому поширенню банківських карт і онлайн-банкінгу. За інформацією Національного банку України, в банківській системі України найбільш розповсюдженими є наступні види кіберзлочинів [2]:

1) Банкоматне шахрайство:

- скімінг – виготовлення, встановлення та збут на банкомати пристроїв зчитування і копіювання інформації з магнітної смуги платіжної картки та отримання ПІН-коду до неї;

- використання «білого пластику» для зняття готівки в банкоматах та «клонування» або підробки платіжної картки;

- «Transaction Reversal Fraud» – втручання в роботу банкомату при виконанні операцій видачі готівки, яке залишає незмінним баланс карткового рахунку при реальному отриманні готівки зловмисником;

- «Cash Trapping» – заклеювання диспенсеру для привласнення зловмисником готівки, котра була списана з карткового рахунку законного держателя картки;

2) Шахрайство в торгівельно-сервісних мережах:

- операції без проведення авторизації на суму нижче встановленого ліміту;

- викрадення реквізитів платіжних карток;

- укладання фіктивних угод торговельного еквайрінгу для обслуговування підроблених платіжних карток;

- використання втрачених, викрадених або підроблених платіжних карток;

3) Шахрайство в Інтернет мережі:

- викрадення реквізитів платіжних карток;

- діяльність щодо виготовлення програмних засобів для викрадення реквізитів платіжних карток (поширення троянських програм та вірусів, створення фіктивних WEB-сайтів, перехоплення трафіку);

- проведення операцій із вживанням викрадених реквізитів платіжних карток.

4) Шахрайство в системах дистанційного банківського обслуговування:

- проведення несанкціонованих операцій, відкриття рахунків та отримання готівки в результаті несанкціонованих операцій у системах дистанційного банківського обслуговування;

- створення троянських програм та комп'ютерних вірусів для прихованого перехоплення управління комп'ютером клієнта з встановленим програмним забезпеченням дистанційного банківського обслуговування (віруси типу Gamker, банківські трояни та крадіжки інформації);

- отримання платежів через міжнародну систему SWIFT від закордонних відправників внаслідок втручання у роботу комп'ютерів та систем дистанційного банківського обслуговування клієнтів закордонних банківських установ.

Отримані злочинним шляхом доходи вимагають від злочинців ефективного та швидкого проведення їх легалізації. Механізми та інструменти, якими користуються злочинці під час виконання процесу відмивання доходів, одержаних у галузі кіберзлочинності, є дуже різноманітними, наприклад, при відмиванні доходів від кіберзлочинців характерним є використання наступних механізмів [3]

- проведення ланцюга фінансових операцій через декілька банківських рахунків за допомогою віддаленого доступу;

- вживання альтернативних платіжних систем (наприклад, електронні платежі), як національних, так й міжнародних;

- купівля електронних грошей та вживання систем платежів через електронні гаманці;

- застосування рахунків, відкритих особами на підставних осіб, за втраченими документами;

- використання готівки на останньому етапі ланцюга фінансових операцій;

- конвертація незаконних доходів у товари шляхом надбання останніх через Інтернет мережу.

Переведення викрадених коштів у готівку є розповсюдженим, оскільки наступне переміщення готівки поза межами банківської системи практично неможливо відслідкувати. Докладно практикується зняття готівки через банкомати з ціллю уникнення комунікації учасників схеми з працівниками банківських інституцій.

Кіберзлочинність є порівняно новим видом суспільно небезпечних діянь, проте на відміну від традиційних крадіжок і шахрайства, вона постійно удосконалюється і йде в ногу з технологіями, що у свою чергу ускладнює виявлення та протидію зазначеним протиправним діям. За оцінками експертів щорічні збитки від діяльності кіберзлочинців перевищують 100 млрд доларів США [4]. Тому є важливим, щоб всі учасники Інтернет мережі були пильними, ставились до своїх персональних даних і платіжних карток із особливою обережністю, адже це, в першу чергу, ваша безпека, ваші кошти та заощадження.

Література:

1. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрийченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.

2. Про затвердження Типологій легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [Електронний ресурс] : Закон України від 25.12.2013 № 157 - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0157827-13> - Назва з екрана.

3. Кіберзлочинність та відмивання коштів [Електронний ресурс] / Департамент фінансових розслідувань. Державна служба фінансового моніторингу. – 2013. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2013/20131230/tipolog2013.pdf

4. В Україні зростає фінансова кіберзлочинність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2013/12/15/314801>. – Назва з екрана.

УДК 336.1.07

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Івашура К. А.

Для будь-якого ринку фінансових послуг вжиття заходів щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є питанням національної безпеки. Страхова компанія у межах покладених на неї функцій прагне не бути задіяною у формуванні джерел кримінальних доходів. Безпечна діяльність у цій сфері є можливою за умов формування ефективної системи фінансового моніторингу. Тому дослідження сутності фінансового моніторингу та його ролі як ефективного інструменту для протидії легалізації (відмиванню коштів) та фінансуванню тероризму є актуальним науковим завданням.

Поняття «моніторинг» є предметом дослідження і використовується в межах різних сфер як наукової, так і практичної діяльності [1].

У свою чергу, поняття «фінансовий моніторинг», як зазначає Ж. О. Андрійченко, на відміну від широкого терміна «моніторинг», який використовується у фінансовій, технологічній, екологічній та інших сферах, виникло порівняно недавно, і використовується у спеціальній сфері у спеціальному значенні [2].

Вперше поняття «фінансовий моніторинг» в Україні було визначено на законодавчому рівні у новій редакції Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 18 травня 2010 року № 2258-VI [2]. У цьому законі фінансовий моніторинг визначено як «сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу». Але дане визначення має більш методологічний характер.

Страхова компанія є суб'єктом первинного фінансового моніторингу і тому зобов'язана з урахуванням вимог [2, 42, 5] законодавства розробляти, впроваджувати та постійно оновлювати правила і програми фінансового моні-

торингу. До того ж, щоб відповідати міжнародним вимогам і проходити міжнародні рейтинги страхові компанії мають відповідати і міжнародним стандартам у сфері фінансового моніторингу [6, 7].

Дослідження фінансового моніторингу, варто поділити на декілька основних груп. Зокрема, є науковці, які розглядають фінансовий моніторинг як систему. Так, наприклад, М.В. Борець у широкому сенсі під фінансовим моніторингом розуміє «систему заходів фінансово-правового, адміністративно-правового, кримінально-правового, оперативного-розшукового та інших у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; як систему державного регулювання. А у вузькому – «систему постійного відстеження фінансових операцій уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу, в тому числі банківських установ відповідно до встановлених критеріїв, тобто систему контролю у даній сфері; як вид, метод контролю [8].

Друга група вчених вбачає у фінансовому моніторингу сукупність заходів. Так, В. Берізко [9] визначає фінансовий моніторинг як «сукупність заходів суб'єктів фінансового моніторингу, метою проведення яких є виявлення, аналіз та перевірка інформації про фінансові операції на предмет віднесення їх до таких, які мають незаконне походження для подальшої їх передачі правоохоронним органам».

Третя група вчених розглядає фінансовий моніторинг в першу чергу як форму державного фінансового контролю. За визначенням О. Орлюка [10] фінансовий моніторинг є «специфічною формою державного фінансового контролю, який проводиться уповноваженими державними органами та установами, якими обслуговуються здійснювані фінансові операції, відстежуються та фіксуються фінансові операції, які підпадають під дію.

Отже, фінансовий моніторинг в залежності від предметної області дослідження може розглядатися з різних точок зору. На думку автора, як система фінансово-економічної безпеки страхових організацій охоплює низку інструментів, що здатні ефективно протидіяти збиткам та втратам на різних етапах функціонування цих установ. Фінансовий моніторинг, як один із таких інструментів спрямований на унеможливлення реалізації операцій щодо легалізації кримінальних доходів за допомогою страхових (перестрахових) організацій.

Отже, фінансовий моніторинг – це, з одного боку, повноцінна незалежна система державного фінансового контролю, метою якої є виявлення незаконних фінансових операцій, а з іншого - це діяльність окремих організацій – суб'єктів фінансового моніторингу, які вживають різні заходи для виявлення таких незаконних операцій з метою подальшого вжиття відповідних дій у напрямку їх попередження.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що фінансовий моніторинг є вкрай важливим і необхідним засобом підвищення ефективності фінансової безпеки страхової компанії.

Література:

1. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.
2. Андрійченко Ж.О. Аналіз сучасних підходів до визначення терміну «фінансовий моніторинг» / Ж. О. Андрійченко, В.А. Гужева // Збірник матеріалів Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми фінансового моніторингу» (2 червня 2011 р.). – Х.: АдВА, 2011. – С. 18-20.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII з останніми змінами та доповненнями № 1798-VIII від 21.12.2016 – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
4. Положення про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 05.08.2003 р. № 25 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0715-03>
5. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР з останніми змінами та доповненнями – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.
6. Андрійченко Ж. О. Фінансовий моніторинг у системі управління ризиками ринків фінансових послуг // Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг : монографія / наук. ред. та кер. кол. авт. д-р екон. наук, проф. Н. М. Внукова. – Х. : Ексклюзив, 2014. – С. 140–150.
7. Achkasova S. A. International rating agencies approaches to the evaluation of insurance companies / S. A. Achkasova, Zh. O. Andriichenko, V. A. Smoliak // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2017. – Vol. 2(23). – P. 84-90.
8. Борець М. В. Поняття і категорії у дослідженні питань з протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / М. В. Борець // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. - 2013. - № 1. - С. 105-109.
9. Берізко В. М. Щодо питання понятійного апарату „фінансовий моніторинг” / В. М. Берізко // Право України. – 2006. – № 12. – С. 52–53.
10. Орлюк О.П. Фінансове право. Академічний курс: Підручник / О.П. Орлюк. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 808 с.

УДК 336.71

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Кішинська І. О.

В умовах подолання наслідків фінансової кризи у банківській сфері зростає роль наглядової діяльності НБУ. Фінансова безпека банківської діяльності тісно пов'язана з ризиками, які є невід'ємною складовою ринкової форми господарювання. На ризик як вид небезпеки, потрібно реагувати і пов'язувати його як з додатковими доходами, так і з додатковими втратами.

Комплексний підхід до управління ризиком дозволяє більш ефективно використовувати ресурси, розподіляти відповідальність, покращувати результати роботи і забезпечувати безпеку від ризику [1].

Фінансова безпека банку – це сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для його фінансового стану дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненням банком статутних цілей; належний стан захищеності фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує [2].

Ризик-менеджмент банку це один із основних напрямів сучасного банківського менеджменту, що вирішує завдання управління установою банку загалом, або окремими її підрозділами з урахуванням ризик-факторів, в коло яких входить створення ефективної системи управління ризиками, елементи якої взаємодіють за затвердженими правилами і в узгодженій послідовності (схемі), опираючись на певні концепції, закони, принципи і методи.

Забезпечення належного рівня фінансової безпеки передбачає, в тому числі, необхідність підвищення ефективності ризик-менеджменту банку. Сутність фінансової безпеки банківської діяльності полягає в забезпеченні реалізації комплексу організаційно-управлінських, режимних, технічних і профілактичних заходів направлених на гарантування якісного захисту прав і інтересів банку, зростання статутного капіталу, підвищення ліквідності активів, забезпечення своєчасного повернення кредитів, збереження фінансових і матеріальних цінностей [3].

Ризик-менеджмент - це система управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, направлені на досягнення основних бізнес-цілей банку. Ефективний ризик-менеджмент включає: систему управління; систему ідентифікації і вимірювання; систему супроводження (моніторингу та контролю) [5].

Протягом тривалого часу вона охоплює всі банки та їх підрозділи. Банки України розподіляються на групи залежно від величини кредитного ризику. Дослідження кластерних структур у вітчизняній банківській сфері мають фрагментарний характер, питання розподілу банків методом кластерного аналізу для ефективного аналізу ризиків є недостатньо вивченими та потребують подальших досліджень. Саме тому метою дослідження є розробка іншої класифікації банків України стосовно показників величини кредитного ризику за класифікацією, використовуючи метод кластерного аналізу.

Кластерний аналіз – це сукупність методів, що дозволяють класифікувати багатовимірні спостереження, кожне з яких описується набором вихідних змінних. На відміну від комбінаційних угруповань, кластерний аналіз призводить до розбиття на групи з урахуванням всіх групувальних ознак одночасно [5]. Виходячи з цього, обрання кластерного аналізу в цьому випадку

пояснюється тим, що показники величини кредитного ризику за класифікацією формуються на базі кожного окремого банку України, а ступінь величина кредитного ризику неоднорідний у розрізі кожного банку.

Для подальшого аналізу слід розробити кластеризацію банків на групи залежно від величини кредитного ризику, використавши ієрархічний агломеративний та ітеративний методи.

Для аналізу обрано 96 банків України з усіх груп за класифікацією НБУ, як критерії кластеризації відібрано величина кредитного ризику за класифіковані за I категорією якості (X1), величина кредитного ризику за класифіковані за II категорією якості (X2), величина кредитного ризику за класифіковані за III категорією якості (X3), величина кредитного ризику за класифіковані за IV категорією якості (X4), величина кредитного ризику за класифіковані за V категорією якості (X5), станом на 01.01.2018 р.

З усіх методів кластерного аналізу найпоширенішими є ієрархічні агломеративний метод. Суть цих методів полягає в тому, що на першому кроці кожен об'єкт розглядається як окремий кластер. Процес об'єднання кластерів відбувається послідовно: на підставі матриці відстаней або матриці схожості об'єднуються найбільш близькі об'єкти. Тому спочатку потрібно стандартизувати дані та отримати матрицю відстаней, яка розраховується за Евклідовою матрицею. Надалі, використавши різні методи зв'язку, можна зробити висновок, що найоптимальнішим і наочним є зв'язок за методом Уорда.

Виходячи з рис. 1 за результатами кластеризації, використавши метод Уорда, слід виділити такі 3 групи банків. Далі проведено кластеризацію банків ітераційним методом. Серед цих методів найбільш популярним є метод k-середніх Мак-Кіна. На відміну від ієрархічних методів у більшості реалізацій цього методу сам користувач повинен задати шукане число кінцевих кластерів. У цьому випадку необхідно вказати кількість кластерів, рівну 3.

Так, виділяється 1 кластер, до якого входить тільки п'ять банків, у яких найбільша величина кредитного ризику. До 2 кластера входять банки, у яких величина кредитного ризику має середнє значення по відношенню до інших розглянутих банків. А до 3 кластера входить найбільша кількість банків, у яких величина кредитного ризику найменша та в більшості навіть нижче нуля. Такий розподіл дає можливість розробляти такі шляхи підвищення ефективності методів управління ризиками банків, які будуть результативними для конкретної групи банків. Наприклад, для 3 групи банків доцільним було б застосування методів зниження зобов'язань, та додаткове залучення коштів.

Отже, надалі слід побудувати дерево класифікацій. Мета побудови дерев класифікації полягає в передбаченні (або поясненні) значень категоріальної залежною змінною, і тому використовуються методи тісно пов'язані з більш традиційними методами дискримінантного аналізу, кластерного аналізу, непараметричні статистики та Нелінійного оцінювання. Отже, виходячи

із розрахунків слід звернути увагу, що:

– кластер 1: величина кредитного ризику за класифіковані за V категорією якості ≤ 1998 тис. грн;

– кластер 2: $1998 \leq$ величина кредитного ризику за класифіковані за V категорією якості ≤ 5075 тис. грн.;

– кластер 3: величина кредитного ризику за класифіковані за V категорією якості ≤ 5075 тис. грн.

Сучасна ситуація в банківському секторі, коли більшість позичальників виявилися не здатними виконувати зобов'язання перед кредитними організаціями, доводить, що одного професійного судження виявляється недостатньо, в зв'язку з цим доцільно розробити єдину методику визначення якості позики і розрахунку резерву на можливі втрати для забезпечення сталого функціонування банківської системи.

Впровадження системи організації управління кредитними ризиками банку пов'язане з активними операціями банку, насамперед кредитною та інвестиційною діяльністю. Діяльність щодо залучення коштів на вклади (депозити), на розрахункові та поточні рахунки також пов'язана з багатьма ризиками. Той факт, що банк здійснює одночасно й активні, і пасивні операції, указує на додаткові чинники ризику та зумовлює розробку особливого підходу до обмеження їх впливу, що отримав назву “управління активами і пасивами”.

Література:

1. Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг : монографія / наук. ред. та кер. кол. авт. д-р екон. наук, проф. Н. М. Внукова. – Х. : Ексклюзив, 2014. – С. 140–150.

2. Васильчишин О. Б. Кредитні ризики як індикатор фінансової безпеки банківської системи України / О. Б. Васильчишин // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2016. - Т. 21, Вип. 7(1). - С. 124-128.

3. Офіційне Інтернет представництво Національний Банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

4. Мельник К. М. Формування та вплив кредитного портфеля на кредитний ризик комерційного банку (на прикладі ПАТ КБ "ПриватБанк") / К. М. Мельник, С. М. Колотуха // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. - 2017. - Вип. 90(2). - С. 105-114.

5. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Risks/104.pdf .

6. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, затверджені постановою Правління Національного банку України 02.08.2004 р. № 361 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Risks/361.pdf.

7. Мічинська О. Ю. Кредитні ризики банків: проблеми управління [Електронний ресурс] / О. Ю. Мічинська. // Ефективна економіка. - 2016. - № 3. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_3_48

ПРОТИДІЯ ШАХРАЙСТВУ В АВТОТРАНСПОРТНОМУ СТРАХУВАННІ

Ковальов Р. І.

Страхове шахрайство на даний час залишається злободенною проблемою для усіх країн світу. В Україні сфера страхування також є цікавою для шахраїв. Боротьба зі страховим шахрайством, у тому числі в автотранспортному страхуванні, на яке припадає біля 70 відсотків випадків шахрайства, є актуальною для національного страхового ринку.

Питання сутності страхового шахрайства та шляхи його подолання було розглянуто у працях багатьох учених і практиків, зокрема Ж. О. Андрійченко [1], М. С. Жилкіної [2], Р. А. Калюжного [3], В. Л. Пластун [4], Н. В. Приказюк [5], С. Тарасенко [6]. Незважаючи на певні досягнення у даній проблематиці, подальших досліджень потребує пошук найбільш дієвих засобів протидії шахрайству в автотранспортному страхуванні.

Страхове шахрайство найчастіше визначається як «протиправна поведінка суб'єктів договору страхування, внаслідок чого суб'єкти договору страхування отримують можливість незаконно і безоплатно обертати його на свою користь» [4, с. 478]. М. С. Жилкіна наводить багатоступеневу класифікацію злочинів у сфері страхування [2, с. 10-11]. Відповідно до цієї класифікації всі злочини спрямовуються або проти страховика, або проти страхувальника. Зокрема, шахрайством з боку страховика є його відмова від виплати відшкодування без належних причин; з боку страхувальника – отримання відшкодування шляхом обману. Для кожного виду злочинів характерні різні засоби боротьби.

Шахраєм в автотранспортному страхуванні є, як правило, страхувальник, який завищує вартість автомобіля, вартість проведеного ремонту або інсценує страховий випадок. Також суб'єктами протидій виступають працівники автосервісів і Державтоінспекції, експерти та інші. Серед різних видів шахрайства розповсюдженими методами є фіктивне викрадення, підпал, пограбування, інсценування аварії, укладання договору після настання дорожньо-транспортної події, а також розповсюдження фальшивих полісів, зокрема полісів з міжнародного страхування відповідальності водія «Зелена картка».

З метою підвищення ефективності протидії страховому шахрайству фахівці пропонують залишати частину збитків на утриманні страхувальника (встановлення франшизи), що зменшує його зацікавленість в інсценуванні страхового випадку; запровадження вимог по встановленню систем, що заважають викраденню авто; забезпечення (умовами полісу) страховику найшвидшого доступу і обов'язкового огляду місця пригоди; об'єднання зусиль страховиків з обміну інформацією щодо інсценованих страхових випадків та

їх фігурантів, взаємодія з правоохоронними органами [3].

На основі аналізу зарубіжного досвіду протидії шахрайству Н. В. Приказюк показує, що у розвинених країнах зі страхувальниками-шахраями борються страховики, їх союзи, об'єднання та альянси, а також держструктури. Науковець виокремлює три узагальнені моделі організації боротьби зі страховим шахрайством у світі [4, с. 101]. Так, у деяких країнах ця сфера є компетенцією державних регуляторів чи інших національних організацій, пов'язаних зі страхуванням. Інші країни, наприклад, Великобританія, США, Франція мають єдину інформаційну базу страхового ринку – окремий автостраховий реєстр проти шахрайства та угонів. Третьою ефективною формою протидії є залучення громадськості.

Отже, шахрайство в автострахуванні спричиняє значні втрати у страховиків і у держави, а також знижує якість страхових послуг. Нажаль в Україні на сьогодні відсутня належна загальнодержавна організація боротьби з шахрайством у страховій сфері, а лише робляться спроби налагодження взаємодії. Позитивними заходами є покращення законодавчої бази щодо шахрайства в автотранспортній сфері, створення реєстру випадків шахрайства та проведення моніторингу шахрайських операцій, певна консолідація дій страхових компаній і державних організацій. Важливим кроком є посилення контролю за діяльністю страхових агентів. Проте, крім запроваджених заходів страховикам і державному наглядовому органу доцільно застосовувати найкращу практику розвинених країн.

Література:

1. Андрійченко Ж. О. Заходи з недопущення відмивання нелегальних доходів через страхові компанії / Ж. О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Х. : ХНЕУ, 2008. – С. 63–64.
2. Жилкина М. С. Страховое мошенничество: Правовая оценка, практика выявления и методы пресечения / М. С. Жилкина. – М. : Волтерс Клувер, 2005. 192 с.
3. Калюжний Р. А. Окремі питання протидії шахрайству у сфері страхування / Р. А. Калюжний, В. Д. Гавловський, І. Г. Андрущенко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2007. – Вип. 17. – С. 57-68. – [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_17_5.
4. Пластун В. Л. Проблеми страхового шахрайства та практика його уникнення / В. Л. Пластун // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Випуск 254: В бт.–Т.ІІ.–Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 477-488.
5. Приказюк Н. В. Зарубіжний досвід організації боротьби з шахрайством у страховій системі / Н. В. Приказюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА», вересень 2016. – № 2. – С. 98–102.
6. Тарасенко С. Проблемы страхового мошенничества в Украине и направления противодействия / С. Тарасенко // Фориншурер. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/public/12/08/20/4527>.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Конюхов М. О., Гончарова М. С.

Відмивання коштів та уникнення податків на сьогоднішній день стало постійним явищем, наслідок якого – більш жорстке регулювання з боку НБУ і посилення контролю за проведеними операціями.

На думку дослідників одним з найпоширеніших способів легалізації злочинних доходів у банківській сфері є укладання договорів банківського вкладу [3]. З урахуванням ризик-орієнтованого підходу, який передбачає відповідну перевірку не лише на етапі встановлення ділових відносин, а й протягом всього періоду обслуговування клієнта в банку, коли клієнт звертається до банку за здійсненням вкладної операції, то обов'язком банку є з'ясування джерел походження коштів, а також прийнятної для конкретного клієнта суми [4, 7].

Так, якщо клієнт із зарплатою 4000 грн прагне відкрити депозит на 500 тис грн, то банк має з'ясувати походження коштів.

Клієнтом мають бути надані документальні докази легального походження коштів і розкриті джерела доходів. Такими джерелами можуть бути: заробітна плата, дохід, отриманий від реалізації продукції, надані послуги, продаж майна, отримання спадщини, виплата страхової суми за договором страхування, виграш, інші виплати за цивільно-правовими договорами. Якщо фізична особа відповідно до податкового законодавства не подавала податкову декларацію за попередні роки, то для підтвердження джерел походження грошей банк може використовувати інформацію, отриману від відповідного державного органу, про доходи та сплачені з них податки. Давність документів не має значення.

При чому, з'ясування банком необхідної інформації щодо фінансового стану клієнту і джерел походження його майна має здійснюватися у формі документальної перевірки джерел походження коштів (активів) клієнта на підставі офіційних документів, належним чином завірених їх копій чи інших джерел, якщо така інформація є публічною. За невиконання цих вимог діяльність банку може бути визнана ризиковою.

Якщо в банку немає документів (інформації) щодо реальних фінансових можливостей здійснення фінансових операцій клієнтів або в разі невідповідності фінансових операцій клієнта наявним у банку документам щодо його фінансового стану, за здійснення банком ризикової діяльності може накладатися штраф у розмірі до 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку [4].

Реалізація ризику легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, має досить відчутні фінансові наслідки. І, якщо, як свідчать дослідження науковців, раніше в жодному галузевому стандарті з визначення видів ризиків

окремих ринків фінансових послуг та управління ними не було закріплено такий ризик, як ризик легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму [1, 2, 6], то зараз згідно із Положенням про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [5] процедури та процеси забезпечення відповідності діяльності банку вимогам законодавства, уключаючи законодавство у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та внутрішньобанківських документів під час діяльності банку обов'язково повинні входити до порядку та процедури управління комплаєнс-ризиком. А рівень дотримання норм комплаєнсу та контролю за ним – характеристикою ризик-апетиту банку (схильності до ризику), який представляє собою сукупну величину за всіма видами ризиків та окремо за кожним із ризиків, визначених наперед та в межах допустимого рівня ризику, щодо яких банк прийняв рішення про доцільність/необхідність їх утримання з метою досягнення його стратегічних цілей та виконання бізнес-плану.

Таким чином, з урахуванням рівня штрафних санкцій НБУ за здійснення банками ризикової діяльності їх ризик-апетит у сфері здійснення депозитних операцій явно буде знижуватися, бо сприяння легалізації доходів, фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення навряд чи спрямоване на досягнення їх стратегічних цілей, а сплата штрафу у розмірі 1% від суми зареєстрованого статутного капіталу банку навряд чи спрямована на виконання бізнес-плану.

Література:

1. Андрійченко Ж.О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг / Ж.О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 19-21.
2. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.
3. Коваленко В. В. Фінансовий моніторинг банків : навч. посіб. Суми : Мрія-1, 2005. 120 с.
4. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : останова Правління НБУ від 26. 06. 2015 р. № 417 (із змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15#n13>
5. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : Постанова Правління НБУ від 11. 06. 2018 р. № 64. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/document/download?docId=71600453>
6. Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг : монографія / [Внукова Н. М. та ін.] ; наук. ред. та кер. кол. авт. Н. М. Внукова. – Харків : Ексклюзив, 2014. – 190 с.
7. International Preconditions for Development the Basics of a Concept of Forming a Risk-oriented System on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation / Vnuкова N.M., Hontar D.D., Andriichenko Zh.O. // Modern Management : Economy and Administration. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2018. - P. 37-44.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Лазар Е. А.

Система фінансової безпеки страхових організацій охоплює низку інструментів, що здатні ефективно протидіяти збиткам та втратам на різних етапах функціонування таких установ. Фінансовий моніторинг – це інструмент, який спрямований на унеможливлення реалізації наймасштабніших за обсягами операцій з фінансовими ресурсами, тобто операцій щодо легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Варто зазначити, що в цьому аспекті саме страховий сектор економіки держави є чи не найвразливішим [1].

Згідно з Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», система фінансового моніторингу в Україні складається з двох рівнів: первинного та державного [2].

За чинним законодавством, суб'єктами первинного фінансового моніторингу є банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи, а також юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

Як суб'єкт первинного фінансового моніторингу, страховик зобов'язаний дотримуватись обов'язків, встановлених статтею 2 ЗУ, а також виконувати вимоги Положення про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами, затвердженого розпорядженням Держфінпослуг України.

Недарма статистика свідчить, що із загальної кількості повідомлень, які приймаються на облік щорічно Держфінмоніторингом України від небанківських фінансових установ, на страхові компанії припадає близько 80%.

Законодавством встановлено вимоги до кваліфікації працівника, відповідального за проведення внутрішнього фінансового моніторингу, яких страховик повинен чітко дотримуватись [3]. Серед обов'язків страховика як суб'єкта первинного фінансового моніторингу, перелік яких подано у статті 2 ЗУ, важливе місце посідає управління ризиками при здійсненні внутрішнього фінансового моніторингу та розробка критеріїв ризиків.

Щодо клієнтів, стосовно яких встановлено високий ризик, страховик змушений вживати низку застережних заходів.

Страховик як суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний щодо клієнтів високого ризику здійснювати також додаткові заходи [4].

Варто зазначити, що у світовій страховій системі саме сфера страхування життя є найсприятливішою для здійснення операцій з відмивання «брудних» коштів. Так, за даними FATF, відмивання «брудних» грошей найчастіше відбувається через придбання страхових полісів саме зі страхування життя [5].

Своєю чергою, Нацкомфінпослуг, як суб'єкт державного фінансового моніторингу, постійно здійснює дієвий нагляд за дотриманням страховиками та іншими суб'єктами первинного фінансового моніторингу законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, зокрема методом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі виїзних.

Для ефективної боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму в Україні, у межах наданих повноважень, Нацкомфінпослуг, відповідно до укладених міжвідомчих угод (меморандумів), співпрацює з такими державними органами виконавчої влади: Державною фіскальною службою України; Державною службою фінансового моніторингу України; Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; Національним банком України; Міністерством внутрішніх справ України.

Отже, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом через страховий бізнес, є одним із видів ризику, мінімізація або усунення наслідків якого є основним завданням внутрішнього фінансового моніторингу в діяльності страховиків (мікрорівень), а також у роботі органів державного фінансового моніторингу, і зокрема – Нацкомфінпослуг (макрорівень). Створення ефективного механізму фінансового моніторингу в страхових організаціях залежить як від якості роботи працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу, та його кваліфікації, так і від злагодженої роботи системи державного фінансового моніторингу України загалом.

Література:

1. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон від 14.10.2014 р. № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
2. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків, фінансових послуг: Положення від 23.11.2011 р. № 1070/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>
3. Смагло О. В. Фінансовий моніторинг та його роль у протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом / О. В. Смагло // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2013. – Вип. 10 (1)
4. Звіт FATF про типологію способів відмивання грошей у 2002– 2003 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/FATF_Typology02-03.pdf

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У МІНІМІЗАЦІЇ ЛАТЕНТНОСТІ ЗЛОЧИНІВ

Лактіонова Д. А.

Ефективне функціонування фінансової системи відповідно до міжнародних стандартів є дуже важливим для подальшого розвитку України. Один із його чинників – існування досконалого механізму запобігання злочинам у цій сфері, зорієнтованого на їх протидію, зокрема на мінімізацію латентності злочинів [1,6].

На мінімізацію латентності легалізації злочинних доходів насамперед спрямована діяльність суб'єктів державного фінансового моніторингу: Національного банку України (НБУ), центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує запобігання та протедію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, Міністерства юстиції України, центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сферах надання послуг поштового зв'язку та економічного розвитку, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Закону No 1702-VII).

Сьогодні для українських банків більш актуальними вважається кредитний ризик, фінансовий ризик, операційний ризик і ризик достатності капіталу.

Одним з ефективних чинників протидії легалізації злочинних доходів є здійснення належної ідентифікації та вивчення фінансової діяльності клієнтів фінансової установи відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 6 Закону No 1702-VII, Положенні про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженому постановою Правління НБУ [3].

Також Нацбанком було розроблено проект, право здійснювати третім особам ідентифікацію та верифікацію фізичних осіб при відкритті рахунків в банку, з метою удосконалення системи ідентифікації і верифікації фізичних осіб і відповідно до вимог пункту 5 статті 9 Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення".

Проектом передбачається надання банкам право: на підставі договору доручення з банком, при відкритті рахунку використовувати інформацію про ідентифікаційних даних клієнтів; доручати юридичним особам-резидентам, фізичним особам-підприємцям - резидентам і фізичним особам-резидентам

(агентам) на договірній основі здійснювати ідентифікацію та верифікацію клієнтів банку - фізичних осіб у порядку, визначеному нормативно-правовим актом Нацбанку з питань фінансового моніторингу.

Крім того, проект регулює такі питання: надання право банкам зараховувати на поточні рахунки фізичних осіб кошти від погашення успадкованих ощадних (депозитних) сертифікатів і відсотків по ним; скасовано норму про подачу фізичними особами, які здійснюють незалежну професійну діяльність під час відкриття поточного рахунку в банку копії документа, що підтверджує взяття фізичної особи, яка здійснює незалежну професійну діяльність, на облік в органі Пенсійного фонду України.

Іншим заходом мінімізації латентності легалізації злочинних доходів є постійний аналіз і оцінка фінансовими установами та іншими уповноваженими суб'єктами фінансового стану клієнтів і їхніх операцій. Відповідно до законодавства України фінансові операції аналізуються як перед їх проведенням, так і в процесі обслуговування клієнта.

Реалії сьогодення спонукають все глибше досліджувати проблему запобігання відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування зброї масового знищення. Використання послуг суб'єкта первинного фінансового моніторингу для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму можуть завдавати значну шкоду фінансовій установі, а головне - негативно позначитися на її фінансовій стійкості. Ці наслідки можна характеризувати як підвищення ризику втрати репутації, рівня операційного ризику, юридичного ризику та ризику концентрації.

Література:

1. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.
2. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. Статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=83&lang=uk.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 05.01.2017 № 1702 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141702.html
4. Про Положення про Міністерство фінансів України: Указ Президента України від 28 квітня 2018 року № 327/2018 // Офіційний вісник України. – 2018.
5. Сухонос В.В. Легалізація злочинних доходів у банківській сфері і боротьба з нею / В.В. Сухонос // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 1. – С. 149–153.
6. Фінансовий моніторинг : електрон.-мультимедійний навчальний посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017.

ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ТНК**Листопадний А. А.**

Питання трансфертного ціноутворення стало актуальним з моменту посилення ролі транснаціональних компаній (ТНК) на світовій арені, що мають широкі можливості щодо розміщення своїх підприємств та видів діяльності в будь-якій точці світу внаслідок швидкого розвитку технологій, транспорту та зв'язку. Структура операцій у групі ТНК визначається комбінацією ринкових та групових сил, які можуть відрізнятися від умов відкритого ринку, що діють між незалежними суб'єктами господарювання. Через це, велика кількість міжнародних операцій не регулюється цілковито ринковими силами, а керується загальними інтересами суб'єктів групи. У такій ситуації ТНК встановлюють відповідну ціну, яка називається «трансферна ціна», для внутрішньогрупового, транскордонного переміщення товарів, нематеріальних активів та послуг. Процес трансфертного ціноутворення відноситься до встановлення ціни операції та процесу організації такої операції між пов'язаними підприємствами, що передбачає передачу майна або послуг. Ці операції також називаються «контрольованими» операціями, що відрізняються від «неконтрольованих» операцій між компаніями, які не є асоційованими і можуть вважатися такими, що працюють незалежно («на відстані витягнутої руки») у встановленні умов для таких операцій. Таким чином, трансфертне ціноутворення не обов'язково пов'язане з ухиленням від сплати податків, оскільки необхідність встановлення таких цін є нормальним аспектом того, як ТНК повинні здійснювати свою діяльність.

З іншого боку, якщо ціноутворення ТНК не відповідає міжнародно-встановленим ринковим нормам або правилам відповідного національного законодавства, податкові органи можуть вважати це «помилковою ціною», «необґрунтованою ціною» або «ціною, що не відповідає принципу витягнутої руки», і потенційно можуть виникнути питання щодо того, чи не ухиляється ТНК від сплати податків. Існують правила трансфертного ціноутворення для вирішення потенційних невідповідностей між розподілом прибутку та розподілом ризиків, активів та функцій компаній у межах групи, які пояснюються принципом «витягнутої руки» - міжнародний стандарт, закріплений в модельних податкових конвенціях ОЕСР та ООН і використовується більшістю податкових адміністрацій у всьому світі. Крім того, ОЕСР підготувала Настанови щодо трансфертного ціноутворення, щоб допомогти ТНК та податковим органам застосовувати даний принцип, який передбачає, що транзакції в межах групи ТНК оцінюються так, якби вони здійснювалися між незалежними сторонами [1, ст. 24].

Обчислення ціни, яка відповідає «принципу витягнутої руки» за допомогою аналізу трансфертного ціноутворення є складним завданням для ТНК та включає в себе такі дії: збір загальної інформації; оцінка транзакцій; галу-

зевий аналіз; аналіз порівнянності; функціональний аналіз; вибір методу трансфертного ціноутворення; визначення трансфертної ціни. Однією з актуальних проблем, пов'язаних із аналізом трансфертного ціноутворення в ТНК та визначенням дотримання принципу «витагнутої руки» є ризик перевантаження ТНК разом з високими витратами на те, щоб отримати відповідні документи, дані та інформацію або з пошуком порівняльних матеріалів.

Загалом інформація або документи, які ТНК, яка виступає платником податків, потребує для того, щоб підтвердити, що його трансфертна ціна відповідає принципу «витагнутої руки», можуть бути класифіковані наступним чином: документи, безпосередньо пов'язані з діяльністю підприємства (наприклад, право власності/структура володіння акціями, бізнес-профіль ТНК, профіль галузі тощо); транзакційно-специфічні документи (наприклад, контракти з контрагентами та деталі кожної закордонної операції, функціональний аналіз ТНК та пов'язаних підприємств, дані про неконтрольовані операції відповідно до кожної закордонної операції тощо); розрахунково-платіжні документи (наприклад, характер кожної закордонної операції та обґрунтування вибору методу трансфертного ціноутворення для кожної такої операції, розрахунок трансфертної ціни, фактори та припущення, що впливають на визначення трансфертної ціни) [1, ст. 42].

Залежно від видів операцій ТНК, наявності надійної інформації, достовірності даних та ступеня участі досліджуваної сторони в таких операціях, визначеного за допомогою функціонального аналізу, розрахунок трансфертних цін, які мають бути еквівалентними до ринкових цін, тобто такими, що відповідають принципу «витагнутої руки», може здійснюватися на основі одного з п'яти методів, що розглядаються в Настановах ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб. Дані методи класифікують наступним чином [2, ст. 97]:

– традиційні операційні методи: метод порівняльної неконтрольованої ціни (з англ. Comparable uncontrolled price method (CUP)); метод ціни перепродажу (з англ. Resale Price Method); метод «витрати плюс (з англ. Cost plus method).

– методи прибутку: метод чистої маржі (з англ. Transactional net margin method (TNMM)); метод розподілення прибутку від операцій (з англ. Profit Split Method).

Усі методи вимагають наявності ознак порівнянності щодо характеристики товарів, функцій, активів та ризиків, договірних умов, економічних та ринкових умов, бізнес-стратегії. Після вибору одного з методів транснаціональній компанії необхідно обґрунтувати, чому інші встановлені методи не були нею застосовані.

На сьогодні, багато ТНК приймають рішення щодо визначення скоординованого підходу в межах своєї групи компаній для підготовки документації з трансфертного ціноутворення. Скоординований підхід передбачає створення Майстер файлу, який містить ключові елементи документації з трансфертного ціноутворення, яка, як правило, вимагається податковими

органами у всьому світі. У 2013 році ОЕСР був підготовлений і оприлюднений документ, що носить рекомендаційний характер - План протидії розмиванню бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування (з англ. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting (BEPS)), що спрямований на викорінення агресивних схем податкового планування, застосовуючи які ТНК штучно виводять свої доходи з високоподаткових країн (де вони генеруються) в країни з низьким або нульовим оподаткуванням. ОЕСР стверджує, що уряди країн втрачають від 100 до 240 мільярдів доларів США в загальному обсязі надходжень від податку на прибуток щороку через виведення прибутку з-під оподаткування транснаціональними компаніями. Дією №13 Плану BEPS рекомендована трирівнева структура документації для цілей трансфертного ціноутворення, що включає підготовку транснаціональними компаніями Майстер файлу (з англ. Master File), Локального файлу (з англ. Local File) і Зведеного звіту по країнам (з англ. Country-by-Country Reporting). На поточний момент вже більше 20 країн прийняли поправки в національне законодавство (або підготували проекти відповідних поправок) щодо підготовки та подання зазначеної документації. При цьому, в тих країнах, де такі поправки були прийняті (наприклад, Нідерланди, Іспанія, Великобританія), першим звітним періодом з метою подачі Зведеного звіту по країнам був 2016 рік [3].

Основні переваги для ТНК при застосуванні Майстер файлу:

- забезпечення послідовного підходу до класифікації компаній групи, вибір методології та економічного аналізу;
- значне спрощення технічного обслуговування та оновлення інформації на постійній основі - ТНК беруть під контроль систему свого трансфертного ціноутворення;
- підвищення ефективності, оскільки міжнародні компанії мають лише підготувати конкретну місцеву документацію, якщо цього вимагає податкове регулювання або у випадку високого ризику трансфертного ціноутворення.

Отже, проаналізувавши окремі аспекти трансфертного ціноутворення в діяльності ТНК у світовій практиці, можна стверджувати, що трансфертному ціноутворенню приділено велику увагу з боку міжнародних організацій, урядів країн, податкових органів та безпосередньо керівників ТНК шляхом запровадження нових правил, керівництв, документів, рекомендацій та інструментів, щоб зменшити до мінімуму маніпулювання трансфертними цінами.

Література:

1. United Nations Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries/Department of Economic & Social Affairs, 2017 – 668 p.
2. OECD (2017), OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, 2017, OECD Publishing, Paris– 612 p.
3. OECD (2015), Transfer Pricing Documentation and Country-by-Country Reporting, Action 13 – 2015 Final Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris – 74 p.
4. Designing and Implementing a Transfer Pricing System/by Chris Devonshire-Ellis, Andy Scott, Sam Woollard, 2011 – 18 p.

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ

Макух І. А.

В умовах посилення глобалізаційних процесів зростає заінтересованість у використанні віртуальних валют. Особливо гостре спостерігається, коли в державі фінансова криза та економічні потрясіння, політичні проблеми – усі ці нестабільності для будь-якої країни досить гострим залишається питання міцності та стабільності національної валюти [1, 2]. Альтернативою може стати нове покоління безготівкових розрахунків, а саме – електронна валюта.

Метою роботи є розкриття сутності та змісту «електронної валюти», виявлення схем відмивання коштів за допомогою криптовалюти та визначення індикаторів ризику, що застосовуються до криптовалюти.

Інтерес до електронної валюти, яка претендує на роль грошей нового покоління, постійно зростає. Актуальність та сутність електронних валют досліджується як вітчизняними вченими, так і закордонними науковцями, а саме Л.Н. Рябіна [5], Є.А. Кузнєцова [1], М. А. Куцевол [8], О. Сачковська [4] та ін.

Термін «електронна валюта» має велику різноманітність визначень та тлумачень. Одним з найпоширеніших є визначення Financial Action Task Force (FATF), віртуальна валюта (virtual currency) – це цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровій формі і яке функціонує як засіб обміну; та (або) розрахункова грошова одиниця; та (або) засоби зберігання вартості, але без законного статусу в жодній юрисдикції [6]. Згідно з визначенням Державної служби фінансового моніторингу України, криптовалюта - це рівноправна, децентралізована, цифрова валюта, виконання якої залежить від принципів криптографії для перевірки операцій та формування самої валюти [9]. Такі операції є безповоротними та не можуть бути заблоковані. Операції, які проведені з використанням криптовалюти дуже важко відстежити.

Розглянувши та проаналізувавши сутність віртуальної валюти, можемо зробити висновок, що гроші чи фінансові зобов'язання, обмін та взаєморозрахунки, з якими проводяться за допомогою інформаційних технологій.

Швидкість операцій за допомогою такого виду розрахунку є надзвичайно великою, при цьому ідентифікація учасників майже неможливою, що є один з найбільших ризиків. Тобто кошти можуть бути вилучені або конвертовані набагато швидше, ніж через більш традиційні канали. Наслідком такої швидкості транзакції є ускладнення її моніторингу та додаткові труднощі для заморожування коштів, як визначала Державна служба фінансового моніторингу.

Так особливо поширеним є факт використання криптовалют організованими злочинними угрупованнями, як інструменту протиправної діяльності пов'язаної із шахрайськими діями в сфері ІТ-технологій так званих «фінансових пірамід».

Основні фактори, які впливають на популярність використання елект-

ронної валюти є відсутність правового статусу в Україні, відсутність як зовнішнього так і внутрішнього адміністрування, а також центрів, які контролюють та анонімність розрахунків.

З метою виявлення загроз, які виникають у зв'язку з використанням віртуальних валют, можна привести такі індикаторами ризику: віртуальний адміністратор валют або компанія з обміну валют, розташована в одній країні, але мають рахунки в інших країнах; рух коштів між собою між банківськими рахунками, що зберігаються різними адміністраторами віртуальної валюти або компаніями з обміну віртуальними валютами, розташованими в різних країнах (може свідчити про просторову активність, оскільки вона не відповідає бізнес-моделі); обсяг та частота здійснення касових операцій, проведених власником чи віртуальної компанії обміну валют, не мають економічного сенсу, так як на сьогодні відсутня будь-яка нормативна база чи законодавчі роз'яснення, які змогли б юридично обґрунтувати регулювання електронної валюти в Україні; застосування засобів контролю ПВК/ФТ для транзакцій з віртуальними валютами може допомогти запобігти порушенням у даному напрямі.

Таким чином, законність використання електронної валюти залежить від країни знаходження суб'єкта операцій з нею та мети її використання. У даному виді валюти є багато переваг, але вона може становити певну небезпеку для фінансової системи через її неконтрольованість. В Україні для підтримки інновацій у фінансовому секторі необхідно розробити засади регулювання ринку криптовалют і запобігти злочинному використанню віртуальних валют.

Література:

1. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.
2. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : електрон.-мультимедійний навчальний посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017.
3. Кузнецова Е.И. Деньги, кредит, банки / Е.И. Кузнецова. – М.: Юнити, 2011. – 432 с
4. Сачковская О. Рынок электронных денег / О. Сачковская // Банковский весник.– 2013.– №23. – С. 3–7
5. Рябина Л.Н. Деньги и креди / Л. Н. Рябина – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 602 с.
6. Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks : FATF Report. – June 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fatf&gafi.org/media/fatf/documents/reports/virtual&currency&key&definitions&and&potential&aml&cft&risks.pdf>.
7. Баликова Н. Японія визнала біткоїн платіжним засобом / Н. Баликова // Голос України. – 2017. – № 61. – С. 5.
8. Куцевол М.А. Поняття та економічна природа крипто валюти / М.А. Куцевол, О.А. Шевченко-Наумова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/16391/1/79-85.pdf>.
9. Типологічні дослідження державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finmonitoring.in.ua/wpcontent/uploads/2018/04/180410_1446_book_ua_topology_sfs.pdf

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

Ніколаєва М. С.

24.07.2017 р. Національним банком України було впроваджено ризик-орієнтований підхід під час планування та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [6]. Новий підхід повинен був сприяти підвищенню ефективності нагляду Національним банком за дотриманням банками та небанківськими фінансовими установами законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Згідно з вимогами Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [5] банки, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу, серед іншого, зобов'язані здійснювати ідентифікацію, верифікацію клієнта (представника клієнта), вивчення клієнта та уточнення інформації про клієнта у випадках, встановлених законом, забезпечувати у своїй діяльності управління ризиками та розробляти критерії ризиків, проводити аналіз відповідності фінансових операцій, що проводяться клієнтом, наявній інформації про зміст його діяльності та фінансовий стан з метою виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу.

Отже, з метою виявлення фінансових операцій, що не відповідають фінансовому стану та/або змісту діяльності клієнта, економічна доцільність за якими відсутня, або можуть іншим чином наражати банк на здійснення ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, та / або діянь, передбачених Кримінальним кодексом України, Національний банк України зобов'язав банки на постійній основі здійснювати аналіз фінансових операцій клієнтів з урахуванням ризик-орієнтованих підходів. При цьому, ризик-орієнтований підхід - це визначена банком система з управління ризиками легалізації кримінальних доходів / фінансування тероризму та вжиття ним відповідних заходів у спосіб та обсяги, які забезпечують ефективну мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня [3].

Метою запровадження ризик-орієнтованого підходу є оптимізація використання ресурсів банку та підвищення ефективності та результативності його заходів завдяки раціональному налаштуванню внутрішніх процедур з фінансового моніторингу, що дозволяють регулювати інтенсивність вжиття превентивних заходів пропорційно виявленим ризикам.

Всього в 2016 році Національний банк наклав 28 штрафів на банки на 9,321 млн гривень за недотримання законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму [4]. Натомість, у 2017

році НБУ застосував заходи впливу до 40 банків у вигляді 37 письмових застережень, 15 штрафів на загальну суму 67,6 млн грн, та одного зупинення здійснюваних банком окремих видів операцій [4]. Тобто, спостерігається підвищення важливості ролі фінансового моніторингу з боку СПФМ.

Необхідність запровадження ризик-орієнтованого підходу базується не лише на вимогах міжнародних організацій, документів і прагненні України до євроінтеграції, а і на об'єктивних фактах, виявлених в результаті аналізу даних Національної оцінки ризиків. Аналіз продемонстрував недостатню ефективність діючого підходу до організації системи фінансового моніторингу в Україні, за якого витрати фінансових і трудових ресурсів і держави, і приватних суб'єктів величезні, а повернення легалізованих коштів до бюджету – надзвичайно малі [2].

Щодо перешкод на шляху реалізації ризик-орієнтованого підходу банківськими установами України, то виділяються наступні:

1) недостатня відкритість та поінформованість суспільства щодо реалізації банками функції внутрішнього фінансового моніторингу, наявних і потенційних ризиків легалізації відмивання грошей;

2) відсутність уніфікованої програми оцінювання ризиків за базовими категоріями країни, клієнта і послуги;

3) дослідження вітчизняних вчених враховують лише ризик легалізації банківської установи, проте не враховують індивідуальний ризик відповідальних працівників банку [1].

Безперечно, усунення цих недоліків у системі ризик-орієнтованого підходу може реалізовуватись лише при вдосконаленні усієї системи протидії відмивання доходів, яке повинне вирішувати низку завдань, пов'язаних із нормативними, інституційними, технологічними, методичними, фінансовими, процедурними і кадровими питаннями як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Література:

1. Андрійченко Ж. О. Визначення напрямів інституційних змін для забезпечення ефективного функціонування ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу / Ж.О. Андрійченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 17. – Режим доступу: <http://globalnational.in.ua/issue-17-2017>

2. Андрійченко Ж. О. Статистичне обґрунтування необхідності запровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу в Україні/ Ж.О. Андрійченко, С.О. Літвінова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць ХНАДУ. – №2 (17) – 2017. – Харків: ХНАДУ, 2017. – С. 49 – 55.

3. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.

4. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 05.01.2017 № 1798-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

6. Про затвердження Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Постанова від 20.06.2011 № 197 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0852-11>

УДК 336.717

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ ЯК СПОСІБ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Пилипенко І. В.

Сьогодні вільні економічні зони та пов'язані з ними способи ведення господарсько-економічної діяльності міцно ввійшли в світову економіку. Розвиток сучасного українського бізнесу пов'язаний з процесами глобалізації, що сприяє вільному руху капіталів та лібералізації іноземних інвестицій. На сьогодні вплив капіталу до офшорних зон впливає на рівень податкових надходжень до державного бюджету, знижує ефективність економіки України, ці території вважаються ідеальним середовищем для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Тому визначення тенденцій розвитку ринку офшорних послуг та їх основні проблеми мають вагоме значення для вітчизняної економіки.

У своїх працях ряд вчених висловлювали свої думки стосовно існування та діяльності офшорних зон, впливу в них капіталів. Серед них: М.О. Баймуратова, О.К. Бозуленко, О.І. Зоріна, Д.Д. Косе, Е.С. Омельчук, В.П. Вишневський та інші. Натомість дослідження питання легалізації коштів через офшорні юрисдикції досить поодинокі. Цим питанням займалися вітчизняні науковці Ю. Бауман, Ю.В. Божанова та зарубіжні А.Апель, В. Гунько, І. Соколов тощо.

Під офшорними зонами для України слід розуміти держави (території), у яких ставки податку на прибуток (корпоративний податок) на п'ять і більше відсоткових пунктів нижчі, ніж в Україні [2]. Їх перелік не є сталим та встановлюється розпорядженнями Кабінету Міністрів України [5].

На сьогодні існують два основні нормативні документи, які регулюють відносини з офшорними юрисдикціями в Україні:

– Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 50-51 [4];

– Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України» (переліку держав (територій), у яких ставки податку на прибуток (корпоратив-

ний податок) на 5 і більше відсоткових пунктів нижчі, ніж в Україні) [5].

Визначення кількості офшорних зон у світі здійснюється вельми умовно, в тому числі з огляду на високу динамічність їх виникнення та зникнення. У світі щороку зникають 3 - 4 офшорні зони, проте з'являється така ж кількість нових. Це дає додатковий простір для реалізації схем легалізації злочинних коштів, оскільки владні структури не можуть оперативного реагувати на ці зміни.

Використання суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на території України, а зареєстровані за її межами, призводить, з одного боку, до скорочення податкових надходжень до бюджету, а з іншого – до відпливу капіталу за кордон. Внаслідок цього Україна фінансує цілий ряд і без того успішних держав, причому сама гостро потребує інвестицій для модернізації власної економіки. За часткою прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну лідером є Кіпр, з якого за 9 місяців 2017 року надійшло 10201,5 млн. дол. США. Це 36,3% у структурі ПІІ. Інвестиційно активними є також Нідерланди – 23,3%, Велика Британія – 7,8%, Німеччина – 6,5%, Франція – 4,8%, Австрія – 4,8%, Люксембург – 3,5%, Угорщина – 2,9% та Польща – 2,8%. До офшорних зон у 2017 році (станом на 01.10.2017) з України було направлено істотні суми прямих інвестицій (акціонерний капітал, боргові інструменти). Найбільші обсяги інвестиційних ресурсів направлялися на адреси компаній, які зареєстровані в офшорних зонах Британських Віргінських островів – 61,5 мільйони дол. США, Кіпру – 5932,8 мільйони дол. США [3].

У зв'язку з досить частими змінами в законодавстві ряду країн, класифікація офшорних зон є досить умовною, проте, виходячи з реалій сьогодення, наведемо деякі їх типи, а також так звані позитивні й негативні моменти ведення справ у них у таблиці 1.

Складено автором за даними [7]

Основними ознаками, які можуть свідчити про «відмивання» коштів через офшорні території можуть бути:

- надання позик офшорним компаніям;
- позики (кредити), що надаються на підставі фінансового звіту позичальника, який відображає великі інвестиції в ділові підприємства включені в «країни-сховища»;
- позики під забезпечення зобов'язаннями офшорних банків;
- максимальне скорочення строків перебування переказаних коштів на рахунках офшорних компаній у країнах реєстрації або в третіх країнах;
- повторення однотипних елементів схем електронних переказів;
- участь у схемі взаєморозрахунків кількох офшорних компаній;
- транзакція на рахунок офшорної компанії, що не є стороною за контрактом;
- предмет контракту (послуги, результати інтелектуальної діяльності) не піддається об'єктивній оцінці з боку контролюючих органів;
- багаторазові перекази однакових великих сумм [1].

Класифікація офшорних зон

Тип офшорних зон	Приклад країн	Позитивні фактори ведення справ	Негативні фактори ведення справ
Перший тип	Багамські острови, Британські Віргінські острови, Кайманові острови тощо	– Податок на прибуток майже відсутній, або $\leq 1-2\%$ – Процедура реєстрації спрощена до мінімуму – Кількість валюти, що репатріюється необмежена – Законодавство лояльне до порушень податкових та митних правил	– Податкова та митна служби розвинутих західних країн пильніше перевіряє фінансові та комерційні операції офшорних фірм – Складно отримати кредит у банках і знайти ділових партнерів на Заході
Другий тип	Ірландія, Гібралтар, острів Мен та інші	– Діє система податкових пільг, які надаються торговим, фінансовим, холдинговим компаніям – Сприятливий для іноземців митний та валютний режими – Податкові пільги щодо репатріації прибутків	– Досить високий рівень податку на прибуток – Менший рівень конфіденційності
Третій тип	До третього типу іноді відносять країни, які не можна вважати офшорними зонами, але які надають зареєстрованим у них компаніям-нерезидентам деякі податкові пільги – це Росія (Калмикія, Алтай), США, Великобританія, Канада тощо		

Таким чином, для попередження процесу відмивання коштів через офшори суб'єкта первинного фінансового моніторингу, варто встановити джерело походження коштів компанії, яка має намір переказати кошти за кордон або працює з нерезидентами. Варто об'єктивно оцінювати інформацію, яку повідомляє компанія про походження своїх коштів. Отриману інформацію слід порівнювати з даними про фінансових стан клієнта на основі його фінансової звітності, інформації отриманої від третіх осіб, державних органів, веб-сайтів мережі Інтернет. Банківські установи можуть додатково аналізувати рух коштів щодо такого клієнта та робити аналіз його оборотів.

Значним кроком до обмеження легалізації доходів стане також суттєве покращення чинного законодавства України щодо особливих економічних зон, нормативне передбачення кримінальної відповідальності стосовно порушників фінансової дисципліни. На міждержавному рівні варто укласти угоди про обмін даними чи сприяння у судових справах з розслідування фінансових злочинів.

Література:

1. Барановський О.І. Відмивання грошей: сутність та шляхи запобігання: монографія / О.І. Барановський. — Харків: Форт, 2003. — 472 с.
2. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. — Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. — 204 с.
3. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України у січні-вересні 2017 року : Статистичний бюлетень Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. —

Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm.

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

5. Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 977 : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 №1045 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF>.

6. Фінансовий моніторинг : електрон.-мультимедійний навчальний посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017.

7. Шереметинська О.В. Вплив офшорних зон на економіку України / О.В. Шереметинська, І.В. Савчук // Економічний простір. – №105 – 2016. –С. 58-66.

УДК 336.71

ДОСТАТНІСТЬ КАПІТАЛУ БАНКУ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Черноморська Г. Л.

Науковці, які досліджують фінансову безпеку, вказують на те, що дана проблема має два аспекти. З одного боку, необхідно працювати над забезпеченням фінансової безпеки банківської системи в цілому, а з іншого – потрібно також досліджувати питання забезпечення фінансової безпеки окремої банківської установи.

Безпека банків входить до фінансової безпеки країни як особлива частина. Банківська система є найважливішою складовою фінансово-кредитної сфери будь-якої держави. І саме тому рівень фінансової безпеки держави визначає стан банківського сектору.

Фінансова безпека банку – це найважливіша складова фінансової, а тому і національної безпеки країни, це такий стан комерційного банку, який характеризується стійкістю до впливу загроз різної природи та збалансованістю, здатністю досягати запланованої стратегічної мети і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення виконання зобов'язань[1].

Характеризуючи фінансову безпеку комерційних банків, необхідно зупинитися на ключових параметрах: фінансова безпека забезпечує рівноважний і стійкий фінансовий стан банку; сприяє ефективній діяльності банку; якісно організована фінансова безпека дозволяє на ранніх стадіях визначити проблемні місця в діяльності банку, а також нейтралізувати вплив криз для запобігання банкрутства.

Для банківської системи України, яка має гострий дефіцит капіталу, у розв'язанні цієї проблеми першочерговими є питання впливу оцінки банківсь-

кого капіталу, його структури та адекватності на забезпечення фінансової безпеки держави.

Банківський капітал – це грошові кошти та виражена у грошовій формі частка матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків та використовуються ними для здійснення операцій із розміщення коштів і надання послуг з метою одержання прибутку. Для того щоб якісно оцінити банківський капітал, у першу чергу необхідно визначити його достатність, яка відіграє ключову роль не лише для оцінювання ефективності функціонування окремо взятої банківської установи, а й для визначення надійності всієї банківської системи. Достатність капіталу – це здатність банківської установи надавати традиційний набір банківських послуг стандартної якості незалежно від можливих збитків за активними операціями [2]. Достатній рівень капіталу для банку є головним фактором його конкурентоспроможності та фінансової стійкості, тому банки з високим рівнем капіталу мають значні інвестиційні можливості [3]. Крім цього, достатній рівень капіталу є ключовим у банківській справі серед основних показників діяльності банку, його розвитку та регулювання, головне місце займає показник достатності власного капіталу, або капітальної адекватності масштабам і характеру банківських операцій. Достатній обсяг власного капіталу сприяє стабільному функціонуванню банківської установи й зниженню ризиків, що виникають у процесі її діяльності. Крім того, рівень адекватності власного капіталу забезпечує відповідний рівень довіри до банку з боку інвесторів, кредиторів та вкладників [1].

Згідно з постановою правління Національного банку України № 368 регулятивний капітал виступає одним з найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, котрі банки беруть на себе у процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільності банківської діяльності [8].

Ризики в банківській діяльності випливають із специфіки банківських операцій, що здійснюються в умовах ринкових відносин, та означають імовірність одержання доходів, менших від очікуваних, зниження вартості активів. Підвищені банківські ризики призводять до значних фінансових утрат і, як наслідок, до банкрутства банків [8], що відповідно негативно впливає на стан банківської безпеки як складової фінансової безпеки держави.

Банки з метою визначення реального розміру регулятивного капіталу з урахуванням ризиків у своїй діяльності зобов'язані постійно оцінювати якість усіх своїх активів і наданих фінансових зобов'язань (визначати їх класифікацію) та здійснювати відповідні коригування їх вартості шляхом формування резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями відповідно до Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженого постановою правління Національного банку України від 25 січня 2012 року № 23.

Таким чином, визначена сутність та функції банківського капіталу

дають змогу зробити висновок, що капітал банку є динамічним функціональним утворенням, яке забезпечує поточну банківську діяльність від початку його утворення. Своєю функціональністю банківський капітал гарантує збереження довіри до банків з боку населення, а здійснення поточних і стратегічних функцій реалізовує фінансову стійкість банківської системи та забезпечує фінансову безпеку держави.

Достатність власного капіталу, з огляду на врахування при її розрахунку майже всіх ризиків банківської діяльності, є інтегральним показником оцінки стану якісної капіталізації, фінансової стійкості та фінансової безпеки банківських установ зокрема і системи банків загалом.

Література:

1. Ларіонова К.Л. Управління формуванням обсягу та ціни власного капіталу банку / К.Л. Ларіонова, О.В. Яремчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №5. Т.4. – С.76.

2. Вожжов А. П. Банківський капітал в економіці України / А. П. Вожжов, О. І. Клименко // Фінанси України. – № 8. – 2013. – С. 88– 97.

3. Герасимов П. А. Економічна безпека банку: концептуальний підхід // Банківські послуги. – 2006. – № 4. – С. 20-30.

4. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні; затв. постановою правління НБУ № 368 від 28.08.2001 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

5. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення : монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкащина. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 153 с.

6. Міщенко В. Капіталізація банківської системи України /В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2013. – № 7. – С. 11–17.

7. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: закон України від 24 липня 2009 року № 1617 – VI. Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

8. Фінансова безпека банківської діяльності [Текст]: навч. посіб. для самостійного вивчення дисципліни «Безпека банків» / [уклад. С.М. Побережний, О.Л. Пластун, Т.М. Болгар]; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с

УДК 336.717 8.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКАХ УКРАЇНИ

Шаповалова Т. Д.

Для України важливим залишається організувати та проводити процес фінансового моніторингу якісно, оскільки це забезпечить зменшення втрат для економіки країни та визнання усією світовою спільнотою. Особливу увагу необхідно приділити моніторингу фінансової стабільності банківського сектора.

Аналіз літератури та останніх публікацій свідчить, що й досі залишаються невирішеними певні проблемні моменти щодо організації й проведення фінансового моніторингу в банках.

Метою роботи є дослідження організації системи фінансового моніторингу в банках та критичний аналіз її сучасного стану.

На перший план виходять питання руху грошових потоків в країні та за кордон. Банки здійснюють фінансовий моніторинг на підставі Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу», відповідно до якого суб'єктами цього процесу є банки, відокремлені підрозділи банків, платіжні організації та членів платіжних систем, що є банківськими установами, філії іноземних банків. Указане діяння є злочином, а боротьба зі злочинами є функцією держави. У зв'язку з цим виникає питання про причини здійснення фінансового моніторингу банками. На основі чинного законодавства банки як суб'єкти первинного фінансового моніторингу правомочні контролювати дотримання підприємствами, організаціями, установами порядку ведення розрахункових та касових операцій, дотримання валютного законодавства та здійснювати внутрішній фінансовий моніторинг. Особливостями формування системи фінансового моніторингу в банківській сфері є виокремлення рівнів його проведення. У зв'язку з цим особливого значення набуло проведення фінансового моніторингу, котрий здійснюють банки як найбільші фінансові посередники в державі. Банки є основним джерелом надходження інформації про здійснення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу [1]. Банківська система України є однією зі сфер, де найширше та найактивніше використовуються сучасні можливості інформаційних технологій та мережі Інтернет. А враховуючи, що ці технології застосовуються для грошових переказів, зазначена сфера привертає все більшу увагу злочинців. Не дивлячись на те, що економіка України для виходу із затяжної кризи потребує якнайбільше інвестицій, необхідно мати на увазі, що важливе значення щодо впливу грошей на економіку країни має їхнє походження. Усунення або, принаймні, нейтралізація умов, що сприяють вчиненню легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, вимагає вдосконалення не тільки кримінального законодавства, але і законодавства, яке регулює діяльність підприємницьких структур, фінансово-кредитних установ та утворення дієвого механізму виявлення злочинів цієї категорії і проведення розслідування, спираючись на досвід країн з розвинутою ринковою економікою. Залишається ще одне не вирішене для банків питання – статус та функції відповідальних працівників філій. Законодавство встановлює, що суб'єкти первинного фінансового моніторингу проводять його за правилами внутрішнього фінансового моніторингу та програмами здійснення. Банк повинен встановити власні правила внутрішнього фінансового моніторингу та програми здійснення фінансового моніторингу. Таке оновлення має базуватися на постійному

удосконаленні правил внутрішнього фінансового моніторингу і програм здійснення фінансового моніторингу банку. Вивчення проблеми формування ефективної банківської системи дозволили зробити висновки про необхідність системного підходу до побудови рівноважної стратегії щодо організації банківського нагляду та регулювання в Україні з урахуванням особливостей національної економіки. Будь-який процес, у тому числі й процес фінансового моніторингу в банках, є контрольованим і керованим тоді, коли він відбувається за єдиними для всієї системи правилами. Тому з метою усунення недоліків у системі фінансового моніторингу в банківській сфері пропонуємо банкам наступне: 1) не вступати у договірні відносини з юридичними чи фізичними особами, якщо виникає підозра, що клієнт виступає не від власного імені; 2) не встановлювати та не підтримувати кореспондентських відносин з банками, якщо виникає сумнів щодо місцезнаходження та проведення діяльності за місцем реєстрації, відповідного нагляду за місцем розташування, та з банками, що підтримують такі відносини; 3) не встановлювати та не підтримувати кореспондентських відносин з банками, які не дотримуються загальноприйнятих стандартів та не застосовують належних заходів з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; 4) застосовувати підвищені заходи безпеки при встановленні відносин із банками-нерезидентами, котрі зареєстровані у тих країнах, що не передбачають надання та розкриття інформації про фінансові операції.

Таким чином, можна зробити такі висновки:

1. Діюча інфраструктура системи організаційно-аналітичного забезпечення банків дозволяє виконувати основні завдання та функції фінансового моніторингу банківської системи.

2. Існують недоліки щодо здійснення внутрішнього фінансового моніторингу в банках, зокрема потребує приведення статусу та обов'язків відповідальних працівників банків у відповідність до вимог базового закону і скасування нормативно закріпленої за ними функції безпосередньої особистої реалізації усього комплексу процедур з фінансового моніторингу.

3. Потрібен перегляд підходу до організації свого інформаційного забезпечення та розроблення єдиного концептуального проекту організації інформаційної інфраструктури банків

4. Необхідне впровадження таких заходів: підвищення кваліфікаційного рівня та компетентності відповідальних працівників, забезпечення взаємодії та розподіл повноважень між ними, проведення роз'яснювальної роботи та контроль якості фінансового моніторингу.

5. Вдосконалення організації системи фінансового моніторингу, підвищення її ефективності, а також подальше впровадження в національне законодавство міжнародних стандартів.

Література:

1. Андрійченко Ж. О. Статистичне обґрунтування необхідності запровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу в Україні/ Ж.О. Андрійченко, С.О. Літвінова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць ХНАДУ. – №2 (17) – 2017. – Харків: ХНАДУ, 2017. – С. 49 – 55.
2. Дмитров С. О. Фінансовий моніторинг в банку : [навч. посіб.] / [С. О. Дмитров, В. В. Коваленко, А. В. Єжов, О. М. Бережний]. — Суми : ВТД Університетська книга, 2008. – 336 с.
2. Коваленко В. В. Фінансовий моніторинг банків : навчальний посібник / В. В. Коваленко ; НБУ, Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми : Мрія-1, 2005. – 120 с.
3. Москаленко Н. В. Фінансовий моніторинг як інструмент боротьби з тіньовою економікою / Н. В. Москаленко // Фінансове право. – 2010. – № 4 (14). – С. 39–42.
4. Сухонос В. В. Легалізація злочинних доходів у банківській сфері і боротьба з нею / В. В. Сухонос // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 1. – С. 149–153.
5. Жарковская Е. П. Банковское дело / Е. П. Жарковская. – М. : ОмегаЛ ; Высш. школа, 2003. – 440 с.
6. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затверджене Постановою Правління Національного банку від 31.01.2011 р. № 22 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

УДК 343.123

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РОЗСЛІДУВАНЬ ПО ФІНАНСОВИМ ОПЕРАЦІЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Шустова Ю. С.

Проблема протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, набула актуальності у всьому світі у ракурсі боротьби проти тероризму, через створення перешкод у його фінансуванні.

Сучасне визначення способу вчинення легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом з використання банківської сфери надає Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» від 14 жовтня 2014 р. [1].

У ст. 209 Кримінального кодексу України [2] надано поняття «відмивання» доходів, одержаних злочинним шляхом та основні способи їх вчинення. Це «Вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмивання) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а

так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів» [2].

Держфінмоніторингом протягом 2016 року передано правоохоронним органам 172 матеріали (38 узагальнених та 134 додаткових узагальнених) стосовно фінансових операцій, пов'язаних із підозрою у вчиненні корупційних діянь, зокрема до:

- Національного антикорупційного бюро України – 71 матеріал;
- органів прокуратури України – 81 матеріал;
- органів внутрішніх справ України – 9 матеріалів;
- органів Служби безпеки України – 10 матеріалів;
- органів фіскальної служби України – 1 матеріал [3].

У вказаних матеріалах сума підозрілих фінансових операцій, які можуть бути пов'язані із легалізацією (відмиванням) коштів або з учиненням іншого кримінального правопорушення, становить 4,4 млрд. гривень.

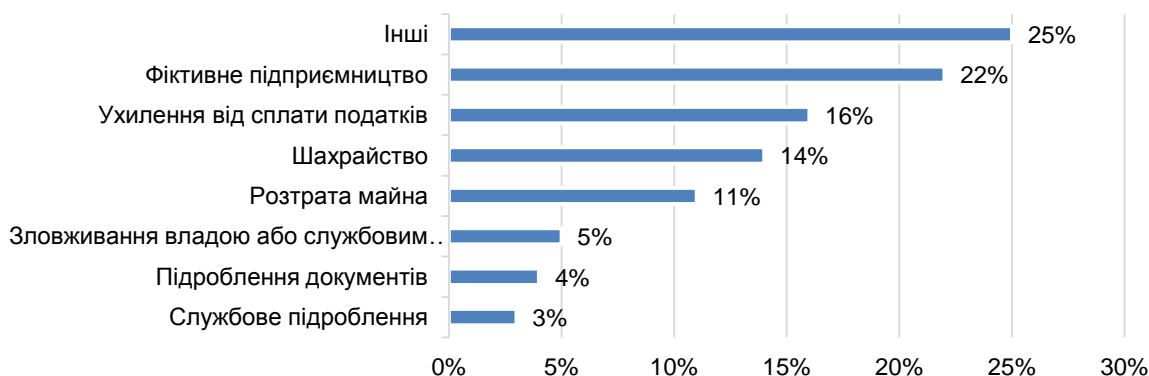
У 2017 році Держфінмоніторингом передано правоохоронним органам 211 матеріалів (63 узагальнених матеріалів та 148 додаткових узагальнених матеріалів) стосовно фінансових операцій, пов'язаних із відмиванням коштів, одержаних від корупційних діянь, розкрадання та привласнення державних коштів та майна, в тому числі Януковичем В. Ф., його близькими, іншими посадовцями та пов'язаними з ними особами, зокрема до:

- Національного антикорупційного бюро України – 101 матеріал;
- органів прокуратури України – 98 матеріалів;
- Державної фіскальної служби України – 1 матеріал;
- органів внутрішніх справ України – 1 матеріал;
- органів Служби безпеки України – 10 матеріалів.

У вказаних матеріалах сума підозрілих фінансових операцій, які можуть бути пов'язані із легалізацією (відмиванням) коштів або з учиненням іншого кримінального правопорушення, становить 16,2 млрд. гривень. Одним з основних генераторів ризиків відмивання коштів в Україні була і продовжує залишатися нелегальна економічна діяльність [8]. Найбільш інформативною характеристикою середовища, сфери ризиків і специфіки відмивання коштів в Україні є аналіз структури найбільш поширених предикатних злочинів в Україні (рис.1).

З рис. 1 видно, що на першому місці серед предикатів, які вчиняються в Україні знаходиться діяльність суб'єктів фіктивного підприємництва. У свою чергу фіктивне підприємництво є одним із ключових елементів механізму ухилення від сплати податків і відмивання коштів, суть якого зводиться, до утворення сприятливих умов для вчинення злочинів у сфері господарської діяльності, до маскуванню злочинної діяльності, зменшення об'єкту оподаткування з податків, зборів та інших обов'язкових платежів, приховування джерел походження і місцезнаходження злочинної діяльності з метою ухилення організаторів від відповідальності. Наведена на рис. 1 діаграма до-

зволяє констатувати ще один факт, який конкретизує специфіку України – національна структура предикатних злочинів є фіскально-корупційною. Приблизно 40 % предикатних злочинів пов’язані із різними способами нелегального/тіньового перерозподілу доходів, ще 40 % предикатних злочинів пов’язані із вчиненням різного роду корупційних діянь.

Рис. 1. Структура предикатних злочинів в Україні станом на 01.01.2016 р.

У 2017 році Держфінмоніторингом продовжувалась активна робота стосовно розслідування фактів відмивання коштів, одержаних від корупційних діянь, розкрадання та привласнення державних коштів та майна колишнім Президентом України Януковичем В. Ф., його близькими, посадовцями колишнього Уряду країни та пов’язаними з ними особами, а також щодо осіб, причетних до організації умисного масового вбивства людей. Особлива увага приділена пошуку та блокуванню грошових коштів та усіх активів вищезазначених фізичних осіб в банківських та інших фінансових установах України [3].

В цілому, корупційні потоки пронизують всі галузі економіки країни.

Корупція призводить до значних втрат для країни. Такі збитки можуть мати фінансові, кількісні, якісні та політичні складові.

Основні закономірності, які підвищують «інтерес» до вчинення корупційних злочинів:

– розкрадання державних коштів та отримання хабарів, в більшій мірі, здійснюється в тих галузях економіки, які мають для країни стратегічне значення (оборонний та паливно-енергетичний комплекс, охорона здоров’я, державне управління), оскільки на них розподіляються значні грошові потоки;

– великий обсяг коштів, залучених до реалізації проектів на державному та місцевому рівнях за рахунок державних чи місцевих бюджетів;

– складний механізм визначення вартості товарів та послуг, постійні зміни ринкових умов для визначення реальної ціни придбаних активів [4].

Основними інструментами відмивання корупційних доходів є:

– передплата за товари і послуги підконтрольним особам з подаль-

шою непоставкою/невиконанням;

- укладання завідомо неправомірних угод по придбанню продукції за цінами, встановленими для соціальних потреб, з подальшою її реалізацією;
- використання підприємств з ознаками фіктивності;
- «торгівля» державними послугами з видачі/оформлення дозвільних документів [4].

Так, за результатами вжитих заходів Держфінмоніторингом на території України (з 01 березня 2014 року по 01 грудня 2016 року) виявлено рахунки 103 фізичних осіб та заблоковано кошти на 565 банківських рахунках на суму 340,7 млн. грн., 30,5 млн. дол. США, 5,0 млн. євро та 21,7 млн. рос. рублів, дорогоцінних металів (золота та срібла) загальною вартістю 6,8 млн. грн., а також цінних паперів загальною вартістю 1,1 млрд. гривень. На 96 банківських рахунках 42 юридичних осіб (в т. ч. 21 компанії-нерезидента), що пов'язані із вищезазначеними фізичними особами, заблоковані кошти на загальну суму 1,4 млрд. грн., 303,1 млн. дол. США, 13,6 млн. євро, 2,3 тис. фунтів стерлінгів, а також цінних паперів вартістю 2,3 млрд. грн. та 1,0 млрд. дол. США [3].

Щодо врегулювання правопорушень, у 2017 році органами Генеральної прокуратури України встановлена сума легалізованих коштів та майна становила 6,4 млрд. грн., з них вилучено 5,7 млрд. грн., накладено арешт на майно 4,3 млрд. грн. У 2017 році закінчено 19 досудових розслідувань кримінальних проваджень. До суду з обвинувальним актом направлено 11 кримінальних проваджень. Незакінчених кримінальних проваджень на кінець 2017 року – 71.

Як показали результати проведеного науковцями дослідження щодо удосконалення фінансового моніторингу через запровадження ризик-орієнтованого підходу, Україна потребує цілої низки інституційних змін, найбільш пріоритетними з яких є політичні зміни і формування «доброї» політичної волі. Першочергова пріоритетність саме цих змін пояснюється тим фактом, що за відсутності розвинутого громадянського суспільства, яке б могло чинити вплив на державне управління, єдиною можливістю здійснення позитивних змін, зокрема подолання корупції, проведення реформування системних інституцій (судової, правоохоронної системи), побудови ефективної організаційно-правової системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму є політичні зміни, тільки за них є вірогідність появи «доброї» політичної волі і запровадження нових підходів до побудови суспільних систем [9].

Отже, можна зробити висновок, що система фінансового моніторингу потребує нововведень та вдосконалень. Необхідно виявляти сліди легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, які відображені у різноманітних документах (письмових, електронних) [5]. Специфіка утворення вітчизняних нелегальних доходів полягає у тому, що їхнім основним

джерелом є не наркобізнес чи інші види класичної злочинності, а сфера білокомірцевої злочинності – ухилення від сплати податків у великих і в особливо великих розмірах та вчинення корупційних діянь із залученням широкого спектру національних публічних діячів.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page>.

3. Звіт державної служби фінансового моніторингу України за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2017/20170330/Zvit_2016.pdf.

4. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: Наказ Міністерства фінансів України від 08.07.2016 № 584 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1047-16>.

5. Ортинський В. Л. Характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: криміналістичні аспекти [Електронний ресурс] / В. Л. Ортинський. – Режим доступу : <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/aug/5780/vnulpurn201685080.pdf>.

6. Фінансовий моніторинг : навчальний посібник / Н. М. Внукова, Ж. О. Андрійченко. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013.

7. Звіт про проведення Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму за 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs-/2016/2016-1013/zvit.pdf.

8. Андрійченко Ж. О. Заходи з недопущення відмивання нелегальних доходів через страхові компанії / Ж. О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Х. : ХНЕУ, 2008. – С. 63–64.

9. Андрійченко Ж. О. Визначення напрямів інституційних змін для забезпечення ефективного функціонування ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу / Ж.О. Андрійченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 17. – Режим доступу: <http://globalnational.in.ua/issue-17-2017>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Азізова Катерина Михайлівна – доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Алексєєнко Інна Іллівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Андрійченко Жанна Олегівна – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Ачкасова Світлана Анатоліївна – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Бандурка Олександр Маркович – радник ректора Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України;

Баранник Лілія Борисівна – завідувач кафедри оподаткування та соціального забезпечення Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро), доктор економічних наук, професор;

Берест Марина Миколаївна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Бєляєва Людмила Анатоліївна – доцент кафедри обліку та оподаткування ХННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», кандидат економічних наук, доцент;

Бондаренко Владислав Сергійович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Бородін Сергій Володимирович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Виганяйло Світлана Миколаївна – доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук;

Внукова Наталія Миколаївна – завідувач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, доктор економічних наук, професор;

Воронін Родіон Романович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ворфоломеєва Олена Миколаївна – старший викладач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Голофаєва Ірина Петрівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Гончарова Маргарита Сергіївна – студентка факультету економіки та менеджменту Харківського національного університету будівництва та архітектури;

Гресь Максим Сергійович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Гречка Віра Михайлівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Давиденко Дар'я Олександрівна – викладач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Дмитренко Тетяна Леонідівна – аспірантка відділу фінансових ринків ДНУ «Академія фінансового управління» (м. Київ);

Добринь Світлана Володимирівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Дудка Майя Олександрівна – викладач кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Дунаєва Тетяна Євгенівна – науковий співробітник Науково-дослідницького інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук;

Єгоричева Світлана Борисівна – професор кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (м. Київ), доктор економічних наук, професор;

Заваріка Катерина Альбертівна – студентка відділу заочної, дистанційної та післядипломної освіти Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Зуєва Олександра Валерівна – викладач кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Івашура Карина Андріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Капустянко Юлія Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Карпова Крістіна Вікторівна – професор кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», кандидат економічних наук, доцент;

Кіпа Марина Олександрівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Кішинська Інна Олександрівна – студентка відділу заочної, дистанційної та післядипломної освіти Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ковальов Євген Володимирович – професор кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор економічних наук, професор;

Ковальов Руслан Ігорович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Колодізев Олег Миколайович – завідувач кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, доктор економічних наук, професор;

Конюхов Максим Олександрович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Корват Олена Валеріївна – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Косенко Катерина Володимирівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Коцюба Олена Володимирівна – аспірантка кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Крайник Григорій Сергійович – асистент кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук;

Кузенко Тетяна Борисівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Лазар Елла Андріївна – студентка відділу заочної, дистанційної та післядипломної освіти Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Лактіонова Дар'я Анатоліївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ларіна Тетяна Федорівна – завідувач кафедри агрології та управління ланцюгами постачань Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, доктор економічних наук, доцент;

Листопадний Антон Анатолійович – студент відділу заочної, дистанційної та післядипломної освіти Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Літвінова Анна Андріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Маковоз Оксана Сергіївна – завідувач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент;

Макух Ірина Анатоліївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Мамай Алла Сергіївна – студентка факультету № 6 Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ;

Марамзіна Наталя Вікторівна – директор ТОВ «Експерт Інфо»;

Меренкова Любов Олександрівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Ніколаєва Марина Сергіївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Омельченко Оксана Ігорівна – доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Остапенко Вікторія Миколаївна – доцент кафедри митної справи та оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Павленко Наталія Вікторівна – доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент;

Павленко Тетяна Анатоліївна – старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;

Пеняк Юлія Сергіївна – доцент кафедри обліку та оподаткування ХННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», кандидат економічних наук, доцент;

Петровська Світлана Анатоліївна – викладач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук;

Пивоваров Василь Миколайович – доцент кафедри культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат філологічних наук, доцент;

Пилипенко Ірина Владиславівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Плескун Інна Володимирівна – аспірантка кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Пойда-Носик Ніна Никифорівна – професор кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кандидат економічних наук, професор;

Попович Людмила Олексіївна – аспірантка кафедри фінансів Національного університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь Київської обл.);

Рац Ольга Миколаївна – доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Сабліна Наталія Вікторівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Свадеба Віктор Вікторович – аспірант кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Синегубов Олег Васильович – декан факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

Смоляк Віктор Анатолійович – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Сокол Сергій Володимирович – доцент кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету будівництва та архітектури, кандидат економічних наук, доцент;

Тараненко Вікторія Євгенівна – доцент кафедри оподаткування та соціального забезпечення Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро), кандидат економічних наук;

Ус Юлія Володимирівна – доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Федоренко Вікторія Валентинівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Фурса Вікторія Анатоліївна – доцент кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент;

Холодна Юлія Євгеніївна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Цукан Сергій Валерійович – студент факультету № 6 Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ;

Черноморська Ганна Леонідівна – студентка відділу заочної, дистанційної та післядипломної освіти Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Шаповалова Тетяна Довлетівна – студентка відділу заочної, дистанційної та післядипломної освіти Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Шимків Світлана Анатоліївна – начальник служби фінансового моніторингу КМД ПАТ «Укрпошта», кандидат економічних наук.

Шустова Юлія Сергіївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Юшко Сергій Васильович – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент.

ЗМІСТ

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ	3
Бандурка О. М. Актуальні питання підготовки фахівців з протидії економічним злочинам	3
Єгоричева С. Б. Впровадження ризик-орієнтованого нагляду у системі фінансового моніторингу в Україні	5
Шимків С. А. Роль міжнародних організацій у розбудові системи фінансового моніторингу України	9
Маковоз О. С. Захист результатів інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання як забезпечення фінансової безпеки держави	11
Колодізев О. М. Система комплаєнсу в банках: нові властивості та виклики сучасності	13
Марамзіна Н. В. Питання автоматизації фінансового моніторингу як складової процесу впровадження ЕЦП	17
Баранник Л. Б., Тараненко В. Є. Контроль за незадекларованою працею в контексті бюджетної безпеки та захисту соціальних інтересів громадян	18
Внукова Н. М. Ризик-орієнтований підхід суб'єктів первинного фінансового моніторингу до класифікації клієнтів	20
ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ НАУКОВЦІВ	25
Азізова К. М., Ус Ю. В. Система фінансового моніторингу у банку	25
Алексєєнко І. І., Літвінова А. А., Федоренко В. В. Структурні елементи організації управління фінансовою безпекою суб'єктів господарювання за ринкових умов господарювання фінансовий напрямок діяльності	28
Andriichenko Zh. O., Smoliak V. A. Advantages and disadvantages of outsourcing procedure of clients identification and verification in financial monitoring	30
Ачкасова С. А. Наглядова діяльність регуляторно-наглядових органів України за діяльність СПФМ щодо порушень вимог у сфері ПВК/ФТРЗ	35
Берест М. М., Дудка М. О. Фінансове забезпечення стійкого розвитку агропромислового сектору економіки як складова підтримки фінансової безпеки держави	38
Бєляєва Л. А., Пеняк Ю. С. Конкурентоспроможність як запорука фінансової безпеки підприємств	40
Виганяйло С. М. Захист інформації від несанкціонованого доступу в сучасних сферах господарської діяльності	42
Голофаєва І. П., Зуєва О. В. Механізм управління фінансовими ситуаціями промислових підприємств: моделювання галузевих характеристик і тенденцій зовнішнього середовища	44

Давиденко Д.О. Зміни до порядку перевірки суб'єктів первинного фінансового моніторингу	46
Дмитренко Т. Л. Використання наукових методів досліджень в управлінні ризиками вексельних операцій щодо процедур фінансового моніторингу	48
Добринь С.В. Визначення рівня фінансової безпеки підприємств машинобудівної галузі України	50
Карпова К. В. Повноваження суб'єктів державного фінансового моніторингу	52
Кіпа М. О., Бондаренко В. С. Сучасний стан фінансової безпеки України та напрями її зміцнення	55
Ковальов Є. В. Проблемні питання моніторингу фінансової безпеки України	57
Корват О. В. Відкритість фінансового ринку як фактор впливу на рівень національної безпеки	60
Коцюба О. В. Конкретизація сутності комплаєнсу у банках: теоретичний та практичний аспекти	63
Крайник Г. С. Проблеми правової регламентації кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом в Україні	66
Кузенко Т. Б., Воронін Р. Р. Визначення поняття «фінансовий ризик» в системі фінансово-економічної безпеки підприємства	68
Ларіна Т. Ф. Первісне нагромадження капіталу в контексті національної безпеки	70
Меренкова Л. О., Холодна Ю. Є. Проблеми забезпечення боргової безпеки України в контексті співробітництва з МВФ	72
Ostapenko V. M. Global partnership in conditions of transformation of the safety system	75
Павленко Н. В. Вплив структурних диспропорцій на економічну безпеку України	78
Павленко Т. А., Дунаєва Т. Є. Деякі аспекти протидії злочинності у сфері економіки	80
Пивоваров В. М., Сокол С. В. Результативність запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом	82
Плескун І. В. Комплаєнс-контроль як ключовий елемент протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом у вітчизняних банках	85
Пойда-Носик Н. Н., Свадеба В. В. Ризик в страховому маркетингу: причини появи та шляхи їх вирішення	87
Попович Л. О. Сутність злочинів, вчинених у сфері оподаткування	90
Rats O. M., Omelchenko O. I. Organisation of fraud monitoring in the system of bank economic security management	92
Сабліна Н. В., Капустянюк Ю. О. Фінансовий контролінг в системі фінансової безпеки підприємства	95
Синегубов О. В. Національна безпека України в сучасних умовах: ризики і фактори впливу	97

Фурса В. А., Ворфоломєєва О. М. Розкрадання майна – найбільша загроза для безпеки суб'єкта господарювання	100
Цукан С. В., Мамай А. С., Петровська С. А. Особливості управління страховими ризиками	102
Юшко С. В., Косенко К. В. Відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів як інструмент підвищення рівня фінансової безпеки місцевих бюджетів	104
ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ СТУДЕНТІВ	107
Бородін С. В. Управління ризиками кредитного портфеля як інструмент забезпечення фінансової безпеки банку	107
Гресь М. С. Узагальнення світового досвіду організації системи державного фінансового моніторингу	109
Гречка В. М. Вплив ризиків на фінансову безпеку держави	112
Заваріка К. А. Протидія легалізації доходів, отриманих у сфері кіберзлочинності	114
Івашура К. А. Сутність фінансового моніторингу у фінансовій безпеці страхової компанії	117
Кішинська І. О. Удосконалення процесу управління кредитними ризиками в системі фінансової безпеки банку	119
Ковальов Р. І. Протидія шахрайству в автотранспортному страхуванні	123
Конюхов М. О., Гончарова М. С. Управління ризиками депозитних операцій банку в контексті фінансового моніторингу	125
Лазар Е. А. Забезпечення внутрішнього фінансового моніторингу в діяльності страхових організацій	127
Лактіонова Д. А. Роль фінансового моніторингу у мінімізації латентності злочинів	129
Листопадний А. А. Трансфертне ціноутворення в фінансовій безпеці ТНК	131
Макух І. А. Криптовалюта як інструмент відмивання коштів	134
Ніколаєва М. С. Перспективи реалізації ризик-орієнтованого підходу банківськими установами України	136
Пилипенко І. В. Вільні економічні зони як спосіб легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом	138
Черноморська Г. Л. Достатність капіталу банку як необхідна умова фінансової безпеки	141
Шапвалова Т. Д. Організаційно-аналітичні засади проведення фінансового моніторингу в банках України	143
Шустова Ю. С. Аналіз результатів розслідувань по фінансовим операціям, пов'язаним з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом	146
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	151

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

VI Всеукраїнська
науково-практична конференція
(23 листопада 2018 р.)

Збірник матеріалів

Матеріали подано в авторській редакції.
Стиль та орфографія збережені.
Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ,
цифрових даних, посилань на літературу тощо несуть автори.

Відповідальний за випуск – **Андрійченко Ж. О.**

Комп'ютерна верстка та дизайн обкладинки – **Смоляк В. А.**

Підп. до друку 12.11.2018 р. Зам. № 6834
Папір офсетний
Гарнітура Calibri, Cambria
Обл.-вид. арк. 9,75

Формат 60x84/16
Друк різнографічний
Ум.-друк. арк. 9,5
Наклад 200 прим.

**Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,**

Адреса: пр. Науки, 9а, м. Харків, 61166,
тел. +380 (57) 702-18-36, ufr2007@meta.ua

Видано та надруковано:

Товариство з обмеженою відповідальністю «ТО Ексклюзив»
тел. +380 (57) 755-74-58, exkluz@ukr.net
Свідоцтво ДК №347 від 28.02.2001 р.